Matija Malešič

Škrlatno nebo na vzhodu in zahodu

I.

Pogledi sodnega svetnika doktorja Ovna so po prebujenju zmedeno in izgubljeno begali po spalnici. Ustavili so se na podobi na zidu, ki je kazala Jezusa, kako nese izgubljeno jagnje. Dolgo jo je opazoval, od Jezusovih oči, polnih miline in dobrote, ni in ni mogel odtrgati pogleda. »Podoba ni slaba,« je zamrmral, »žena, o tvojem okusu priča.« Tisti hip so ga zaskelele ženine solze, ki so ji privrele iz oči, ko se je zjutraj prigugal domov.

»Žena,« je zastokal. Njegov glas pa je bil tako ubit, da se ga je sam prestrašil. V pričakovanju, ali se bo žena oglasila ali ne, se je spomnil njenega pogleda, s kakršnim se je danes zjutraj ozrla v Jezusa. In zopet je hočeš nočeš pogledal na sliko. »Oči me gledajo, kamor koli se obrnem in od katere koli strani pogledam podobo. Da nisi imela, žena, kakega namena, ko si pred dvema mesecema premenila sliko na steni? Jagnje v tvojih rokah, Jezus, bi mogel biti mlad oven, mladi Oven, žena? Žena!« jo je hripavo poklical.

Ni se oglasila. In v silni žeji, ki se je oglašala, in ob zoprni kislini, ki je začela sitnariti po želodcu, si je priznal: »Grdo je, kar počenjam, in ne more se lepo končati. Odmikaš in odtujuješ se mi, žena, odbijam te s takimi jutranjimi prihodi domov, kakršen je bil danes. Vse to vem, toda s takimi podobami, kakor si jo obesila na zid, in s takimi pogledi nanjo, vzdihi in jokom kakor danes zjutraj, z vsem tem pri meni ne dosežeš ničesar. Toliko bi me že lahko poznala, da me take reči le odbijajo, dražijo in jezijo. Žena!« je zarobantil, da je njegov glas votlo zabobnel po stanovanju, ki je bilo prazno.

»To že ni več navadno kujanje,« se je jezil, ko je opazil, da obleka na stolu ob postelji ni zlikana in čevlji niso očiščeni. »To je že kujanje druge stopnje,« je pomislil sam pri sebi in bi se nasmejal svojemu uradniškemu izražanju, da ni bil jezen.

Neutolažljiva žeja ga je prisilila, da se je oblekel in odvihral v kuhinjo. Z ropotom je odprl okno. Žena, ki je na dvorišču govorila z odvetnikovo gospo, se ni ozrla nanj, dasi je morala slišati ropot.

»Ko končaš, pridi za hip gor,« je jezno rekel. Trikrat je prehodil kuhinjo gor in dol. Ko žene le ni pričakal, je zvišal svoj glas in se ni prav nič potrudil, da bi ga krotil: »Prosim te, prihrani kako besedo tudi zame.« Ko tudi ta opomin ni zalegel, je zapovedujoče zaklical: »Dora!«

Pa tudi na to zapoved ni takoj prišla. Po Ovnu je zakipelo. Ali prvi pogled na ženo mu je razodel, da nima opravka niti s kujanjem druge,

ampak tretje stopnje. In še vse več je razbral iz njene nameravane počasnosti in malomarnih kretenj, z njenega temnega obraza in užaljenih pogledov, ki so se trudili, da bi mimo njega zbegali in se ga izognili.

Oven je potlačil svojo jezo in presodil, da je najboljši odgovor na ženino obnašanje, če je sam užaljen.

»Kakšen želodec imam in kako mi škoduje vino in cigarete, veš, pa ne prideš na prvi klic. Več so ti ženske marnje ko moževo zdravje.« Oven je videl, kako malo se žena meni za njegovo užaljenost. In je poskusil z opravičevanjem in razlaganjem: »Nisem toliko pil ko drugi, le kadil sem preveč in kajenje mi škoduje. To neznosno kislino po želodcu povzroča nikotin, z njim sem se zastrupil.« Ko tudi opravičevanje in razlaganje na ženo ni napravilo nobenega vtisa, je začel z dobrikanjem: »Ženka, kislina mi razje želodec, če se me ne usmiliš. Še tokrat se me usmili in me ozdravi, pa ti obljubim, da me zlepa ne premotijo več. Guljaž, prav oster guljaž mi spravi želodec zopet v red. Zalijem ga s pivom, pa bo zopet vse, kakor da nočne krokarije sploh bilo ni. Pošlji po pivo, ženka! Žejem sem, da bi pil slano morje.« Oven je presenečeno obmolknil, ko je opazil, da ga žena gleda s široko odprtimi očmi, v katerih se je budila groza. »Gledaš me, ko da se bliska v mojih rokah bodalo, s katerim te mislim zabosti. Ne obiraj se, hiti, ne veš, kak upor hrumi po mojem želodcu.«

V ženinih očeh je rasla groza: »Ne veš, kakšen dan je danes? In ti danes, danes zahtevaš guljaž?!«

»Danes zahtevam guljaž, da, guljaž! Lahko bi že vedela in sem ti že neštetokrat povedal, kakšen trdovratnež in nasilnež je moj želodec, kadar ga razdraži preobilo vino in zastrupi nikotin. Izbirčen je, trmoglavo zahteva danes guljaž, jutri morda kisle ledvičke, pojutrišnjem kislo juho. Danes torej zahteva guljaž! Zgani se, žena, pozdravi me z njim!«

Žena se ni ganila. »Danes bi jedel meso? Ali res ne veš, kakšen dan je danes?«

»Vem: dan, ko zahteva moj samodržec guljaž!«

»Danes je veliki petek!« je s povzdignjenim glasom rekla žena.

»Moj želodec ne vpraša, ali je danes veliki petek, navaden petek, sploh petek ali nepetek. Moj gospodar zahteva guljaž in ti, žena, mi ga pripraviš!«

»Nikdar!« je tako odločno, trmasto in uporno bruhnilo iz žene, da se je Oven obrnil proti njej, sklenil roke na hrbtu in se nagnil z gornjim životom k njej: »Me hočeš zlepa ubogati in mi pripraviti guljaž?«

»Nočem!«

»V sedemnajstih letih, odkar sva skupaj, si danes prvič spregovorila besedo, za katero bi bilo bolje, da ni prišla iz tvojih ust. Premisli se, stopi k štedilniku in popravi z dejanjem, kar si zagrešila z besedo. Premisli, prosim, premisli, dokler je še čas. Čakam!«

»Zaman čakaš, premislila sem, guljaža danes ne dobiš.«

»In zakaj ne?«

»Ker je danes veliki petek!«

»Krog dokazov je sklenjen in ženska logika je pri kraju. Ali ti me poznaš in dobro veš, da nisem tisti, ki bi kdaj in v katerem koli primeru klonil pred žensko logiko.«

Oven je trdo stopil po kuhinji, žena je sedla k mizi in vzela iz košare pletenje.

»Še zmerom čakam,« je mračno rekel Oven z glasom, ki se mu je poznalo, kako vre po njegovi notranjosti.

»Zaman čakaš!« je mirno odgovorila žena in ni dvignila pogleda od pletenja.

V Ovnovih krvavih očeh se je zabliskalo. »Priznati mi moraš, da ti v sedemnajstih letih nisem nikdar rekel besedice, tudi če si letela po trikrat na dan v cerkev. Tudi danes bi ti ne govoril o tem, da ne posegaš s svojo trmo v moje kroge, v moje navade, v moje pravice. Priznaš, da smem od svoje žene zahtevati, naj mi skuha, kar hočem?«

»Na veliki petek nimaš pravice zahtevati od mene guljaža.«

»Da je nimam te pravice? Od kdaj nimam take pravice?«

»Od vekomaj!«

»Kako, kako? Od vekomaj? Razloži mi besedo, ki je ne razumem. Zakaj molčiš? Pač zato, ker besede niti sama ne razumeš in nesmiselno ponavljaš, kar si slišala v cerkvi.«

»Bog je dal tako zapoved, in ker je Bog od vekomaj, je njegova zapoved od vekomaj.«

»Imenitno, ženka, prekrasno si dokazala, kako malo je razuma, samostojnega mišljenja in logike v ženski glavi. Moje znanje v verskih rečeh šepa, ali toliko se le spominjam iz šol, da te lahko vprašam: Kdaj je Bog prepovedal jesti meso na veliki petek? To slišim danes prvič.«

»Jesti meso na veliki petek so prepovedali tisti, ki jih je Jezus postavil, da pasejo njegova jagnjeta.«

Oven je ves oživel: »Kaj pa izgubljena jagnjeta, stari ovni z zvitimi rogovi, ki jih Jezus ni našel v goščavi? Ali tisti tudi ne smejo jesti na veliki petek mesa, tisti, ki jim je vse to pripovedovanje o Jezusu kot Bogu previsoko, da bi ga mogli s svojim razumom doseči in verovati, tiste torej, ki ne verujejo v Jezusove zapovedi?«

»Ti, ki veruješ le v to, kar vidiš, otipliješ in s svojim razumom doumeš, kaj bi rekel ti, da naenkrat potemni sonce...«

»... sončni mrk...«

»... da zapokajo skale...«

»... potres...«

»... da se odpro grobovi...«

»... potres, kakršnega pri nas še ni bilo...«

»... da vstanejo mrtvi iz grobov?«

»Da vstanejo mrtvi iz grobov, bi rekel: Halucinacije imam. Žena, teci po zdravnika.«

Gospa je žalostno pogledala na kip Dobrega pastirja v kotu, pred katerim je gorela lučka: »Ob spominu na svoje trpljenje deliš danes posebne milosti, dobrote in usmiljenja. Ali se ti tisti, ki tavajo v temi, ne smilijo?«

Ovna je ženin pogled dražil, njene besede so mu pognale kri v glavo. »Danes deli Jezus posebne milosti, dobrote in usmiljenje? Povej, ali si bila danes v cerkvi?«

»Vsak veren kristjan gre danes molit k božjemu grobu.«

»Si bila pri pridigi?«

»Prespala naj bi ves dan ko ti, kaj bi le rekel Bog k temu?«

»In pridigal je novi, mladi kaplan?«

»Pridigal je, kakor še ni nihče govoril s prižnice v naši fari. Ponočnjaki, ki ljubite temo in vlivate vase vino, ko niste žejni, prav vi bi morali slišati pretresljivo Jezusovo besedo na današnji dan pred dva tisoč leti: Žejen sem!«

Oven je hitel zapirat okno: »Pridigaj, pridigaj, vse mesto naj ve, kako znaš pridigati. Kako rada odvetnikova gospa vleče na ušesa, kar se godi pri drugih družinah, veš. Ali hočeš, da začnejo obirati tudi nas, kakor obirajo komisarjevo družino? Ti veš, da mi je družina in naš dober glas nad vse. Odvetnikova gospa naj ujame besedo tvoje pridige, o, saj ne bom smel med prijatelje, če zvedo, kako mi doma pridiguješ in ponavljaš kaplanove besede. Jaz, sodni svetnik, predstojnik okrajnega sodišča, doktor iuris universi, jaz naj hodim poslušat pridige mladega kaplana, ki bi mu lahko bil oče? Nesrečnica, ali se zavedaš, kaj zahtevaš od mene?«

»Pravo besedo si povedal, nesrečna sem, ali nesrečna prav zato, ker poslušaš komisarja in njegovo družbo, ne pa kaplana, O, govorili bodo ljudje o tebi, obirali te bodo, kakor obirajo komisarja, ali ne zato, ker se trudim, da bi te privedla na pravo pot...«

»Brez vzročne zveze in ob neprimernih prilikah ponavljaš kaplanove besede. Ne draži me s svojim trudom, ne z žalostnimi pogledi na tisti kip v kotu, pred katerim zadnji čas prižigaš lučko, ali na podobo na zidu v spalnici. Povej, ali ti je kaplan svetoval, da obesiš na zid podobo Jezusa, nesočega izgubljeno ovco, ki pa je lahko tudi mladi oven? Povej tudi, ali je kaplan v svoji današnji pridigi naravnost namignil na ponočnjake, ki ljubijo temo in vlivajo vase vino, ko niso žejni?«

»Kaplan je preblag, preveč plemenit in preobziren, da bi pri vsej svoji gorečnosti koga žalil.«

»Blag, plemenit, obziren, goreč? Ima še kakšno lepo lastnost, ki si jo pozabila omeniti?«

»Poln je tistega, kar manjka tebi in tistim, s katerimi ponočuješ in popivaš.«

»Kaj je tisto?«

»Opazi kdaj kateri izmed vas ob jutrih, ko se zibljete domov, škrlatno nebo na vzhodu?«

»Kakšno nebo?«

»Škrlatno!«

Oven je presenečeno širil kalne oči: »Te čudne in nenavadne besede nisem slišal vseh sedemnajst let iz tvojih ust, navadni zemljani je menda sploh nikdar v življenju ne izgovorijo. Ti veš, da nisem slab sodnik, veš, da mi je dolgoletna izkušnja odprla pota do najglobokejših človeških skrivnosti in poostrila čut za resnico, pred menoj ni mogoče nikomur ničesar skriti. Poglej mi v oči in mi odkrito priznaj, od kod imaš to čudno in nenavadno besedo.«

Iz Ovnovih ust je puhtel tako zoprn duh, da ga je gospa pahnila od sebe. »Iz nobenega vinskega sodu s pokvarjenim vinom ne puhti toliko kisline kot iz tebe.«

»Sedaj mi je jasno, čemu gori lučka pred kipom v kuhinji, čemu si zamenjala sliko v spalnici in mi nočeš skuhati guljaža, zakaj je moja obleka pomečkana in moji čevlji niso očiščeni.« Glas mu je vztrepetal: »Nesrečnica, ali ne vidiš, kam me ženeš? V družino, ki mi je na svetu edino in vse, kar mi je sveto, prinašaš besede, ki so nam tuje. S tujimi besedami se nam odtujuješ in obračaš od nas, opažam, kako se nam iz dneva v dan vse bolj odmikaš in polziš, da sama ne veš, ne kedaj ne kako, tja, kjer so komisarjevi, ki o njih govori vse mesto. Reci, ali jaz vse to zaslužim?«

»Iztrezni se najprvo, saj ne veš, kaj govoriš.«

»Trezno, kakor še nikdar v življenju te vprašam: Ali mi skuhaš guljaž? Čakaj, ne odgovori prehitro, od tvojega odgovora zavisi mnogo, mnogo, vse, na čemer visim z vsem svojim srcem in razumom, s svojo logiko in izkustvom. Dora, premisli, preden izrečeš in preden izbereš med menoj in tistim daljnim škrlatnim nebom na vzhodu.«

»Škrlatno nebo na vzhodu je zagrinjalo, ki loči nebo in zemljo, za tistim škrlatnim zagrinjalom je Bog. In Boga je treba bolj poslušati kot ljudi.«

»Torej si se odločila zoper svojega moža in za kaplana.«

»Ne za kaplana, za Boga sem se odločila.«

Počasi in omahovaje, ko da ga nočejo nositi noge, je odštorkljal Oven iz kuhinje. »Škrlatno nebo, tisto daljno nebo, katerega žarenje se v minutah izgubi, da ni sledu o njem, tisto nebo, ji je več kot jaz,« ga je grizlo, da se je sam sebi smilil.

Gospa je pritekla za njim: »Oskar, ostani doma, vzdrži se vsaj danes pijače in ne jej, za božjo voljo te prosim, ne jej danes mesa. Vse v drob

in mozeg me zaboli ob misli, da tisti, ki nas prav danes spominja na svoje trpljenje in svojo žejo, da tisti tvojega izzivanja in sramotenja na današnji dan ne bo pozabil.«

»Kdo je kriv, da moram v gostilno? In kdo bo kriv, če me tvoj Jezus res kaznuje, ker si v gostilni naročim guljaž? Strni krog vzročnih zvez, razberi iz njega logični zaključek.«

»Oskar, tvoja logika je strašna. Samemu Jezusu tam na sliki bi se ob njej skalil dobrotljivi pogled in lučka pred Njegovim kipom v kuhinji trepeče pred njo.«

»In škrlatno nebo na vzhodu,« je porogljivo vprašal Oven, »ali ne bi škrlatno nebo zatemnelo in ga ne bi prekrili črni oblaki ob moji logiki?«

»Prekrili bi ga, kadar bi začel ti s svojo juridično logiko razpravljati o njem in dokazovati njegov pojav.«

»Ha, ha, ob vso lepoto bi ga spravil, če bi ti razumsko razložil njegov pojav? Ti hočeš živeti v zmoti, ker se nočeš odpovedati privzgojenemu čustvu?«

Gospa je obupano pogledala skozi odprta kuhinjska vrata na trepetajočo lučko pred kipom Dobrega pastirja v kotu. Njen pogled je bil čisto tak kakor zjutraj ob moževem prihodu domov, ko se je ozrl na sliko v spalnici. Ovna je ta pogled tako razdražil, da je naglo odhitel iz veže in trdo zaprl vrata za seboj.

2.

Konceptni praktikant doktor Jože Medved je pritekel v sobo okrajnega komisarja Rudolfa Jereba: »Pomisli, glavar mi je dodelil spis, ki je svetla raketa v temo in množico vsakdanjih spisov.«

»Bo komisija?«

»Ne ena komisija, več jih bo, oziroma več dni se bomo sprehajali po zelenih gozdovih. Po opisu in priloženih načrtih misli uprava veleposestva spravljati les iz gozdov deloma po drčah, deloma pa zgraditi plovnico, do najvišjega vrha gore speljano vzpenjačo, po dolini pa zgrade ozkotirno železnico.«

»Spis spada v moj referat,« je zabrundal komisar in posegel po spisu v praktikantovi roki. »Zakaj ga je glavar dodelil tebi?«

»Vprašaj ga!« mu je pikro odvrnil Medved, stisnil spis pod pazduho in se odpravil, da se vrne v svojo sobo.

»Oženjen nisi, družine nimaš, v dolgovih ne tičiš ko jaz, pa dobiš spis s tako komisijo, ki bi človeka vsaj za teden dni izvlekla iz denarnih skrbi. Če imaš količkaj kolegialnega in socialnega čuta v sebi, odstopi spis meni!«

»Ne odstopim ga, vesel sem, da sem dobil enkrat v roke kaj novega. Ne zameri, da sem te zmotil. Če bi vedel, kako me sprejmeš, bi sploh ne prišel k tebi.«

»Kako si še mlad in naiven, da te veseli spis in novost kake uradne zadeve. Povej, ali ti je glavar dovolil, da greš za praznike domov?«

»Do sedaj še ne, nisem si ga upal prositi, preveč je nataknjen danes. Meni sicer ni rekel nobene besedice, ali naša včerajšnja krokarija mu ni po volji in nate, ki te je moral klicati v urad, je prav pošteno hud.«

»Zaradi včerajšnjega ponočevanja te gotovo ne pusti domov. Vem, da stiskaš za to priliko nekaj stotakov. Ker ne pojdeš domov, je tvoje stiskanje denarja odveč. Stori dobro delo, posodi mi jih, reši me stiske, o kateri nimaš pojma, kako me tare, usmili se vsaj moje družine, če se mene nočeš.«

»Obrni se na koga drugega, ki ima več denarja ko jaz.«

»Na koga, povej mi, na koga se naj obrnem? Že ves dan si belim glavo, komu naj rečem, pa ga ni, pri katerem bi si upal uspeti.«

Medved ni čakal, da komisar konča.

Jereb si je podprl glavo in se je zamislil. Iz premišljevanja ga je predramilo rahlo trkanje na vrata. Ni se hotel oglasiti. Ali trkanje ni nehalo. Nazadnje je zaškrtala kljuka v ključavnici, komisar je skočil s stola in se pripravil, da nahruli stranko, ki se ne zmeni za uradne ure.

»Očka, povsod te iščem,« je zagostolela med vrati Milena, njegova najstarejša hčerka.

»Mamica te je poslala, da prineseš denar?« je mračno vprašal oče.

»Očka, kako se motiš! Mamica niti ne ve, da te iščem, še manj sluti, kaj ti mislim povedati. Mamica danes ves dan joče, ali njen jok se bo spremenil v veselje, ko izve, kaj sva midva sklenila.

»Nove obleke nimaš za jutrišnjo procesijo, je-li? Vse tovarišice pojdejo z novimi oblekami k vstajenju, le komisarjeva Milena ne. Ali ti katera posodi svojo obleko, da presenetiš mamo?«

»Zopet se motiš, očka! Da ne bom imela jutri nove obleke, je res neprijetno, ali to je malenkost v primeri z višjim in lepšim namenom, s katerim te iščem.«

»Z visokim in lepim namenom, ne, celo z višjim in lepšim namenom me iščeš? In ne gre ne za denar ne za novo obleko? Otrok, danes sem dovolj trpkih preslišal in dovolj bridkih premislil. Ako me razvedriš, ti vendarle kupim novo obleko, pa če bi moral pred cerkev beračit za denar. Zakaj me iščeš?«

»Da začnemo pri nas novo življenje.« Milena je pogledala na vrata, ki so vodila v sosednji prostor, ko da se boji, da tam kdo prisluškuje. Hipoma pa se je stresla, zakrilila z rokami h križu na omari, pred katerim so stranke prisegale. »Joj, očka, kako prav je, da imaš v pisarni takega Boga, ki še ni umrl na križu. Ne bo nama treba iti na klanec za mestom.«

In prej ko se je komisar prav zavedel, kaj hoče povedati, je pokleknila, sklenila in povzdignila roke proti križu: »Bog, ki kličeš na križu: Žejen sem!« Naglo se je Milena obrnila k očetu: »Očka, moje molitve ne smeš slišati! Zatisni si ušesa! Nočeš? Pa zmolim po tiho!«

Komisar je osuplo gledal, kako vneto pregiblje hčerka ustnici in kako zaupno dviga poglede in ročici h križu na omari.

»Vzemi z omare križ, očka! Od blizu bom bolj videla, kako strašno trpi Bog, ki še ni umrl.«

»Ali naj tudi sveči prižgem in danes zaprisežeš ti mene pred križem, pred katerim drugače jaz zaprisegam stranke?«

»Prižgi, prižgi svečki, očka! Če res prisežeš, kar bi rada, bo mamica danes, ko je že ves dan prejokala, danes, na sam veliki petek, zapela, da jo bo zaslišal Bog na križu tam na Kalvariji, ne, v samih nebesih.«

»Kaj naj prisežem?«

»Da ne boš več pijančeval, pa da nehaš zahajati v Port Artur!«

»Povej mami, naj mi prizanese s takimi prizori, ki ne spadajo v pisarno. Dela in skrbi imam dovolj. Glej kupe nerešenih spisov na moji mizi.«

»Ali očka, kaj ti nisem rekla, da mamica ne ve, kaj ti hočem povedati?«

»Ne ve, seveda ne ve! Klečanja v pisarni, molitev z povzdignjenimi rokami, zaprisega pred križem ob prižganih svečah, vse to si si izmislila sama in vse to nima namena, napraviti name vtis ter me ukloniti mamini volji.«

»Tudi to pot si krivičen mami, kakor si ji krivičen večkrat, da joče.«

Komisar je obrnil hčerki hrbet in zabrskal po kupih spisov na mizi.

»Ako ni prav, da se pogovarjava o tem v pisarni, pojdiva na sprehod do križa na klancu tam za mestom. Bog na tem križu v pisarni je majhen, njegove bolečine niso tako vidne kakor na onem križu klanca, kjer visi Jezus v skoraj naravni velikosti in je njegova bolečina razločno vidna.«

»Milena, vidiš, koliko dela imam. Ne morem na sprehod, nimam te kedaj poslušati.« Ko je začutil, da bo bruhnil iz hčerke glasen jok, se je premagal in jo s prisiljeno radovednostjo vprašal: »Zakaj naj bi šla na sprehod do klanca za mestom, kjer na križu visi Bog, ki še ni nagnil glave in še ni umrl?«

»Da bi te pogled na njegove bolečine presunil in da bi ob njegovem neskončno žalostnem vzdihu ‚Žejen sem' sprevidel, da ni prav, če piješ, kadar nisi ne žejen ne potreben vina.«

Komisar je udaril po kupu spisov: »In vse to se je skuhalo v tvoji glavi, kaj ne?«

»Gospod katehet so danes silno lepo pridigali, tudi tisti križ na klancu za mestom so omenili, kjer Bog še ni nagnil glave in še ni umrl

in kjer v strašnih mukah kliče: ‚Žejen sem!' Ljudi je presunilo, čisto drugačni so bili v obraze kakor sicer, jokali so, tudi jaz sem jokala, tebe in maminega joka sem se spomnila. In tedaj med jokom mi je Bog navdihnil misel, da stopim k tebi. Ali mi sedaj verjameš, da ni mamica prav nič kriva?«

»Kriv je kaplan, ki se vtika v stvari, ki ga prav nič ne brigajo. Ali je z besedo omenil koga, ki pije, kadar ni potreben vina in ni žejen?«

»Kaj pa misliš, očka. Na prižnici se ne govori tako, kakor govoriva sedaj midva, ali ti z mamico, sploh ne tako, kakor govore ljudje med seboj. Pred Bogom, ki posluša z oltarja, pred samim živim Bogom pove pridigar le tisto, kar hoče Bog, ki ga navdihuje in mu narekuje besede. In danes je tako lepo govoril. Danes, na veliki petek, ko obhajamo spomin Njegove smrti, je Jezus posebno milostljiv, dobrotljiv in usmiljen. Danes se ga moramo spomniti s tem, da se odrečemo kaki svoji prav ljubi razvadi, ali da si pritrgamo, kar imamo prav radi. Jezus nam vsako tako malenkost obilo poplača. Jaz sem se odrekla nove obleke za jutrišnjo procesijo, zato me Bog gotovo poplača in me usliši.«

»Misliš, da naju usliši? Tebe morda. Meniš, da bi tudi mene?«

»Goreče ga moraš prositi, pa te usliši.«

»Še nikdar nisem bil v taki stiski, v kakršni sem danes, še nikdar nisem nikogar tako goreče prosil, ko bi danes prijatelja, Boga, vraga, kogar koli, da mi pomore z denarjem.«

»Jezus ne deli denarja, ljudem v stiski pomaga drugače.«

»Najin sprehod do križa sredi klanca pred mestom bi bil torej nepotreben.«

»Ne, ne, pojdi! Na svetu je tudi še kaj drugega kot denar.«

»Če za veliko noč ne bo pri nas jedil ko pri drugih družinah, kaj porečete?«

»Niti besedice, očka! Lepo bo, če mamica ne bo jokala, kakor joče danes.«

»Joče, ker ji nisem dal denarja.«

»Mislim, da joče še za kaj drugega.«

»Za kaj drugega naj bi jokala?«

»Ker vedno tičiš v Port Arturju.«

»Tako je rekla?«

»Nič ni rekla, sama vem, da bo nehala jokati, če nikdar več ne prestopiš praga gostilne Port Artur, pa ako ji daš denarja ali ne, pa ako bomo tudi na veliko noč brez blagoslovljenih jedil, pa ako pojdem tudi jutri brez nove obleke k procesiji. Sprevidiš sedaj, očka, da je na svetu tudi še kaj drugega kot denar, bolj potrebnega, lepšega in višjega.«

»Tega ti seveda nimaš od mamice?«

»Preden si začel posedati v Port Arturju, mamica vendar ni toliko jokala kot sedaj.«

»Da ne joče, bi bil doma kakor prej. Vednega cmerikanja se človek naveliča. Pred njenim jokom bežim, to ji povej.«

»Ne razumem te, očka! Če bi ne odhajal od doma, bi mamica ne jokala, ker odhajaš, pa joče.«

»Premajhna si še, da bi razumela to in še marsikaj drugega.«

»Da mamica joče, ker posedaš pri tisti Cilki v Port Arturju, razumem.«

»Ne razumeš,« jo je razdraženo zavrnil komisar, »prav tega ne razumeš, s svojimi leti ne smeš razumeti. Če pa ti je mamica kaj o tem pravila, je bilo njeno govorjenje neprimerno. Ne joči, Milena,« jo je skušal pomiriti. »Prelepo bi bilo na svetu, ako bi bilo vse to tako preprosto, kakor misliš ti in vas uči gospod katehet: K Jezusu bi se zatekli, kadar bi bili v stiski, goreče bi ga prosili, pa bi nam dal, za kar bi ga prosili. Ali Bog kraljuje nekje nad zvezdami, daleč in visoko, ljudje na zemlji se pa morajo ubijati za ljubi kruhek, kakor vedo in znajo.«

»Bog ni le nad zvezdami, Bog je povsod, vse vidi, vse ve.«

»Dobra učenka si, Milena, boljše gotovo nima gospod katehet. Gotovo te ima tudi Bog rad, ker si tako polna vere in zaupanja vanj. Še v meni si vzbudila upanje, kar takoj poskusim, kako te ima Bog rad. Prosi ga zdaj, ko me ne bo v sobi, da moja prošnja ne bo zastonj. Ako dobim denar, kreneva na klanec za mestom, da se Jezusu zahvaliva za pomoč.«

Komisar je odvihral v tajnikovo sobo. »Gospod tajnik, morate mi dati iz uradne blagajne predujem.«

»Ne smem ga vam dati, gospod komisar, gospod glavar mi je to izrečno prepovedal.«

»Danes je hud name, ker sem dopoldne prišel prepozno v urad. Jutri se pomiri, pregovorim ga, da vam ne bo rekel besede, če mi za praznike daste predujem.«

»Predujmov na plačo imate že toliko, da vam prvega ne bo kaj izplačati.«

»Kako bo prvega, me trenutno ne skrbi. Za praznike moram imeti denar, še danes moram imeti denar. Pomislite, kako nesramen je mesar, na knjižico nam ne da prekajene gnjati, gotovino zahteva, gotovine pa nimam. Ali naj bo moja družina za veliko noč brez gnjati in blagoslovljenih jedi? Še danes moram imeti denar, drugače žena ne bo mogla pripraviti, kar je za veliko noč potrebno.«

Okrajni tajnik je zmignil z ramo in se na uradno blagajno niti ozrl ni.

»V moji sobi joče hčerka, ki jutri ne pojde v novi obleki k procesiji. Njen jok bi presunil in omečil te mrke uradne zidove. Stopite v mojo

sobo, prisluhnite joku moje najstarejše hčerke, potem recite zadnjo besedo o predujmu.«

»Dal bi vam ga, da mi ni glavar prepovedal.«

»Povejte mu o tem joku v moje opravičilo. Dajte mi kos papirja, da vam za blagajno napišem potrdilo.«

»Potrdilo je nepotrebno, denarja iz blagajne vam ne smem dati. Dal bi vam iz svojega žepa, če bi ga imel, iz blagajne si ga pa niti zase ne smem vzeti.«

»Jutri zjutraj ga prinesem nazaj, v teku večera in noči ga nekje dobim, pa če se ponižam, kakor se še nisem. Jutri zjutraj bo denar zopet v blagajni, še preden pride glavar v urad.«

»Tako ste že večkrat obljubili, pa denarja niste prinesli in sem imel sitnosti.«

»Danes zahtevate, da prisežem?«

»Tudi če prisežete, vam denarja iz uradne blagajne ne smem dati.«

Čemeren se je vrnil komisar v svojo sobo. Hčerka je stala, kjer jo je pustil, roke so ji ohlapno visele ob telesu, žalostni pogledi so begali po sobi.

»Nisi molila, da bi dobil, za kar sem prosil?«

»Nisem, očka!«

»Zakaj mi nisi prej povedala, da ne boš molila in mi prihranila ponižanje?«

»Bog ve, zakaj ti ne da denarja. Z denarjem bi pohitel v Port Artur, ga zapil in delal greh, mamica bi pa jokala.«

Pogledi so se ji ustavili na šipi v oknu, ki je bleščala v zahajajočem soncu, ko da je zlata. Skočila je k oknu, pogledala na nebo na zahodu in zavzeta vzkliknila: »Očka, glej, kako veličastno žari nebo na zahodu, vse zlato je.«

»Zlato je? Hoj, Milenica, ako je zlato, skočiva, teciva na zahod. Polne žepe zlata si natlačim, nikdar več ne bom v denarnih stiskah.«

Milena se ni ganila od okna.

»Nočeš z menoj, ker veš, da bi tam ne bilo zlata, ko bi tja dospela. Na vrhovih gora, kjer sedaj žari nebo, bi bila tema. Morda bo tudi jutri, pojutrišnjem in popojutrišnjem tako lepo žarelo nebo na zahodu, tedaj namesto k večerji stopimo k oknu, razširimo oči ob taki lepoti in veličastju. Misliš, da bomo od tega občudovanja siti? In misliš, da bodo mamica in tvoje sestrice zadovoljne?«

»Zakaj ne stopiš k oknu, očka? Saj ni zlato nebo na zahodu, še lepše kot zlato je, vse škrlatno je!«

»Kakšno je?«

»Škrlatno je.«

»Od kod ti naenkrat ta beseda?«

»Veš, zdaj je tako lepo, nepopisno lepo?«

»Vem, samo trenutek mi dovoli, da pomislim in najdem primerne besede, ki ti ta svetlobni pojav razložijo, da ga boš umela. Vlaga v zraku povzroča prelivanje barv, žarki se lomijo.«

»Ne, ne, ne, kar misliš povedati in si se kdaj po šolah naučil, tisto ni tako lepo kakor to, kar ti povem jaz: Tam za tem veličastvom na zahodu je božji prestol; duše, ki so danes dotrpele na zemlji, hite, da se poklonijo svojemu Stvarniku, Odrešeniku in Sodniku; duše pravičnih so tako lepe, svetle in žareče, da blešči nebo na zahodu, kakor ga najboljši slikar ne more naslikati in nobena beseda dostojno opisati. Joj, koliko duš pravičnih se danes bliža nebeškemu prestolu, da je nebo tako nepopisno lepo. Saj sem ti rekla, očka, da je danes dan posebne božje milosti, dobrote in usmiljenja. Očka, zakaj ne stopiš k oknu? Zamujaš priliko, kakršna se ti ne ponudi kmalu. Tako lepo in veličastno ni nebo še nikdar žarelo kot danes. Sedaj pomisli, kako lepo mora biti šele v nebesih, če je že vhod v nebo tako nepopisno lep in je zagrinjalo med nebom in zemljo tako čudovito. Tam za zagrinjalom so poljane, ki se bleste stokrat lepše ko škrlatno nebo, tam so vrtovi, po katerih cvetejo rože, ki so lepše, ko barve na zahodu. Tam so beli gradovi, v njih dvorane, prostrane dvorane, katerih stene in tla žare kot škrlat in katerih stropi so posuti z biseri. Dvoran je brez števila, vsaka naslednja je lepša od prejšnje. V zadnji dvorani pa je božji prestol in ta izžareva tak sijaj, da jemlje človeku vid.«

»Ko sem bil majhen kot ti, nisem imel kateheta, ki bi mi pravil tako lepe legende, kakor jih pripoveduje vam gospod katehet. Sedaj imam drugih skrbi čez glavo in nimam kdaj poslušati legend. Ko bom star in vas vse štiri svoje hčerkice preskrbim, tedaj, Milena, bom zrl na nebo na zahodu, kadar bo žarelo, kakor praviš, da žari danes. Legende so za otroke in starce.«

»Zakaj ga nočeš pogledati danes? Pogled na to veličastje te iztrga skrbem, povzdigne ti misli tja do vhoda v nebesa.«

»Kaplanu, ki nima družine, je lahko pridigati, tebi tudi. Jaz, ki vas moram obleči in prehraniti pet, samega sebe in moram plačevati služkinjo, jaz nimam kdaj izgubljati časa z legendami. Pojdiva, da najdem kje človeka, ki mi posodi, česar mi Bog tam v zadnji bleščeči dvorani na zlatem prestolu noče dati. Ne joči, no, ne joči vendar, Milena. Saj nisem rekel nič hudega čez Boga! Priznam ti, da je škrlatno nebo tam daleč na zahodu lepo.«

»Lepo je tudi še kaj drugega, lepota je tudi še bliže kot na daljnem zahodu.« Ujela je očeta za rokav in ga pridržala. »Glej, očka!« je zadrhtela in pokazala na sodnega oficiala, ki je prišel iz sodišča in stekel k otroškemu vozičku in ženi, ki je s sinčkom čakala nanj. Žena ga je morala potiskati od vozička, s takim veseljem in nasiljem je hotel privabiti sinčku smehljaj na ustnice. Oficial je ženin opomin poplačal s tem,

da jo je odrinil od vozička, sam prijel za ročaje in pritisnil nanje, da se je sprednji del vozička s sinčkovo glavico dvignil. Oficial je sklonil glavo proti sinčku, začel tleskati z ustnicami in ga obsipavati z lepimi besedami. »Glej, očka, tudi to je lepo! Lepo je, kar mi je pravila mamica, da ji je, kakor bi sanjala, kadar se spomni, kako te je hodila čakat pred urad z menoj in kako si me ljubkoval. Glej, očka, oficial je vesel, gospa je zadovoljna, oba sta srečna. Manj je študiral kot ti, manj plače ima kot ti, pa si ne greni življenja z denarnimi skrbmi. Zakaj nisi še ti tak, kakor je gospod oficial in kakršen si bil, ko sem bila še jaz tolikšna, kakor je sedaj oficialov sinček?«

»Tedaj sem imel samo tebe, ne štirih deklic.«

»Mamica vendar ni kriva. Grdo je, da ji tudi to očitaš in s takimi izgovori bežiš od nas. Misliš, da ti sina, ki si ga toliko želiš, prinese babica v Port Artur? Tja ti ga vendar ne sme prinesti.«

»Milena!« je razdraženo siknil komisar, da sta se še oficial in njegova žena ozrla. »Danes si izgovorila več, kakor bi smela takšna mlečnozoba deklica sploh kje slišati.« Opazil je, kako radovedno dviga oficialova gospa glavo in kako skuša usmeriti voziček proti njemu.

»Povej mamici, da prinesem denar, ali pa me sploh ne bo domov.«

Potisnil si je klobuk na čelo in s hitrimi koraki odšel od presenečene hčerke, ki so ji solze zalile oči.

(Dalje.)

Kazimiera Illakowiczówna | O narod poljski...

O narod moj, tam za gôro v daljavi!
Čez pepel pogorišč, čez taborišč žice napete
k srcem, razbitim v munduri krvavi,
stopa zdaj božje Dete...

Nobene tolažbe, pomóči, nasvetov
človek ne more več dati,
kjer bil je dom in vrt, poln cvetov,
tja stopa zdaj božja Mati...

Glej, tu smo zdaj nad zamrznjenim bregom,
odtrgani od zemlje vekovite...
Pridi, Marija, z Jezuščkom po snegu,
pomolita za ubite!

(V Romuniji l. 1940). Iz poljščine Tine Debeljak.

Matija Malešič

Škrlatno nebo na vzhodu in zahodu

3.

Četrtinka!« je pozdravil okrajni komisar Jereb sodnega svetnika Ovna. In povzdignil je desno roko do višine svoje brade, stisnil tri srednje prste v pest, palec in mezinec pa pomolil kvišku.

Oven ga je začudeno pogledal.

»Vislice!« je poudaril Jereb. Spustil je desnico, da je omahnila, pa jo naglo zopet povzdignil do višine svoje brade, stisnil tri srednje prste v pest, palec in mezinec pa pomolil kvišku. »Mojster, drugič dvigam svojo desnico v pozdrav in ti kličem: Četrtinka!«

Sodni svetnik je skremžil obraz, ko da se je spomnil na nekaj neprijetnega. Zadirčno je vprašal: »Ali si še zmeraj včerajšnji?«

»Da rečeš današnji ob zgodnji jutranji uri, bi bilo pravilneje, ko če rečeš včerajšnji. Spomin ti peša, brat Oven, nisi se takoj domislil na pozdrav našega kluba. Kazen ti ne odide, vislice te čakajo.«

»Nimam drugih skrbi, ko da mislim na tvoje utrinke ob zgodnjih jutranjih urah.«

»Danes zjutraj si bil navdušen za moj domislek!«

Oven mu ni odgovoril. Stala sta pred gostilno Port Artur, ko je Oven opazil voznika Florijana, ki ga je vozil na komisije, in mu pomignil. »Florijan, ste za velikonočni ponedeljek že komu obljubili? Do sedaj sem ta dan še zmiraj napravil izlet s svojo družino in zmerom ste me vozili vi.«

»Veste, da nisem še nikomur obljubil, gospod svetnik, vi ste prvi.«

»Stopite v Port Artur na četrtinko vina, da se pomeniva, kam bi krenili na velikonočni ponedeljek.«

»Gospod svetnik,« se je v zadregi počehljal Florijan za ušesom, »boste pa rajši na velikonočni ponedeljek dali za četrtinko več.«

»Florijan, tako radi ga pijete, da bi ponoči vstali iz najslajšega spanja, ako bi vas poklical in vam obljubil kozarec vina. Odkar vas poznam, se vina še niste branili, danes pa ga odklanjate, kako to?«

»Veliki petek je danes, pritrgati si moramo, kar nam je prav ljubo in drago.«

»Florijan, od kedaj ste taki? Ste morda bili pri današnji pridigi?«

»Bil sem, gospod svetnik! Take pridige kot danes še svoj živ dan nisem slišal. Novi gospod kaplan so svet in goreč mož, še vas bi pregovorili, da bi danes ne pili, ko se ga tudi ne branite.«

»Mene?« se je osorno otresel Oven in pogledal na Jereba, ki je medtem ustavil geometra Jazbeca.

»Kako kaplan misli,« je razlagal Jereb Jazbecu pred gostilno Port Artur,« kake namene ima s svojo gorečnostjo in ali ima sploh kake sebične, človeške namene, to je postransko. Pravim le, da nam odtujuje srca naših žená, s katerim bi morali imeti eno dušo v dveh telesih, kakor to pravijo.«

»Kaplan, novi kaplan! Kamor se ozrem in prisluhnem, povsod govore le o novem kaplanu,« je dražilo Ovna, da je brž stopil v krčmo.

Od praga pa ga je odrinil Jereb, da bi mogel prej zaklicati k podolgovati mizi v posebni sobi: »Četrtinka!« In je dvignil desno roko do višine svoje brade, stisnil tri srednje prste v pest, palec in mezinec pa pomolil kvišku.

»Četrtinka!« mu je po kratkem molku odgovoril živinozdravnik, ki je tudi povzdignil desnico do višine svoje brade, stisnil tri srednje prste v pest, palec in mezinec pa molil kvišku.

»Četrtinka!« je za živinozdravnikom v zboru zagrmelo šest glasov. Doktor Medved, sodnika Jež in Lisjak, odvetnik doktor Kapun, okrožni zdravnik in davčni uradnik Muren so dvignili prav tako svoje desnice. Tedaj sta vstopila še Oven in Jazbec, pozdravila in prisedla.

Šolski nadzornik Jarc, davčni upravitelj Oblak in poštar Jager, ki so sedeli pri okrogli mizi, so se spogledali. »Slišita, vidita,« je šepnil šolski nadzornik poštarju in davkarju. »Gornjih deset tisoč ima zopet nekaj novega.«

»Prošlo noč so iztuhtali svojo novost, do ranega jutra so jo potegnili!« je rekel davčni upravitelj.

»Četrtinka!« je kriknil šolski nadzornik k dolgi mizi in dvignil svojo desnico v zrak. Napeto je zrl na komisarja, da ugane, kak vtis napravi njegov pozdrav nanj.

Jereb ga je pomilovalno ošinil s pogledom in pomignil z levo roko domači hčerki, ki je povpraševala Ovna in Jazbeca, s čim naj jima postreže, naj molči. Dvignil je desnico, se dotaknil palca s kazalcem, pogledal družbo okoli dolge mize in zapel z visokim glasom »če«, z nižjim je ponovil »če« in s prav globokim basom dodal »če«, stresel je glavo, da so mu zavihrali dolgi lasje, dvignil še levico do višine desnice, se tudi z levim palcem dotaknil levega kazalca in kot zborovodja iztegnil roke, dvignil glavo in dal omizju znak za začetek. In iz osmih grl je zadonelo:

Četrtinke, četrtinke
pijemo mi zgolj,
četrtinka, četrtinka,
ta je naš simbol.«

Jereb je zadovoljno in pohvalno pogledal po pevcih. Na okroglo mizo, kjer so šolski nadzornik, davčni upravitelj in poštar od začudenja odpirali usta in širili oči, na okroglo mizo se je Jereb ozrl zmago-

slavno, ponosno in z viška. »Kaj še stojiš in čakaš na naročilo, Scila? Slišala si našo himno, po njej se ravnamo, posebej naročati članom našega kluba sploh treba ni.«

»Stoj, Cilka, meni prinesi najprvo kaj, da zatrem upornost želodca,« je zaustavil Oven Cilko. »S svežim in ostrim guljažem bi mi najbolj postregla.«

»Kaj ne veste, kakšen dan je danes, gospod sodni svetnik? Kdo se danes upa jesti guljaž?«

»Jaz si ga upam jesti,« je suho poudaril Oven.

»Jaz ga ne bi jedel,« je rekel pri okrogli mizi šolski nadzornik.

»Guljaž naročam, Cilka!« je povzdignil svoj glas sodni svetnik.

»Nimamo ga, gospod sodni svetnik!«

»Potem grem v gostilno, kjer bom dobil, kar naročim.« In Oven je razjarjen vstal in posegel po svojem klobuku.

»Guljaža ne moremo pripravljati samo za eno osebo, to veste sami.«

»Morda pa je med gospodi še kdo, ki ima toliko poguma ko jaz in si privošči danes guljaž.« Oven se je izzivalno ozrl po gostih, ki so molčali. »Polovičarji so, Cilka, ne, niso polovičarji, četrtinkarji, četrtinkarji so,« je z naslado ponovil besedo, ki mu je očividno zelo ugajala in katere je bil vesel, da mu je prišla na misel. »Drugače jih vse tisto, kar pridiguje kaplan, malo briga; v cerkev gredo, kadar morajo; o Bogu vedo toliko ko jaz, pripovedovanje o njem je tako daleč od življenja, razuma in stvarnosti, kakor je daleč škrlatno nebo na vzhodu ali zahodu, ki se v kratkih minutah razblini v nič, oziroma pohiti v nedosežne daljave, preden dospemo donj. Živijo, kakor komu kaže in ne kakor pridiguje kaplan. Ali na veliki petek, ne, na veliki petek pa si ne upa nihče jesti mesa. Boga, takega Boga, kakor v pridigah o njem govori kaplan, osebnega, živega Boga, najbrž sploh ni, sodnega dneva, na katerem bi morali odgovarjati za vse, kar smo se pregrešili zoper postave, o katerih grme s prižnic, nikdar ne bo, ker ne moremo razumeti, kako bi mogli z mesom in krvjo vstati od mrtvih tisti, katerih prah in pepel se je porazgubil v tisoč letih. Osebnega, živega Boga, vstajenja mesa in sodnega dneva torej najbrž sploh ni, vendar na veliki petek ne bom jedel mesa, ker ima gospod kaplan morda le malo prav; morda pa je le nekje tam v neizmernem prostranstvu nekak Bog, ne tak Bog, ki bi mrtve po tisočletjih priklical v življenje, ampak nekaj, zaradi česar smem na svetu delati vse, kar hočem, le na veliki petek ne smem mesa jesti. S to žrtvijo potolažim tisto tam v neizmernem prostranstvu in se mu za vsak primer prikupim za poslednjo sodbo. Niste polovičarji, kakor mi je prej uteklo, četrtinkarji ste, četrtinkarji! Tri četrtinke vaše pameti ne veruje v Boga in pekel in sodbo, ena četrtinka dvomi in se ga boji. Jaz pa sem mož, edini mož med vami, mož, ki z vsemi štirimi četrtinkami mislim, brez dvomov in strahu delam in sem tak, kakor

mi moja pamet veleva. Cilka, ali dobim pri vas, kar mi popravi želodec, ali moram v drugo gostilno?«

»Povprašam v kuhinji. Greh pojde na vaš, ne na naš račun!«

»Le brez skrbi bodi! Tudi ako se morda kateri izmed gospodov premisli in naroči kaj mesenega, prevzamem greh na svoj račun. Ne čakaj, Cilka, veš, da se nihče ne upa. Četrtinkarji so vsi, vsi, vsi!«

»Škoda, da ni danes prvega mestnega kaplana gospoda Alojza tu radoveden sem, kako bi se vidva pogledala,« je menil Jereb. »Tvoj dolgi govor o poslednji sodbi in rečeh, o kakršnih tukaj nismo vajeni razpravljati, me je prepričal, da bi bil pridigar, ki bi posekal prvega mestnega kaplana gospoda Alojza in župnika. Meriti bi se edino mogel z mlajšim kaplanom, z novo zvezdo v našem mestu, z njim, ki je junak današnjega dne in o katerem danes govori vsa fara, z njim, za katerega drhtijo ženska srca našega mesta.«

»Jaz, da bi se mogel meriti z novim kaplanom,« je tako srdito bruhnilo iz Ovna, da so se vsi začudeno ozrli nanj. Ves rdeč je bil v obraz, iz temne rdečice so silile modre lise.

»Vidim, da ti danes sploh ne smem omeniti mladega kaplana.«

Ovna so Jerebove besede še bolj razkačile, modre lise po licu in nosu so se širile, dvignil je roke in začel gibati s prsti, kot da med njimi nekaj drobi: »Ko prvič zopet pride kaplan Alojz v našo družbo, ga zaprosim, naj pripelje novega kaplana s seboj.«

Oven ni dokončal. Ko da je vzrasla iz tal, je stala pred Jerebom njegova najstarejša hčerka: »Očka, pojdi domov.«

Po sobi je zavladala mučna tišina. Jerebu so vztrepetale nozdrvi, šolski nadzornik se je pripravil, da vzame Mileno v zaščito, če bruhne iz njenega očeta jeza. Komisar je videl na obrazu šolskega nadzornika, da ne bo molčal, pa naj reče kakršno koli svoji hčerki, videl je na drugih obrazih, da se jim dekletce smili in ga obsojajo. Brez besede je vstal, jo prijel za roko in odšel z njo iz sobe.

»Tisto, kar mi brani na veliki petek jesti meso, ni strah, temveč izročilo, ki sem ga prinesel z doma,« je začel pojasnjevati šolski nadzornik Ovnu. »Stara je ta navada, od matere jo imam. In če bi jo opustil, ali jo preobrnil, bi se mi zdelo, da žalim svojo mater v grobu, pljujem na svojo mladost in zaničujem svoj dom. In tudi zaradi ljudi ne bi jedel na veliki petek mesa. Ljudska čustva moramo spoštovati.«

»Četrtinkar!« je suho ugotovil Oven.

»Nisem bil preteklo noč med vami in ne razumem, kaj hočete s svojimi novimi besedami, gesli in navadami.«

»Četrtinkar ste, četudi niste bili ponoči z nami, se ne pozdravljate z našim pozdravom in ga ne razumete. Zaradi ljudi ne bi jedli na veliki petek mesa, ne zaradi svoje notranjosti, svojega prepričanja in svojih nazorov. Ali je tako nastopanje moško? Le za četrtinko moža je v vas,

ne samo v vas, v vseh teh, kar jih sedi okoli mene. Ali se upa kdo javno pokazati tiste tri četrtinke nevere, ki polje v vas? Svojo četrtinko dvomov razkazujete svetu, tri četrtinke svoje notranjosti pa skrivate pred njim.«

»Če ni morda prav narobe res, gospod sodni svetnik, da namreč kažemo le četrtinko svoje prave notranjosti svetu, tri četrtinke pa jo skrivamo pred njim?«

»Potem ste šele pravi četrtinkar, večji ko tisti, ki so prej peli svojo himno o četrtinki.«

»Vprašanje je namreč, kaka je prava notranjost človeka.«

»Strinjava se v tem, gospod šolski nadzornik. Dokažite mi, prosim, da nimam jaz prav in ni vaša notranjost taka, kakor sem vam jo opisal.«

»Vprašanje ni tako enostavno, kakor si ga vi zamišljate. Dva človeka nista v svoji notranjosti enaka. Vi pa govorite splošno o nas vseh in nas mečete vse v isto vrečo.«

»Koliko razlike je med vami v vprašanjih, o katerih sem pravkar govoril? Vi zaradi ljudi in navade, ki ste jo prinesli iz domače hiše, danes ne bi jedli mesa, vsi drugi molče, jedli mesa ne bi iz ozirov na ljudi ali s kakega drugega enakega razloga, nihče, nihče pa ga ne je iz ozirov na tisto cerkveno zapoved, ki danes prepoveduje meso jesti, ali vsaj priznati med vami ne bi hotel nihče, da ga ne je iz ozirov na to cerkveno zapoved. Taki možje ste! Ali je to le polovičarstvo? Ne, to je četrtinkarstvo!«

»Brat Oven, prekoračuješ mejo, ki jih določajo naša pravila,« ga je opomnil Jereb, ki se je medtem vrnil v posebno sobo in se je z govorjenjem hotel otresti vprašujočih pogledov. »Globoko misel našega kluba omalovažuješ, zlorabljaš in vlačiš v arene, v katerih se ne bojujemo. Če-če-če,« je dal napev družbi, vstal, stresel glavo, povzdignil roke, dal kot zborovodja omizju znak in zapel:

»Četrtinke, četrtinke
pijemo mi zgolj,
četrtinka, četrtinka,
ta je naš simbol.«

Le trije, štirje glasovi so mu priložili, drugi so molčali, z navdušenjem kakor prvič pa tudi tisti, ki so mu priložili, niso peli. Priložili so Jerebu le, da bi odpodili iz družbe razpravljanje, ki jim ni bilo ljubo.

»Le jih pijte!« je zamomljal Oven. »Jaz pa bom danes jedel meso, jaz edini mož med vami, edini, ki živim tudi na zunaj, kakršen sem v notranjosti, edini, ki me malo brigajo ljudje in stare navade iz domače hiše.«

»Zakaj ne poješ?« se je obregnil Jereb ob Medveda. »Tudi prvič nisi pel z nami.«

»Prav spodobi se peti danes, ko molče zvonovi in premišljujejo ljudje globoke skrivnosti.«

Jereb ga je porogljivo pogledal, pa se je potajil in porabil priliko, ko je Oven naročal Cilki, kako mu naj v kuhinji pripravijo kisle ledvičke, in tiho poprosil Medveda: »Ali ne vidiš, v kaki strašni stiski sem? Posodi mi tri sto dinarjev! Glavar te gotovo ne pusti domov. Lažé se prebiješ čez praznike brez denarja ti ko moja družina. Mojih otrok se usmili, če se mene nočeš.«

»Ne morem!«

Jereb ga je jezno in očitajoče pogledal, nato pa se je porogljivo obrnil na tiste, ki niso hoteli peti: »Vprašam vas, člane kluba, ki niste hoteli peti naše častitljive himne, ali je zato niste peli, ker soglašate z bratom doktorjem Medvedom, ki trdi, da se danes ne spodobi peti, ker molče zvonovi in premišljujejo ljudje globoke skrivnosti?«

Trije, štirje pogledi so se ozrli na Medveda, ki je zardel in v zadregi začel s prsti zgrinjati drobtinice kruha po mizi. »Neznosen si, kadar nimaš denarja. Jaz ti nisem kriv, da si zmerom suh! Pa bi bolje gospodaril s svojo plačo.«

»Nisem bil prošlo noč med vami, ne poznam pravil vašega kluba,« je ujel priliko šolski nadzornik.

»Kaka sreča, da te ni bilo,« ga je prekinil Jereb, »drugače bi ne prišli iz brezplodnih razpravljanj k odločitvam. Prosim te, prizanesi nam s svojo modrostjo toliko, da uredimo svoje klubske zadeve. Brat Jež, ki smo ti poverili častno nalogo, da paziš na strogo izvajanje naših pravil, z veliko žalostjo v srcu ti moram, preden je minilo štiri in dvajset ur od tvoje izvolitve, sporočiti celo vrsto hudih kršitev. Sezi v žep, potegni svojo beležnico, sezi v drugi žep, potegni svoj svinčnik in piši v beležnico kršitve! Doktor Oven, sam naš veliki mojster, ki bi moral biti za zgled vsem članom, je prvi kršil pravila. Ko sem ga zaustavil z našim pozdravom, me je debelo gledal in mi ni odzdravil, kakor to predpisuje paragraf sedmi naših pravil. Pešanje spomina našega velikega mojstra ne more opravičiti, jurist, kakršen je, mora vedeti, da nepoznanje zakona nikogar ne opravičuje.«

Jereb je nadaljeval: »Piši, brat Jež! Veliki mojster Oven ni pel naše himne, pregrešil se je torej zoper paragraf enajsti, točka tretja naših pravil. Oven je tudi čisto napačno in krivično tolmačil naša pravila, imenoval je za četrtinkarje osebe, ki sploh niso v klubu, si izposodil ime in pojem našega kluba, da je začel krivoversko tolmačiti njegove namene in ga vrgel v areno, v katerih se mi sploh ne bojujemo. S tem se je prekršil zoper določila paragrafa tri in tridesetega naših pravil. Si vse napisal, brat Jež, čuvar našega pečata in pravil?«

»Piši, čuvar naših pravil,« je rekel sodnik Lisjak, ki je videl, kako se pripravlja Oven zoper Jereba, »piši pritožbo zoper brata Jereba, ki

vpričo oseb, ki niso člani kluba, govori o klubskih zadevah in izdaja skrivnosti naših pravil. Prekršil se je zoper določila paragrafa šest in štiridesetega naših pravil.«

Jereb se ni dal premotiti. »Najprvo naj izgovorim svoje obtožbe jaz, potem pridete drugi na vrsto. Piši, brat Jež, obtožbo zoper drugega člana kluba, zoper brata doktorja Medveda, ki ni pel z nami naše himne, kar je prestopek po paragrafu enajstem. Drugič trdi, da se danes sploh ne spodobi peti, ker molče zvonovi in premišljujejo ljudje globoke skrivnosti. Taka trditev bi bila prestopek po paragrafu devet in devetdesetem naših pravil, ker ne soglaša s splošnimi načeli kluba.«

»Trenutek, Jereb. Za vsak primer te prosim, raztolmači nam avtentično, ali nam paragraf devet in devetdeseti jemlje pravico do lastnih misli?« je vprašal Jež.

»Obtožbo sem vložil, razsodišče lahko Medveda obsodi ali oprosti. Razsodišče naj razčisti vprašanje, da li moramo tudi mi člani kluba četrtinka ubogati drugega mestnega kaplana gospoda Antona ali ne. Danes je pridigal, da ni prav, če pijemo, kadar nismo potrebni.«

»Nas je omenil v svoji pridigi?« je vprašal odvetnik.

»Naravnost nas ni omenil, ali namignil je na nas tako razločno, da je še moja hčerkica, ki hodi v ljudsko šolo, razumela, koga je mislil.«

»Kdor te pozna in ve, kak si in kak hodiš ponoči domov, bi razumel kaplana, če je govoril o pijancih, tudi če še ne hodi v ljudsko šolo!« je pripomnil Oven.

»Ali je bil tudi kateri tvojih otrok pri pridigi in se je spomnil na te, da me edini izmed vseh razumeš? Ako misliš, da je prav in v redu, če zaglodajo kaplanove besede tudi na koreninah našega kluba, umaknem obtožbo zoper brata doktorja Medveda.«

»Jereb, govoriš ko preročišče v Delfih in te ne razumem!« je rekel Jež. »Kaka je torej zveza med kaplanovo pridigo in obtožbo zoper doktorja Medveda?«

»Iz iste vasi sta doma, prijatelja in sošolca sta,« je od okrogle mize pojasnil šolski nadzornik, ki je mislil, da mora braniti molčečega Medveda.

»Ne opaziš, da ima Medved pred seboj vodo? Odrekel se je danes svoje prav ljube razvade in si pritrgal četrtinko vina, ki jo ob večerih sicer prav rad izpije.«

Nihče ni Jerebovim besedam prisodil kake pomembnosti, kar je slednjega razjezilo: »Razloži nam, brat doktor Medved, zakaj danes ne piješ vina?«

Medved je z dlanjo pomel drobtinice z mize in je pogledal po omizju: »Ali po klubovih pravilih moram odgovoriti na vprašanje?«

Jež se je nasmehnil: »Vprašuješ in gledaš resno, ko da ne razumeš klubovih namenov.«

»Prav imaš, Oven,« je udaril Jereb z roko po mizi, »sami četrtinkarji sedimo okoli tebe, edini mož si med nami, nihče drugi se ne upa svojega nazora javno izpovedati in pokazati.« In je prezirljivo pogledal Medveda.

»Name namigavaš?« je suho vprašal Medved.

»Da.«

»In zakaj?«

»Ker se ne upaš javno priznati in povedati, zakaj danes ne piješ.«

»Ne pijem, ker je danes veliki petek.«

»Slišite, bratje? Ali sedaj razumete mojo obtožbo?«

»Ne,« je zatrdil Jež, »obtožba je neutemeljena in jo po teh pojasnilih brata doktorja Medveda črtam v beležnici.«

»Kaplan ima torej prav.«

»Ali ima kaplan prav ali ne, to je za članstvo v našem klubu popolnoma postransko in brez pomena.«

»To praviš ti, ki nisi prodrl v globine in bistvo klubovega namena. Jaz pa, jaz,« je povzdignil Jereb svoj glas, »jaz, v katerem se je porodila misel na klub, jaz, ki sem mu izbral ime, jaz, ki sem mu zložil in uglasbil himno, jaz trdim, da so naša stremljenja in hotenja, naši nameni in cilji popolno nasprotje kaplanovim stremljenjem, njegovim namenom in ciljem. Zmaga kaplanova je propast našega kluba. Gospodje, mi uživamo dobrote in sladkosti tega sveta, kaplan nam to uživanje očita. Na škrlatno nebo bi morali misliti, nič piti, danes posebno ne bi smeli piti, ker je veliki petek, Ali je to v duhu našega kluba?«

»Ko pride prvi mestni kaplan zopet med nas, mu povem, naj čestita svojemu mlajšemu tovarišu k današnjemu uspehu. Ne samo ljudje, ki so bili pri njegovi pridigi, po okoliških vaseh, po cestah, po potih in križiščih ne razpravljajo in ne govore ljudje o ničemer drugem kot o pridigi. In ne samo ženske, moški, zakrknjeni grešniki, ki nikdar ne gredo v cerkev razen ob državnih praznikih, ko morajo v njo, neverni moški govore po gostilnah o njegovi pridigi. Še med nami, ki nas imenuje naša poročevalska agencija **J**arc, **O**blak, **J**ager ali kratko po začetnih črkah **JOJ**, da smo višjih deset tisoč, še med nami, v našem klubu je vzbudila pridiga žolčne razprave, ki groze, da zamajejo, ako celo ne izpodjedo temeljev kluba!« je rekel sodnik Jež in trdo zaprl beležnico. In Jereba je tiho opomnil: »Ne bodi siten! Glej, kako vsi trije člani poročevalske agencije dvigajo glave in vlečejo na ušesa naše besede. Radovednost, kako je prav za prav z našim klubom, jih razjeda. Govori o skrivnostih naših paragrafov, muči, muči jih, razbičuj njihovo radovednost. To mučenje njih, ki hočejo vsako novico prvi zavohati, vsak dogodek prvi raznesti po mestu, to mučenje je veliko bolj zanimivo in zabavno kot tvoje obreganje ob Medveda.«

Cilka je prinesla Ovnu kisle ledvičke.

»Obrnite se v steno, možje, da bodo čiste vaše vesti, če me Bog na mestu kaznuje in ukaže koščku ledvice, naj se mi zaleti in me zaduši,« se je rogal Oven.

»Ne boj se, nihče se ne obrne v steno, dasi so med nami, ki bi jim bilo prav, da se ti zaleti in se zadaviš.«

»Kaj naj pomenijo te tvoje besede in tvoj izzivajoči pogled?« je vprašal Medved.

»Ne bom ti razlagal, sam veš bolje ko jaz, kaj bi rekel mladi kaplan.« Medved je vstal.

Jerebu še ni dalo miru: »Beg te bolj razodeva ko molk.«

»K naši mizi prisedite, gospod doktor,« so povabili Medveda Jarc, Oblak, Jager ali agencija JOJ.

»Če jim pove, kako je prav za prav z našimi pravili in klubom, je konec zabave,« se je jezil Jež na Jereba.

»Ali bi radi izvlekli iz Medveda skrivnosti našega kluba, ali bi se radi pogovorili o kaplanovi pridigi in škrlatnem nebu na zahodu?« se je obrnil Jereb proti okrogli mizi.

»Eno kakor drugo je zanimivost dneva,« je rekel šolski nadzornik. »Pri nas se tako redko zgodi kaj posebnega in novega, da moramo za vsako malenkost zgrabiti in jo prerešetati.«

»Ako ne sedeš s hrbtom proti naši mizi, kolega Medved, boš tudi od okrogle mize videl, kako dela doktor Oven očiten greh.«

Medved je pri vratih postal, da odgovori Jerebu, pa se je premislil in zamahnil s klobukom. »Lahko noč!« je trdo rekel in odšel.

»Kaj praviš, Oven?« je vprašal Jereb.

»Pravim, da mi je doktor Medved najbližji med vami vsemi. Ako veruje, je dosledno, da si danes pritrga četrtinko, kakor je dosledno, da jem jaz meso, katerega pameti se ustavlja, da bi zaradi cerkvenih zapovedi, ki jih ne priznam, danes ne jedel mesa. Za omahljivce, dvomljivce, četrtinkarje, kakršni ste vi, bi jaz ustvaril vice, ako jih še ni, in vas vse pognal v nje, vse dosledneže pa bi nagradil, pa naj bodo dosledni v to ali ono smer. To bi bila poteza, vredna Boga. Kaj pravite k temu, gospod šolski nadzornik, ki imate k vsakemu mojemu izreku dostaviti svojo opombo in pojasnilo?«

»Vprašujem se, ali je res junaštvo, da jeste danes meso.«

Prej ko se je Oven spomnil na primeren odgovor, je tako glasno, da so ga mogli slišati k okrogli mizi, pojasnil Jež: »Naša poročevalska agencija, Jarc, Oblak, Jager, ali kratko: JOJ, ima danes svoj veliki dan. Že tretjo kost ima, ki jo lahko gloda. Prva kost so skrivnosti našega kluba, druga kost je kaplanova pridiga, tretja kost je dejstvo, da jé gospod sodni svetnik doktor Oven na veliki petek meso. Pri nas se tako redko zgodi kaj posebnega in novega, da moramo za vsako malenkost zgrabiti, jo prerešetati in oglodati.« (Dalje.)

Matija Malešič

Škrlatno nebo na vzhodu in zahodu

4.

Doktor Medved je pohajkoval okoli cerkve in opazoval ljudi, ki so prihajali iz nje in hodili v njo molit božji grob. Večer je bil poln blagodejne tišine, svečanega miru in mehkih skrivnosti. Na vzhodu je žarelo nebo, ko da kje gori. Krvavordeč polni mesec se je počasi dvigal z vznožja tistega žara in prilival večeru novih skrivnosti. Med ljudmi ni bilo tistega postajanja in govorjenja, kakor je navadno pred cerkvijo. Vsi obrazi so bili resni, vse oči zamišljene v svete skrivnosti, vsa usta tiha, komaj da je kdo koga glasno pozdravil. Resnost, zamišljenost in molčečnost je tako sodila v tihi večer, v žarenje neba na vzhodu in v vzhajajoči polni mesec, da je Medveda zabolelo: »Četrtinkar sem, joj, kak četrtinkar, edini četrtinkar med njimi sem. Opazujem jih in študiram, v njihovo premišljevanje vrtam, namesto da bi sam mislil, kakor mislijo oni. Četrtinkar sem, pravi, pristni četrtinkar, za katerim se je ob prvem koraku med višjih deset tisoč razpočila zemlja in zija sedaj med njimi in menoj globok, širok in nepremostljiv prepad.« Resnost, zamišljenost in molčečnost ljudi, skrivnosti, ki so obkrožale vzhajajočo polno luno in se za mrakom plazile vse bliže, svečani večerni mir je Medvedu vzbujal nemir in razdvojenost.

»Ali nisi šel domov, Jože?« ga je vzdramil iz nemira kaplanov glas.

Medved se je glasu skoraj prestrašil in je hitel: »Glavar je bil danes nataknjen, nisem se ga upal prositi za dopust. Ako mi jutri ne dovoli, mi za danes ostane vsaj svetlo upanje, da morda jutri vendarle odpotujem k materi. Ne verjameš, kako vsega me je naenkrat prevzel spomin na najine študentovske velikonočne počitnice. Še veš, kak tih boj sva bila v peti, kdo bo pri vstajenju nosil kip od mrtvih vstalega Zveličarja, prednost, ki jo imajo pri nas študentje, čast, ki budi v starih ženicah misli na bodoče nove maše?«

»Grd sem bil tedaj, še sedaj si ne morem prav odpustiti misli, kako bi te spodrinil.«

»Ti, da si bil grd?! Kaj naj rečem potem jaz, ki te nisem samo mislil, ampak sem te v resnici spodrinil, dasi si bil ti edini vreden prednosti in časti, o kateri sem pravkar govoril.«

»Kako govoril, doktor iuris, naš bodoči glavar? Kaj je ubogi kaplan proti tebi in svetli prihodnosti, ki ti jo pihljajo vetrovi z vseh strani.

»Počasi, Tone! Glej, kako spoštljivo se nama umikajo ljudje in s kakim občudovanjem te pozdravljajo. Menda ne misliš, da se umikajo pred menoj in da pozdravljajo pravnika in doktorja in bodočega glavarja? Mar sem jim jaz kakor veter, ki pihlja tam za griči, izza katerih

vzhaja polna luna. Prijatelj, junak današnjega dneva si ti. Tvoja današnja pridiga je bila pesem, ki je ljudje ne morejo pozabiti. Občudujejo te, strahoma ti gredo s pota, spoštljivo se ozirajo za teboj. Kar nerodno mi je stopati ob tebi in blesteti v žaru tvoje slave, tako daleč proč sem od te časti.«

»Norčuj se, o, le šali se. Ljudje postajajo, da vlečejo na ušesa, kako se iz mene norčuješ. Vstopi z menoj proti župnišču, pa reci kako tako, da ne bo dajala ljudem povoda do postajanja.«

»Govorim, česar mi je srce polno. Da si skromen in ponižen, vem, tvoje današnje pridige bi ti sploh ne omenil, da ni vzbudila še pri omizju višjih deset tisoč v Port Arturju pozornosti ter da mi ni razpravljanje omizja o njej vzbudilo vesti, ki mi očita, kako daleč sem proč od tebe, od tvoje časti, od tvoje slave, od domače vasi, od rojstne hiše, od matere, od tistih počitnic, ko sva bila tihi boj, kdo od naju bo nosil kip od smrti vstalega Zveličarja. Ti veš, kaj si in kje si, jaz, jaz pa tega ne vem, oziroma vem samo toliko, da sem četrtinkar.«

»Kaj si?«

»Četrtinkar, ne polovičar, četrtinkar sem. V meni ni ravnotežja, o katerem ti tako rad govoriš. Razdvojen, razklan in malodušen sem. Razdvojen sem pobegnil že od omizja v Port Arturju, pogled na zbranost ljudi, ki prihajajo iz cerkve, pa me tira v obup, ko vidim, kako daleč sem proč od njih.«

»Veliko resnico si povedal, Jože. Resnica je silno preprosta: Moli in delaj! In naši ljudje molijo, kakor je zapovedano, molijo, kadar so v stiski; delajo, da se preživijo, pa je v njih ravnotežje, ni nemira, ni razdvojenosti, ni malodušnosti.«

»Družba, v kateri sem, samo dela, moli ne, dela pa samo toliko, kolikor mora.«

»Ravnotežja ni, kjer je ena skledica na tehtnici prazna. Ljudje, ki so sami — raje ko da bi živeli po preprosti božji resnici v sreči, — nemirni, razklani, razdvojeni, nesrečni in obupani, taki ljudje se mi smilijo. S svojim opozorilom na mir, zbranost in uravnovešenost preprostih ljudi ob odhodu od božjega groba si vzbudil v meni vest in lepo misel, ki jo pozneje kedaj porabim v pridigi: Jezus, kako se ti naj zahvalimo za mir, zbranost, ravnotežje, mi preprosti, zdelani, mi z žuljavimi rokami, mi, ki smo večkrat lačni ko siti, in kako se ti naj zahvalimo za spoznanje, da bi bilo življenje žalostno in obupno, če bi ne bilo Tebe, ki si vir naše tolažbe, miru, zbranosti in uravnovešenosti, če bi ne bilo stebra, na katerem sloni naše upanje v lepše življenje, os, okoli katere se sploh suče naše življenje. Rekel sem, da si v meni tudi vzbudil vest. Vest mi očita, da sem do sedaj premalo gledal na to, kako bi ljudem pomagal do spoznanja, da le skladnost življenja z vero more človeku v nesreči pomagati.«

»Ni tega ura, kar sem slišal, da je vera, Bog, vse, kar je nadnaravno, daleč proč od življenja.«

»In si molčal? Nisi iztegnil roke in pokazal na žarečo oblo, ki se dviga iznad daljnih gor, nisi pokazal na polje, s katerega preganja svetloba mrak in temo, nisi vprašal zaslepljenca, od kod lepota, od kod mir in ravnovesje v naravi, ki vzbuja v naših srcih željo, da bi bil v njih tudi tak mir in ravnovesje ko v naravi?«

»Molčal sem. V življenju so vloge in poklici tako razdeljeni, da je včasih bolje, če molčiš, ko da se osmešiš. Mi juristi poleg tega vprašujemo, ali smo včasih legitimirani, da v določenih primerih sploh kaj rečemo. Ker nisem vedel oziroma sem dvomil, ali imam legitimacijo, da kaj rečem, sem vstal, vrgel klobuk na glavo, rekel lahko noč in odšel z nemirom in razdvojenostjo v srcu. Človek bi se včasih sam sebi zasmilil.«

»Zakaj bi se sam sebi zasmilil?«

»Zgrabil me je spomin na velike petke iz mladih in študentovskih časov, spomin na mater, na dom, na domačo vas. Smilim se sam sebi, ker sem tako daleč od vsega tistega, da se mi zdi, da sem vse tisto doživel v lepih sanjah.«

»Ne razumem te.«

»Ne razumeš me, ker si ostal, kakršen si bil, jaz pa ne; ne razumeš me, ker ne poznaš prepada med vasjo in mestom; ne razumeš me, ker ne živiš v okolju, kjer je dogodek, o katerem mestna poročevalska agencija — Jarc, Oblak, Jager, kratko JOJ — govori tedne, ako si prekrokal noč in skušal do podrobnosti dognati, kaj si v pijanosti govoril in kake neumnosti si počenjal; mestna poročevalska agencija ve, kolikokrat na dan kihneš in kje, ve, kaj govoriš z nevesto, če jo imaš, zasleduje, kolikokrat prideš prepozno v urad in kake slišiš od šefa; mestna poročevalska agencija vidi vse, ve vse, zasleduje vse, javno razpravlja o vsem, kar zapazi, kar ve in zasledi; udeleževati se moraš teh razprav, če nočeš biti pustež in posebnež; in s tem, da se udeležuješ razprav, se sam valjaš po vsem tistem malomeščanskem prahu, blatu, malenkostih, malopomembnosti kakor člani poročevalske agencije. Joj je vse to, res joj, prejoj. Nič visokega nikjer, nič vzvišenega, nič duhovnega, povsod le vsakdanjost, puhlost, plitvost, malenkost.«

»Nimaš povoda, da bi se sam sebi smilil.«

»Kaj ti veš, kako je moji duši.«

»Vidim, kako je: Lepo je, svetlo je, četrtinka dobrega zmaguje in odriva tri četrtinke dvomov, nemira in zdvojenosti, domotožja in spominov na mlade dni. Pozornost na preproste ljudi, ki se mirni, zbrani in uravnovešeni vračajo od božjega groba, občudovanje lepote današnjega večera, kaj je vse to drugo ko božji klic: Doktor Jože, odpri na stežaj vrata v svojo dušo, da vlijem v njo mir in lepoto, ki jo trosim po poljih, gozdovih, gorah in daljavah.«

Na prag župnišča, pred katerim sta razpravljala prijatelja, je stopila župnikova sestra: »Gospod Anton, ali ne mislite k večerji? Župnik in gospod Alojz sta že zdavnaj v obednici in vaju čakata.«

»Takoj, Marta, takoj, le z gospodom doktorjem dokončava začeti pogovor.«

»Ne dokončata ga, poznam vaju, kadar začneta modrovati, ne prideta do konca. Prej, ko dokončate, boste morali nazaj v cerkev molit rožni venec in spravit sveto Rešnje Telo v tabernakelj. Ne obirajte in ne obotavljajte se. Poglejte na uro in izračunajte, koliko časa imate za večerjo.«

»Z gospodom doktorjem se vendar morava domeniti in dokončati, kar sva načela.«

»Sva se že dogovorila!« je odločno rekel Medved, stresel prijatelju roko in odhitel proti cerkvi.

V cerkvi se je stisnil v temen kot in pazljivo poslušal pesmi, ki so brez spremljevanja orgel turobno donele s kora. Najbolj globoko so mu segle besede:

Jezus, daj, da tvoje rane
nas presunejo kristjane.

Ko se je kaplan vračal iz cerkve, ga je prestregel: »Pogovora, ki sva ga prej načela, nisva dokončala. Da kanim iti domov, sem ti omenil.« Medved se je nemirno ozrl naokoli, kakor da se boji, da ga kdo sliši. »Ali naj pozdravim doma tvojo mater?« je vprašal, ko da je v zadregi.

»V torek me obišče. Pa jo vkljub temu pozdravi, prav, prav, pozdravi jo, razveseliš jo, ko iz pozdrava spozna, da mi ni dolgčas, ker imam tu prijatelja, s katerim skupaj preganjava domotožje. Mislim, da je tudi tvoja mati vesela, da sta naju službi združili v istem kraju.«

»Vidiš, prav to je tisto, kar me teži in povzroča moj nemir. Prijatelj,« Medved je obstal in odločno pogledal kaplanu v oči, »preženi mojo malodušnost, spremeni moj nemir v mir, postavi me v ravnotežje.«

»Jaz?«

»Ti in nihče drugi! Ali tu na ulici ni mesto za to, vstopiva k tebi v župnišče.«

Tone se je začudil, povprašal pa ni, kaj vse to pomeni, ko je spREVIDEL, da je prijatelj nemiren in da namerava storiti nekaj prav posebnega. Do župnišča, po stopnicah v prvo nadstropje in po hodniku do kaplanove sobe se je zdelo, da vodi Jože Toneta, ne kaplan svojega gosta, tako se je slednjemu mudilo.

»Ko pridem domov, me mati kakor vsako leto za veliko noč vpraša, da li sem opravil svojo krščansko dolžnost,« je v sobi pojasnil Jože Tonetu, ko ta ni niti vrat še dobro zaprl za seboj. »Lagati ji nočem. Če ji povem resnico, bo žalostna in ji vse praznike pokvarim.«

»Razloži ji pač, da je čas za velikonočno spoved tudi še po veliki noči.«

»Ne bom ji lagal, ne je žalostil, ne ji kvaril praznikov, ničesar ji ne bom razlagal. Lepo po pravici ji povem: Mati, zakaj vprašujete, dali sem za veliko noč storil svojo krščansko dolžnost? Ali dvomite o meni? Mislite, da sem se že tako neizmerno oddaljil od vas? Tone, prosim te, stori mi prijateljsko uslugo.«

»Hočeš, da poprosim župnika, ki je izkušen mož in dober spovednik? Spovedovati se kaplanu Alojzu bi ti bilo menda nerodno, ker se tako dobro poznata.« Tone je našel vžigalice in posegel po svetilki na omari.

»Ti me nočeš spovedati?«

»Jaz?« Kaplanu je omahnila roka, ki je segla po svetilki, z roko, v kateri je stiskal vžigalice, je začel nemirno potresati. Šum vžigalic v zavojčku je čudno motil tišino v sobi, ki je bila polna mesečine.

»Prosim te, Tone, prijatelj moj od mladih nog, spovej me ti, to naj bo malo zadoščenje Bogu za moj današnji nemir, razklanost, razdvojenost in malodušnost, moja skesana vrnitev naj bo ta moja spoved iz kroga višjih deset tisoč tja v domačo vas, moje romanje naj bo k materi, k tistemu petošolcu, ki te je na veliko noč spodrinil, da nisi ti nesel kipa od smrti vstalega Zveličarja.«

Kaplana je tako prevzelo, da mu ni mogel ničesar odgovoriti. Odprl je zavojček in posegel po vžigalici.

»Ali ne opraviva lahko tudi brez luči?« je vprašal Jože. Čez hip pa je odločno rekel: »Če pa hočeš pri luči, pa naj bo pri luči!«

»Ne, ne, ne,« je ves ginjen in prevzet zajecljal kaplan in vrgel vžigalice po sobi, ne da bi pomislil, kje obležijo.

»Kam naj pokleknem, ali kar na tla?« je tiho vprašal Jože.

»Kaj misliš?« ga je v silni zadregi prestregel Tone in ga potisnil h klečalniku ob postelji.

5.

Medved je brez cilja in namena kolovratil po mestu. Klobuk je potisnil na desno uho, polglasno si je zdaj pel, zdaj žvižgal napeve velikonočnih pesmi, ki jih je v svoji mladosti poslušal v domači cerkvi. Ko si je pesem odpel in napev odžvižgal, je postal, sklenil roke na hrbtu, se zazrl v nebo in skušal predreti v globine migljajočih zvezd. Vzdramil se je šele, ko je zaslišal v bližini trde korake mestnega stražnika. Pa si je še bolj potisnil klobuk na desno uho, si polglasno zapel drugo velikonočno pesem in gledal, kam bi krenil, da bi se izognil stražniku.

Po gostilnah in stanovanjih je ugašala luč za lučjo, po ulicah je bilo zmeraj manj ljudi. Nazadnje je Medvedovo uho, ki se je navadilo

na trde redarjeve korake, razločilo, da ni pod božjimi zvezdami v mestu na ulicah nikogar več razen njega in redarja, kateremu se je skušal zmerom sproti umakniti, ki pa si je menda vtepel v glavo, da mora prav za njim pohajati in paziti, kak namen ima njegovo pohajkovanje po mestu.

Noč je bila prelepa, mesečina tako čarobna, zvezde tako žareče, sklad in mir v Medvedovem srcu tako tih, blagodejen, mehak in razkošen, da se mu ni dalo iti domov. Postal je, da dopove stražniku, naj se rajši briga za druge svoje dolžnosti, njega pa pusti pri miru. Ali tudi stražnik je obstal in se delal, kakor da sploh njega ne zalezuje. V Medvedovi notranjosti se je začela buditi nejevolja. Pogled na svetle nebeške zvezde pa ga je opomnil, da nocojšnja noč ni primerna za nejevoljo in da je škoda, da bi si s tako malenkostjo kalil notranji mir in zbranost. In se je hitro odločil, da pobegne pred stražnikom iz mesta. »Hej,« se je domislil, »kako čarobna bo mesečina šele tam zunaj na polju, kjer njenih skrivnosti ne bodo motili ne stražnik, ne hiše, ne luči.«

Stopil je iz mesečine v senco ob hišah, da zabriše redarju sled za seboj. Ni napravil dvajset korakov, ko je presenečen obstal. Pred vrati hiše, v kateri je stanoval okrajni komisar Jereb, je zaslišal boječ šepet, vzdih, pritajen jok. Komisarjeva gospa in njena najstarejša hčerka sta ga zapazili prej kot on nju. Izogniti se jima ni mogel.

»Vi greste že domov? Iztrgali ste se družbi? Ali se razhajajo tudi drugi, ki imajo družine?« ga je vprašala gospa.

»Ne prihajam iz Port Arturja, gospa. Tudi v kavarni me danes ni bilo, drugod je povsod že tema.«

»Vi, ki nimate ne žene ne otrok, imate toliko moči v sebi, da zapustite družbo, kadar se vam zdi, drugi so tako prikovani nanjo, da bi jim doma lahko umirala žena, umiral otrok, pa bi ne pohiteli domov. Gospod doktor, poznate me, veste, da svojemu možu privoščim več družbe, veselja in zabave ko katera koli žena v okraju, ali to, kar počenja sedaj v Port Arturju s tisto Cilko, to je preveč.« Gospa je komaj izdavila iz sebe besede, na katere je morala pred hčerko paziti, da ne bi rekla preveč.

Medved je v zadregi dvignil klobuk z desnega ušesa, si ga potisnil na čelo in se nemirno prestopil z noge na nogo.

»Mamica, ne jokaj vendar zopet! Ali ti ne pripovedujem, da je danes dan posebne božje milosti, dobrote in usmiljenja. Med pridigo gospoda kateheta mi je Bog navdihnil misel, da moram očka pridobiti, da bo zopet tak, kakršen je bil, ko sta me vozila v vozičku.«

»Gospod doktor, slišali ste besede nedolžnega otroka, presodite sami, kako je meni, materi, ob njih. Trpela sem, da nikdar nihče ne sluti, koliko sem trpela, ko je bilo tisto...,« gospe so zastale besede, ki jih

je začela izbirati in tehtati, da bi pred hčerko ne rekla preveč, »ko je bilo tisto... tisto z Bredo na glavarstvu; hripava sem bila od joka, ko so mi ljudje postrežljivo in škodoželjno nosili na ušesa sestajanja s tisto učiteljico... Zoro... sedaj mi je vsega preveč, jok me zaduši, bridkost me umori. Otrok,« gospa je sunkovito povzdignila glas, »pomislite, otrok sluti, gre sam v Port Artur po očeta, ki ga pa nažene. Otrok ne odneha in hoče z menoj tja. Kakšen je moj mož, veste, in kaj naju čaka, ako prideva v Port Artur, si lahko mislite. Ali je kje na svetu mati in žena, ki je bolj nesrečna od mene? Ob taki otroški veri, kakor jo danes izpričuje moja Milena, bi se omečil kamen, srce mojega moža se zaradi tiste Cilke ne omeči.«

»Pojdiva, mamica!« je odločno rekla Milena.

Milenine besede so v gospe prebudile nov potok solz: »Milena ne more spati, trdovratno zahteva, da morava obe v Port Artur. Prepričana je, da ga gane in se je Jezus danes usmili. Lahko si mislite, kako naju sprejme sedaj, ko je popil Bog ve koliko četrtink vina.«

Medveda je prizor tako pretresel, da je skozi zobe iztisnil: »Gospa, spravite otroka spat! Jaz vama pripeljem očka domov!« in je odhitel od njiju.

Zaman je gospa kriknila za njim, zaman je Milena stekla za njim.

Medved je začel zaustavljati svoje korake šele, ko se je bližal Port Arturju. »Kako naj stopim pred Jereba in kako naj mu razložim, da ga ganem?« je napeto premišljal. »Če je pijan, ga pripravim do solz, mehak je, ko božji volek mi bo sledil; če ni dovolj pijan in je le vinjen, lahko vzkipi in začne bruhati name, kaj se vtikam v njegove zadeve. V tem primeru je vse izgubljeno.« Vedno bolj mu je zastajal korak. Bolj ko je napenjal možgane, kako naj ga nagovori, bolj se je zavedal, kako hudo bo, če ne zabrenka na pravo struno, in kako neprijetno nalogo je prevzel. »Kaj, če me nahruli, kaj me vse to briga, ali sem res prav jaz poklican, da ga svarim in privedem domov? Če me vpraša za legitimacijo, kaj mu porečem?« Stopical je pred vrati gostilne, postajal pod oknom in lovil na ušesa glasove, ki so se včasih prikradli iz posebne sobe, da bi razločil Jerebov glas in po njem presodil, kako naj začne pogovor, da ga pridobi za odhod domov. Prej ko je prišel do pravega načrta in trdnega sklepa, so udarili iz veže glasovi, med katerimi je razločil glas sodnega svetnika, obeh svetnikov in šolskega nadzornika, ki je bil najbolj glasen med vsemi.

Medvedu bi ne bilo ljubo, da ga zalotijo na oprezovanju, stisnil se je nasproti gostilne za ogel hiše, ki je bila zidana za dobrega pol metra bolj na cesto ko njena desna soseda.

»Sodnikom delo ne uteče, če kak dan izostaneš, opraviš zaostalo delo drugi dan,« je razlagal sodni svetnik svojima tovarišema, ko da ga grize, ker ni bil ves dan v pisarni.

»Šefom je lahko,« je pripomnil Jež.

»In prazniki so že prav za prav, profesorji, učitelji, študentje vsi imajo prosto, le pri nas garaj na petek in svetek, česar v petek ne opraviš, moraš na svetek. O, ne zmanjka nam dela, ne zmanjka.«

»Skrivajte, kolikor hočete, izvedel bom za vse vaše skrivnosti,« se rotil šolski nadzornik.

»Pozabljaš,« se je oglasil okrajni komisar,« da noben član četrtinke ne sme pod kaznijo izključitve govoriti vpričo oseb, ki niso člani kluba, o klubskih zadevah in izdajati tajnosti naših pravil.«

»Vem, to prepoveduje paragraf šestinštirideseti vaših pravil.«

»Glej ga šomaštra! Od kod to veš? Povej izdajalca, da ga obsodimo na vislice.«

»Kakor sem izvedel za določilo paragrafa šestinštiridesetega, tako izbezam iz vas počasi paragraf za paragrafom, skrivnost za skrivnostjo, podrobnost za podrobnostjo. Stavim, kar hočeš, da predrem do dna vseh vaših posebnosti prej, ko mine mesec dni. Ali greva v kavarno?«

»Me misliš opiti, da bi ti v pijanosti izblebetal, kar bi rad vedel? Duša vsevedna in modra, zelo se motiš! Tudi če ujameš kje kak drobec, tudi če se naučiš na pamet polovico naših paragrafov, do dna nas nikdar ne spregledaš. To je prihranjeno samo članom kluba.«

»Pa me sprejmite za člana! Da sem včeraj vedel, kaj skuhate ponoči, bi krokal z vami.«

Jereb se je škodoželjno zasmejal. »Dišalo bi ti biti član našega kluba, vem, prav dišalo bi ti. Ali paragraf prvi je strog in neizprosen.«

Pogovor se je oddaljeval, Medved mu ni mogel več slediti. Bil je zadovoljen, da je odšel Jereb iz Port Arturja, bil je vesel, da ni sprejel ponudbe šolskega nadzornika za kavarno.

Ali iz svojega skrivališča za oglom Medved ni mogel. Na pragu Port Arturja je stala Cilka. Šla je kakor vsakokrat z gosti do praga, da zaklene vrata, ali danes je na pragu obstala, prisluškovala razgovoru odhajajočih, zaprla pa vrat ni in s praga se ni ganila.

Medvedu je bilo nerodno, neprijetno in mučno, ker se je moral nepremično stiskati za zidom, da se ne izda. Zaslišal je na ulici trde korake, jih prepoznal, da so redarjevi, in se razveselil, da bo konec Cilkinega postajanja na pragu, ko pove stražniku, da ni nikogar več v gostilni. Hip nato mu je bilo bolj neprijetno kot prej ob misli, da ga morda redar opazi za oglom.

Mestni stražnik je vprašal Cilko po gostih, postal, ko da pričakuje, da ga povabi na kozarec vina, in začel pogovor o lepi mesečini. Cilka je bila redkobesedna. In ko redar ni kazal volje, da se poslovi, mu je sama voščila lahko noč, stopila s praga in zaprla vrata.

Cilka je zaprla vežna vrata, ali zaklenila jih ni. Medvedu pri vsej živo napeti pažnji, da se ne bi ganil in ga ne bi redar opazil, ni ušlo,

da Cilka vrat ni zaklenila. Ko so po ulici proti kavarni utihnili trdi redarjevi koraki, je Cilka rahlo zopet odprla vrata in stopila na prag.

Medveda je po hrbtu vroče spreletelo. »Ali se naj stiskam do jutri za tem oglom?«

Hitri koraki so se oglasili iz smeri, v katero so odšli gostje. Medved korakov ni prepoznal, pogledati izza ogla ni smel, ker bi ga Cilka opazila.

»Dober večer!« je glasno rekel glas, ki ga je Medved takoj spoznal in ki mu je v hipu pognal kri v glavo.

Gost, ki je hitrih korakov prišel pred Port Artur in glasno pozdravil Cilko, je bil okrajni komisar Rudolf Jereb.

Cilka ni ničesar odgovorila na glasen pozdrav. Jereb jo je tiho vprašal, da ga je Medved komaj razumel: »Ali je vse varno? Spijo vaši? Jo je odkrevsal občinski stražnik?« Že med govorjenjem je skočil Jereb na prag in potegnil Cilko v vežo. Hip nato je zaškrtal ključ v vežnih vratih.

Vse se je zgodilo tako hitro, da nista opazila Medveda, ki je šinil izza ogla v istem hipu, ko je skočil Jereb na vežni prag in potegnil Cilko v vežo.

Medved je stal v svetli mesečini sredi ceste in buljil v zaprta vrata gostilne Port Artur. V veži za vrati je bilo tiho in temno, šipe v oknih so bleščale v mesečini, luč pa ni svetila v nobeni sobi.

»Potrkam na vrata in ga pokličem, povem mu, zakaj ga iščem in če nima srca iz kamna, ga presune moj opis žene in otroka.«

Medved se še ni dobro prestopil, ko je iz posebne sobe šinila luč proti dvorišču. Splazil se je na dvorišče in pod tisto okno, v katerem se je zasvetila luč, spotoma je posegel na tla in si pripravil peščeno zrnce, da ga vrže v šipo. Obstal je, ko je opazil Cilko, da zagrinja okno in ob robeh popravlja zagrinjalo, da bi se noben žarek luči ne pomešal z mesečino. Medved je opazil, da Cilka nenavadno dolgo in skrbno popravlja zagrinjalo ob robeh in kaže Jerebu hrbet.

»Kaj naj pomeni tvoj molk?« je pretrgal tišino Jereb.

»Isto bi lahko vprašala jaz tebe.«

»Skrbi in težav imam, kakor jih menda nima kmalu kdo na svetu. Načrta, ki sem ti ga razodel, da se rešim vseh teh malih dolgov, ne morem izvesti, ker nimam nobenih porokov. Morda bi mi hotel tvoj oče podpisati, na njegov podpis dobim, kolikor potrebujem.«

»Moj oče?« se je sunkoma obrnila Cilka od okna in ga ostro pogledala. »Veš, kaj napravi moj oče, ako izve, da je res, kar me muči, da ne morem spati?«

»Kaj le naj tebe muči, da ne bi mogla spati?«

»Ne draži, me, ko sam dobro veš.« Cilki je zadrgetalo okoli ust, oči so se ji razširile, zadnje besede je razdraženo in hripavo skoro izkričala iz sebe.

»Kriči, kriči, da res pride oče pogledat.«

»Najmanj, kakor me kaznuje, bo, da me zapodi takoj iz hiše. Njegova hčerka, za katero so lazili in se za njeno roko potegovali doktorji, njegova hčerka, ki je odbijala snubce, da gre o njej po mestu glas, kako nepremagljiva trdnjava da je, nezavzetni Port Artur, pride v sramoto z oženjenim možem, ki je oče štirih otrok, z možem, ki je imel že sitnosti s tisto Bredo na glavarstvu in z ono učiteljico Zoro.«

»Ako sem se motil o tvoji dobroti, Scila, in želiš, da bi tudi jaz ne spal za prazen nič, kakor ne spiš ti, bi mi lahko prej namignila, o čem želiš govoriti z menoj, da bi se sploh ne vrnil k tebi.«

»Sedaj se ne misliš več vračati ko prej? V vsem, kar pride, me misliš pustiti samo?«

»Pustiva prepir, Scila, za čas, ko nama bo morda res potreben.«

»Tako, prepir nama bo potreben! O, jaz norica, norica, norica!« In Cilka se je udarila s pestjo po čelu.

»Nisi dekle pri šestnajstih, sedemnajstih letih; tridesetim se bližaš, dovolj ženinov si imela, kakor se sama bahaš, pametna beseda s teboj bo torej mogoča. Si pripravila vina? Daj, da se napijem razsodnosti, pameti in preudarnosti. Predvsem te prosim, nikar mi, dokler ni res potrebno, ne povzročaj skrbi in ne pripravljaj prizorov, ki ohladijo najino tiho in skrivno idilo. Če ni zadeve točno na določeni dan, kaj naj to pomeni drugega, kakor majhno prehlajenje, nerazpoloženje ali kako drugo malenkostno nepravilnost, ki jih mrgoli po ženskem telesu. Ti pa misliš kar na najhujše, že vidiš očetovo mesarico poškropljeno s svojo krvjo, vidiš mojo glavo razklano z isto sekiro. Ali tako govori moj dobri, hrabri, močni Cilkec, nezavzetna trdnjava?« Skušal jo je ujeti za roke in pritegniti k sebi, pa ga je hladno zavrnila.

»O jaz, norica, norica, norica!«

»Na trenutke pomisli, Cilka, ki so bili, pa me obsodi, ako moreš. In pri tistih trenutkih te prosim, Cilka, ne misli na jutri, ne misli, kaj bo čez uro ali minuto. Zlijva se v moje geslo: Danes, zdaj, trenutek užij! Glej, da ti ne bo v poznejših letih nikdar žal za nobenim trenutkom, ki ga nisi užila!«

»Oče pojde po praznikih po vino, dati mu bom morala denar.«

»Ali se je danes res vse zaklelo zoper mene? Od ranega jutra padajo po meni udarci, vsak naslednji je hujši in močnejši od prejšnjega. Včasih sem se zatekel k tebi, Cilka, kadar mi je bilo prav hudo in nisem pri nikomer drugem našel tolažbe, včasih si me potolažila le ti, močna, hrabra Cilka, potolažila mene, slabiča.« Sesedel se je na klop, vrgel roke po dolgem po mizi in se topo zazrl v zabrekle žile.

Pri kratkem molku je Cilka odprla predal v omari, potegnila iz njega skrinjico in jo odklenila s ključem, ki ga je vzela iz denarnice. »Koliko potrebuješ?«

»Cilka!« je planil Jereb pokonci. »Sram me je pred teboj! Poklekniti bi moral pred teboj in ti kleče poljubiti roko, tako si dobra. Vrnem ti do zadnje pare, če komu od vseh svojih dolžnikov, tebi vrnem, ti dobra, ti edina, ti moja, moja!« Božal ji je roke, gladil ji je lica, pritisnil je čelo k njenemu sencu. »Ne zaslužim, da si tako dobra z menoj.«

»Dam ti, kolikor potrebuješ, dam z veseljem, samo tisto naj bo res, kar praviš, da je vse to v meni le malo prehlajenje. O, Rudi, kaka sreča, če mi res ni nič! Vzemi, vzemi vse, le reci, da mi res ni nič.«

»Kako si lahkomišljena, vredna si mene! Ne vzamem brez pobotnice, nekaj moraš pokazati očetu! Tri sto dinarjev napišem, ne, čakaj, prazniki so dolgi, človek ne ve, kaj pride, pet sto jih napišem. Do časa, ko pojde oče po vino, je še dolgo, dolgo. Do tedaj pridem do denarja, gotovo pridem. In pri tebi bo ta čas že spet vse v redu, boš videla. In vse bo dobro, vse bo prav, vse se lepo izteče. Zdaj pa, deklica draga, ta trenutek pijva, pijva iz čaše sladkosti, kakor da jutršnjega dneva ne bi bilo.«

In je ugasnil luč.

Pod oknom se je zganil Medved, splazil se je z dvorišča na cesto, se stisnil nasproti gostilne za ogel hiše, ki je za dobrega pol metra molela bolj na cesto ko njega desna soseda in čakal, da pride Jereb iz Port Arturja.

Minevale so minute, dolge minute, v stolpu farne cerkve je udarjalo kladivo ob rob in tolklo četrt za četrtom. Medtem je zaman čakal. Port Artur je bil ko izumrl. Jereba ni bilo iz gostilne.

Medved je krčevito stiskal v roki peščeno zrno, ki ga je mislil zagnati v okno posebne sobe.

Splazil se je zopet na dvorišče in zopet je dvignil roko, premišljeno je spustil iz pesti peščeno zrno, da je spolzelo na konec palca, kazalca in sredinca, dvignil je roko in hotel zagnati zrno v okno. Roka pa mu je, kakor doslej še vselej, omahnila, prej ko je odletelo peščeno zrno od prstov.

Medvedu je roka vselej omahnila, ker si ni in ni mogel odgovoriti na vprašanje, da li je poklican, da Jereba svari. »Ali je sploh mogoče z upanjem na uspeh v tem primeru posredovati? In jaz, jaz naj posredujem? Kaj pa če me vpraša za legitimacijo, ki mi dovoljuje, da se vtikam v njegove zadeve?« Zadovoljivega odgovora na vprašanja ni bilo, roka s peščenim zrnom se je vselej povesila. Da bi pa odšel izpred gostilne, dokler je bil Jereb v njej, tudi ni mogel. Preveč sta se mu smilila komisarjeva gospa in hčerka. (Dalje.)

Matija Malešič

Škrlatno nebo na vzhodu in zahodu

6.

Na trgu pred farno cerkvijo se je pojavil trobentač v gasilski uniformi in zatrobil gasilcem, naj se zberó. Otroci, ki so se že preoblekli za procesijo, so jo udrli za njim, ki se je ustavljal in trobil na oglih in križiščih. Razposajenci niso vedeli, kako bi dali duška svojemu veselju in razigranosti nad bližajočo se procesijo, nad novimi oblekami in pomarančami, pirhi, lepim dnevom, soncem, nad vsem, kar je bilo okoli njih, nad svetom in življenjem na njem sploh, najbolj pa nad svojo neugnano mladostjo. Večji so skušali strumno korakati ob gasilskem trobentaču, manjši so z vriščem posnemali glas njegove trobente, oboji pa so nagajali in bili v napotje ženskam, ki so hitele k blagoslovu jedil.

Glas gasilske trobente je dal znamenje za bližajoče se vstajenje, ki je napolnilo mladino, ženske, gasilce s svečanim razpoloženjem.

Sluga na okrajnem sodišču je nalašč butnil z metlo ob vrata šefove sobe, kjer je čepel doktor Oven pri spisih, ko da ni slišal glasu gasilskega roga in ga njegov glas ni potegnil — kakor vse mesto — iz vsakdanjosti in ga pognal v pričakovanje in nestrpnost.

Oven je razumel slugov opomin. »Janez, le pojdite, ako mislite k procesiji, name nikar ne čakajte. Včeraj me ni bilo v uradu, pa moram danes nekoliko potegniti in zamujeno nadomestiti. Vrata na hodniku v prvem nadstropju zaklenite, da bom mogel v miru delati.«

Sluga še ni mogel biti v svojem stanovanju ob zaporih na sodišču, ko je zapel zvonec nad vrati na hodniku v prvem nadstropju. Oven se je trdno odločil, da ne gre pogledat, kdo zvoni. Ker zvonjenje ni prenehalo, je gotovo pomenilo kaj nujnega.

Vida je prekladala z roke v roko jerbas in rekla posmehljivo in užaljeno: »Mama misli, da sem še zmerom otrok, ki se veseli, če sme nesti jedila k blagoslovu. Ugovarjala sem in dokazovala, da to ni posel za učiteljiščnico, pa zaman. Poznaš jo, kakšna je v teh stvareh.«

»Ker te je sram, si prinesla jedila namesto v cerkev na sodišče?« je pol pikro pol v šali vprašal oče. »Ne vem, če bo moj blagoslov toliko zalegel, da bi bila mama zadovoljna z njim.«

»Goljufati je ne mislim,« je s ponosom učiteljiščnice, ki se šteje že med odrasle, rekla Vida in si popravila lisičje krzno okoli vratu, da bi ga oče opazil in pohvalil, kako lepo se ji podaja. »Prišla sem ti le mimogrede povedat, da te črna obleka in cilinder že čakata.«

»Prav!« je trdo rekel oče. »Slišiš, zvon že kliče. Ako ne pohitiš, bomo letošnjo veliko noč jedli neblagoslovljena jedila.«

Vida je ošinila očeta s pogledom, ki je vpraševal, kaj pomeni trdi naglas v njegovih besedah. Ko ni dobila pojasnila, je odskakljala po stopnicah.

Oven se je vrnil v svojo sobo in sedel k spisu. Vanj ni pogledal. Cigareto za cigareto si je prižigal, bobnal s prsti po mizi in topo prisluškoval šumu glasov, ki so pod okni oznanjali, da se ljudje zbirajo k procesiji. Hipoma je skočil s stola. Ali ni priletel kamenček na okno? Prej ko je prišel do okna, se je zunanja šipa skoraj vdala, tako ostro jo je zadel kamenček.

Kamenčke je v okno lučal njegov starejši sin Boris. »Pobalin, ali te take olike učijo v gimnaziji?« je tako jezno bruhnilo iz očeta, da so se ljudje, ki so šli mimo, ozrli na okno in radovedno čakali, kako obračuna s sinom.

»Vida je povedala, da si se zaklenil in da mora celo večnost zvoniti, kdor te hoče priklicati,« mu je užaljeno pojasnil sin, ker mu pobalina ni mogel odpustiti.

»Kaj imaš tako nujnega, da mi moraš razbijati šipe po oknih? K procesiji pojdi!«

Oven je trdo zaprl okno, sklenil roke na hrbtu in koračil po sobi. Svojih misli ni do konca premislil, prej je zapel zvonec nad vrati na hodniku. »Žena ne popusti, sedaj je poslala Miro pome,« je zabrundal, vrgel spis v predal in zaklenil mizo. »Ne bo miru, najbolje je, da grem iz pisarne.« In je oblekel površnik in vrgel klobuk na glavo.

»Očka, če ti ne boš zamudil procesije, je ne bo nihče!« mu je razvneto poočitala Mira. »Če hočeš pokusiti blagoslovljena jedila, ki jih je pripravila mamica, moraš k procesiji! Pojdi, pojdi že! Ne slišiš, kako pritrkavajo in vabijo k njej?«

»Morda pa počakajo name?«

»Prav nič ne počakamo! Ko bodo molitve končane, zapoje gospod župnik alelujo, procesija krene, pa če boš tedaj že tam ali ne. Pred Bogom smo vsi enaki, zadnji ciganček, ki morda raztrgan in bos pride k procesiji, ali pa sodni svetnik.«

»Potemtakem je torej prav vseeno, ali grem tudi jaz k procesiji ali ne. Dosti vas bo tudi brez mene.«

»Dosti nas bo, dosti, to je res, ali lepše je in večji sijaj ima procesija, če gre za njo tudi sodni svetnik. In zasluženje, očka, zasluženje imaš pri Bogu, če greš za procesijo!«

»Povej mi, Mira, ali ti je tisto o enakosti nas vseh pred Bogom in o sijaju procesije in zasluženju pri Bogu povedala mamica ali gospod katehet?«

Mira je začudeno pogledala očeta in od začudenja ni odgovorila.

»Zakaj molčiš?«

»Ker tako čudno vprašuješ.«

»V čem je moje vprašanje čudno?«

»Vprašuješ, kakor da je važno tisto, kar reče mamica ali gospod katehet, in ne tisto, kar zahteva Bog.«

»Vidi se, da si hčerka jurista, lepše se nisi mogla izmuzniti odgovoru, ki me zanima. Povej, ali je v šoli komisarjeva Milena boljša od tebe?«

»Očka, oba zamudiva procesijo, če bova klepetala o takih malenkostih in se boš tako obiral, kakor se. Hiti, glej, gospod glavar je že oblečen za procesijo!«

»Gospod glavar po svoje, jaz po svoje! Ne glej tja, ne spodobi se, da tako zijaš v ljudi na cesti. Napravi se, kot da ga ne vidiš.«

»Če ga pa vidim.«

»Sedaj vem, zakaj nisi hotela odgovoriti na vprašanje, katera od vaju je v šoli boljša, ti ali komisarjeva Milena. Milena je boljša, če že boljša ne, pa vsaj pametnejša in ubogljivejša. Še eno vprašanje, da presodim, katera je odkritosrčnejša: Kaj ti je rekla mamica, ko te je poslala pome, da me pokličeš k procesiji?«

Mira je bistro pogledala očetu v oči. »Zakaj bi rad to vedel?«

»Ni važno, zakaj bi rad vedel, važno je, da mi po pravici poveš. Zakaj zopet molčiš?«

»Bojim se, da bleknem kakšno, ki bo mamici v škodo. Iz tvojih vprašanj sklepam, da misliš doma zopet sitnariti.«

»Logika ni sitnarjenje, zapomni si to. V svoji glavi moram strniti krog misli in sklepov. Mi juristi, sodniki moramo vedno priti vsaki stvari do dna, vsako misel moramo razbistriti, vsak sklep obrazložiti. Povej, kaj ti je rekla mama?«

»Ne povem. Prevečkrat sem že slišala, kako si doma sitnaril s svojim jusom in sklepi in logiko.«

»Ti že veš, kaj je logika?«

»Ne vem, mislim pa, da je nekaj zoprnega in strašnega, drugače ne bi z njo toliko mučil mamice. Glej, kako čudno te pogledujejo ljudje, ker še nisi preoblečen, kakor da ne spadaš med nje, ki so že vsi praznični in se vesele procesije. Ti edini med vsemi si vsakdanji in nepraznič en in nimaš nobenega veselja v srcu.«

»Nimam nobenega veselja v srcu, nepraznič en sem in vsakdanji. Vse to je res in vse to si lepo povedala. Toda ono prejšnje ti je naročila mamica: ‚Pojdi po očka, lepši sijaj bo imela procesija, če bo tudi sodni svetnik zraven, poleg tega pa bo imel tudi še sam zasluženje pri Bogu.' Je tako, Mira?«

Mira je junaško vzdržala predirljiv očetov pogled in rekla: »Le čemu te to zanima?«

»Moram, moram strniti krog svojih domnev in dokazov. Tudi druga leta nisem šel k vstajenju, pa vas nikdar ni pošiljala pome, nikdar tudi ni nikomur govorila o sijaju procesije in zasluženju pri Bogu.«

Pred gasilskim domom se je oglasila godba, ki je pritegnila vso Mirino pozornost nase. »Zamudiš, očka, pravim ti, da zamudiš procesijo,« je nestrpno ponovila in pogledala proti gasilskemu domu, kamor so hiteli otroci in zrli odrasli.

»Pojdi, pojdi tudi ti, Mira, da ničesar ne zamudiš, kar je danes za otroke lepega,« ji je rekel nežno in otožno. In ko je odhitela, je ponovil njene besede, ko da si jih hoče vtisniti v spomin: »Sijaj procesije, zasluženje pri Bogu, enakost pred njim, vse to moram prišteti k škrlatnemu nebu in drugim nenavadnim besedam, ki sem jih slišal včeraj.«

In je zamišljeno krenil v Port Artur.

Cilka je krasila okna, mimo katerih bo šla procesija. Mati ji je prinašala lonce z rožami in svete podobe. Za vsako okno sta bila pripravljena po dva svečnika, v katera pa nista imeli kdaj pritrditi sveč.

»Pomagajte nama, gospod svetnik, ne moreva sami, ves čas smo imeli goste,« ga je zaprosila Cilka.

Oven je z vnemo prijel za svečo, jo na spodnjem koncu ovil s papirjem in jo pritrdil v svečnik.

»Boste imeli vsaj malo zasluženja pri Bogu, ko že k procesiji nočete iti,« ga je spodbudila Cilkina mati.

Oven je vrgel na mizo svečo, da se je prelomila.

»Kaj vam je?« se je začudila mati. Še Cilka ga je pozorno pogledala.

»Dosleden sem in bom!« je trdo odgovoril in se umaknil v posebno sobo.

Na klancu za mestom so se oglasili topiči, v zvoniku so udarjali po zvonovih vse bučneje in živahneje, mestna godba, ki je vodila gasilce pred cerkev, je igrala udarno koračnico. Gostilničarka in njena hčerka sta molče hiteli, da olepšata okna, kakor se spodobi, prej ko pride procesija do njihove hiše. Na Ovna sta čisto pozabili. Drugega gosta ni bilo v gostilni.

Ovna je dražilo in vznemirjalo streljanje topičev, pritrkavanje in udarni glasovi godbe. Kot ujetnik se je zdel samemu sebi v posebni sobici gostilne, bilo mu je žal, da se je zatekel v Port Artur in ni rajši krenil na sprehod iz mesta. Tam zunaj bi ne silile vanj od tako blizu vse te priprave, to stopnjevanje, pričakovanje, ki ga cerkev res spretno in premišljeno uprizarja za dosego svojih namenov. »Sijaj procesije,« je zbodlo Ovna, da je jezno vrgel ogorek cigarete po sobi, vstal od mize in posegel po klobuku. Toda sedaj ni mogel nikamor več. Šolska mladina je s svojo zastavo že krenila izpred cerkve. Bežati pred njo v nasprotno smer ni mogel, iti mimo procesije in ji kazati svoj čemerni obraz, ni hotel.

Cilka in mati sta hlastno tekali od okna do okna in prižigali sveče. Ko sta opazili, da neso križ mimo oken, sta se stisnili ob zid, da sta lahko videli procesijo, ljudje pa njiju ne.

Tudi Oven se je stisnil ob zid, da je lahko opazoval in po svoje presojal obraze, ki so šli za procesijo. Manjši šolski otroci so se stiskali za roke in pazili, da napravijo vse tako, kakor bo po volji spremljajočim učiteljicam; večji otroci so uganjali svoje burke in se spakovali, kadar jim je učitelj pokazal hrbet; učiteljice so pogledovale okoli sebe, če vendarle kdo občuduje njihove nove klobuke in krzno okoli vratu; fantom, ki so nosili bandera, je sijal ponos z obrazov; gasilci so bili vsi srečni, da so se lahko postavili v svojih uniformah; ministrantje so bili veseli, da so mogli zvončkljati; pevke so navdušeno pele velikonočne pesmi in mislile, da jih vse občuduje. Možje, ki so nosili nebo in svetili ob njem z debelimi svečami, cerkveni ključarji pri farni cerkvi in podružnicah, sami izbrani, trdni kmetje, niso mogli skriti svojega zadovoljstva nad častjo, da smejo biti tako blizu neba, kajti ta čast je bila drugim nedosegljiva.

Gostilničarka in Cilka sta pokleknili. Ko so prišli z Najsvetejšim do njiju, sta se pokrižali in trkali na prsi.

Oven ni pokleknil, razširil in napel je oči: mladega kaplana si je hotel dobro in natančno ogledati in po izrazu na njegovem obrazu presoditi njegovo notranjost. Kaplan je ves zaverovan gledal na hostijo v monštranci in na vsakih pet korakov zavihtel kadilnico, se ponižno priklonil in pokadil proti monštranci, da je bel oblak kadila objel župnika. Monštranca Ovna ni zanimala. V trenutku, ko bi sodni svetnik najlaže razbral poteze kaplanovega obraza, se je ta zopet priklonil pred monštranco in jo pokadil. Na drugi strani Najsvetejšega je stopal starejši kaplan, njegov obraz je izražal zadovoljstvo kakor vselej, kadar je pri taroku v Port Arturju napovedal pagata ultimo. In še župnika je ošinil Ovnov pogled. Tisti hip se je Oven še bolj stisnil k steni. Župnik je ostro pogledal na njegovo okno kakor v slutnji, da stoji ob steni nekdo, ki ni pokleknil.

Prej ko je Oven dodobra presodil, ali ga je župnik v resnici opazil, je zbudil njegovo pozornost Jereb, ki je stopal tik za nebom na glavarjevi levi strani. Komisar je dvignil glavo, pogledal na okno, ob katerem se je skrivala Cilka, ji pomežiknil, pa se naglo obrnil proti glavarju, ki ga je nekaj vprašal. Oven je začudeno pogledal na Cilko, ki ni več klečala, ampak tiščala glavo med rože, da jo je mogel s ceste videti, kdor je vedel, da je pri oknu.

Oven je spoznal, da Jereb ni slučajno dvignil glave prav pri tem oknu in da tudi Cilka ni slučajno vstala in zarila svoje glave v rože prav tedaj, ko je šel Jereb mimo.

»Imam vsaj nekaj od procesije in se nisem zastonj stiskal k zidu,« se je skušal odobrovoljiti in zadovoljiti Oven. »Ta ugotovitev je sicer majhna v primeri z mojim namenom, da od blizu pregledam kaplana in predrem v njegovo notranjost, ali ker se mi je namen s kaplanom

ponesrečil in iz njegovega obraza zaradi njegove pobožnosti nisem mogel ničesar sklepati, se moram zadovoljiti z vajino zadevico, Jereb in Cilka. Da si mi taka ptičica, Cilka, ki gre o tebi glas, da si nezavzetna trdnjava, trdni in nedostopni Port Artur!«

Kmečke ženske, ki so v procesiji glasno molile rožni venec, Ovna niso več zanimale. »Ko napasete svojo radovednost, mi prinesite četrtinko vina v posebno sobo,« je rekel proti gostilničarki in hčerki.

»Takoj ga prinesem, gospod svetnik,« je skočila od okna Cilka, »konec procesije, ki pojde še mimo nas, ni prav nič zanimiv.«

»Seveda ni zanimiv,« ji je vneto pritrdil Oven. »Ali bi mi povedala, Cilka, kaj je bilo v procesiji zate najbolj zanimivega?«

»Čudno vprašujete, gospod svetnik. Kakor vi sem pač tudi jaz radovedna in rada gledam procesijo.«

»Jaz sem imel svoj določen namen, da sem gledal procesijo.«

»Čudni ste, k procesiji nočete, dasi bi lahko stopali na mestu, ki je prvo za glavarjevim.«

»Katero mesto je prvo za glavarjevim?« je hitro in vneto vprašal Oven. »Ali ni tisto mesto na glavarjevi levici prvo za njegovim?«

»Da ste šli k procesiji tudi vi, bi bilo prvo mesto na glavarjevi desnici, ker niste šli in sta korakala s komisarjem sama, je prvo mesto za glavarjem na njegovi levici.«

»Kako dobro si poučena o vsem tem. Kaj bi rekla, če bi ti priznal, da nisem šel k procesiji le zato, da zavzame prvo mesto za glavarjevim moj prijatelj Jereb?« Ostro ji je pogledal v oči.

»Če bi to rekli, vam tega ne bi verjela. Vemo, zakaj ne greste k procesiji, zapostavljenega se čutite za gospodom glavarjem, ki je mlajši od vas po letih in službeni stopnji, ima pa kot glavar pravico stopati na prvem, častnem mestu, vi pa šele na drugem.«

»Glej jo, modrijanko, več ve ko marsikateri sodnik, zlasti mlajši.«

»V Avstriji tega nasprotstva med okrajnim sodnikom in glavarjem niso mogli drugače rešiti, kakor da so sodniji odkazali mesto pred nebom.«

»Tudi to veš! Prav dobro si poučena in ni mi težko uganiti, kdo te je poučil. Vidim tudi, da si na prvo mesto za glavarjevim posebno pazila. Da ni morda to mesto bilo zate najbolj zanimivo v procesiji?« In Oven jo je pozorno pogledal.

Cilka se ni z ničimer izdala.

‚Potajuj se, kolikor se hočeš, ptičica, trdna, nepremagljiva trdnjava, močni in nezavzetni Port Artur! Mene, sodnika, ne premotiš. Kar sem opazil, drži, stoji in je ko pribito! Ho-o-o, to bo završalo med našo poročevalsko agencijo, ko izbruhne na dan, kar vem za sedaj le jaz!' je z zadovoljstvom mislil Oven. ‚Čakaj, ptičica, ne prizanesem ti! Jereb, poigram se z vama, da bo veselje in slast! Poplačam te, Jereb, pošteno te poplačam za trditev, da se ti zdi, da veš, od kod moje razburjenje,

kadar govoriš v zvezi s kaplanom o moji ženi. Ne bo dolgočasno prihodnje tedne. Na male obroke si vaju privoščim, že se veselim trenutkov, ko bosta rdela v zadregi in skrivanju. Ho-o-o, nov reflektor je posvetil v temo naše vsakdanjosti in enoličnosti.'

In Oven je težko čakal, da je prišel Jereb od procesije.

»Ste prezračili svoje črne obleke in pokazali svetu, da imate cilindre?« je pozdravil vstopivše.

»Kakšna škoda, da je v našem mestu poleg sodnije tudi še glavarstvo!« mu je odvrnil Jereb. »Na tvojem mestu, Oven, bi prosil za premestitev na sodišče v kraju, kjer ni glavarstva. Tam gre prvi za nebom sodnik. Ali vsaj v mesto, kjer je glavar starejši od tebe, da bi te ne bolelo, če bi šel k procesiji ti na levi, on na desni. Veste, gospodje, kako so v Avstriji rešili to važno in za ohranitev države pomembno vprašanje? Določili so, da gredo sodniki in njihovi uradniki neposredno pred nebom, glavar pa prvi za nebom. Vsekakor moramo pri prvih volitvah opozoriti naše poslance oziroma kandidate tudi na to pereče vprašanje in zahtevati, naj sklenejo v skupščini zakon, ki bo jasno določil, kje je mesto sodnikov v procesiji, zlasti še, če so starejši od glavarjev.«

»Vse to smo danes že slišali, prijatelj Jereb, dobesedno tako sem slišal, kakor si mi sedaj povedal ti. Veš, kdo mi je povedal? Nekdo, ki si ga poučil ti sam. Ugani, kdo mi je povedal?« In Oven je skrivaj pogledal na Cilko. Ni mu ušlo, kako je skušala z očmi povedati Jerebu, naj ne nasede Ovnovi pasti. »Saj ne uganeš! Povedati ti moram sam. Cilka, ali kakor ji ti praviš, Scila mi je povedala. Na prvo mesto za glavarjem je posebno pazila.«

Jereb se je nemirno presedel in se ozrl na Cilko.

Oven je zadovoljno pil. »Predolgo je do Telovega, šestdeset dni bodo morale črne obleke in cilindri zopet samevati.«

»Povej, doktor,« se je obrnil Jereb na okrožnega zdravnika, »ali nevoščljivost tudi škoduje ljudem, ki imajo poapnele žile in so kandidati za kap?«

»Škoduje jim kakor vsako vznemirjanje.«

»Zapomni si sam, gospod okrajni sodnik, ki si nam tako neizmerno nevoščljiv, da ti sodniška vzvišenost ne dovoli iti k procesiji na levi strani okrajnega glavarja in moraš zaradi tega opustiti priliko, da bi tudi sam prezračil svojo črno obleko in se postavljal z visokim cilindrom.«

»Za moje zdravje si v zadnjem času v čudnih skrbeh, Jereb. Svetujem ti, da se rajši pobrigaš za svoje zadeve in zadevice, ki jih mrgoli in za katere imaš dovolj povoda, da se zanje pobrigaš.«

»Samo branim se, prijatelj Oven! Čemu izzivaš, če ti ni ljubo, da govorimo o tvojih slabostih? Scila, prinesi mi še četrtinko!«

»Scila,« je poudaril Oven. »Scila, počakaj, da izpraznim tudi jaz svojo četrtinko in ti prihranim eno pot. Scila...«

»Nisem Scila, Cilka sem.«

»Nisi Scila, res ne? Zakaj te pa gospod okrajni komisar vedno kliče za Scilo? On te sme tako klicati, jaz ne? Ali nisem jaz prav tako stalen gost pri vas kakor Jereb? Zakaj njemu dovoliš izjemo, meni pa ne?«

»Z njim ni dokončka, dopovedujte mu kaj ali ne, on goni svojo. Bodite vsaj vi, ki ste sodnik, pametnejši od njega.«

»Ali pa tudi veš, Scila, zakaj te Jereb tako kliče?«

»Z nami, ki smo tako nesrečne, da vam moramo streči s četrtinkami, z nami počenjate, kar se vam zljubi, niti braniti se ne smemo, če ne, ste užaljeni in greste drugam. Kake reve smo, nihče ne ve.« Cilka je jezno pobrala prazne četrtinke in odšla k točilni mizi.

»Da si reva, to si povedala dobro in prav!« je zaklical za njo Oven, pomenljivo pa je gledal komisarja.

Voznik Florijan je stopil na prag posebne sobe in vprašal: »Gospod svetnik, napravite kakor vsako leto na velikonočni ponedeljek družinski izlet? Kam vas letos popeljem?«

»Florijan, izpijte najprvo obljubljeno četrtinko, medtem se grem domov pogovoriti o izletu, kmalu se vrnem.«

Doma Oven ni našel za večerjo pripravljenih velikonočnih jedil kakor vsako leto. Žena je šla mimo njega užaljeno, brezbrižno in malomarno, ko da ga ne opazi in ko da mu ne misli postreči z običajno večerjo ob velikih sobotah.

»Ste že večerjali?« je vprašal oče Miro.

»Že.«

»In kje je moja večerja?«

»Nisi je danes zaslužil tako dobre, kakor smo jo imeli mi, ker nisi šel k procesiji.«

Ovnu je navalila kri v glavo. »Nisem danes zaslužil večerje, ker nisem šel k procesiji?« je ostro vprašal.

»Velika noč ni samo za to, da dobro jemó,« je poudarila hčerka in se ozrla na mater, da jo pohvali.

»Torej ne bom dobil nocoj doma večerje, ker nisem bil pri procesiji?« je razdraženo vprašal Oven in se ozrl na ženo.

Gospa je pospravljala po kuhinji, ko da ga ne sliši.

Oven je brez besede odšel, trdo zaprl vrata za seboj in se mračen vrnil v Port Artur.

»Kam vas popeljem?« je vprašal Florijan in porinil od sebe prazno četrtinko.

»Še četrtinko si naročite, Florijan. Gospodje, predlagam, da napravi ‚Četrtinka' na velikonočni ponedeljek svoj prvi oficialni izlet.«

»Oho,« se je začudil Jereb, se s stolom obrnil in radovedno pogledal Ovnu v obraz, »to pomeni, da pri vas doma ni vse tako, kakor hočeš na zunaj pokazati, da je.«

»To pomeni,« ga je skušal mirno zavrniti Oven, dasi je čutil kri, ki mu je silila v glavo, »to pomeni, da ti lahko ostaneš doma in nam s svojimi neslanimi opazkami in neprimernim sumničenjem ne kvariš razpoloženja. Gospodje, kdo se mi pridruži?«

»Jaz,« je rekel sodnik Jež. »Muren, tovariš moj iz daljne Sibirije, ti pojdeš tudi! Trije smo že! Florijan, koliko jih spravite v kočijo?«

»Z menoj nas gre na vse tri sedeže sedem, za silo tudi osem.«

»Oven, Muren, moja malenkost smo trije. Geometer, če se še nisi pobotal s svojo zaročenko zaradi kaplanove pridige, pojdi z nami, drugače te med prazniki umori dolgočasje, ako te ne razje jeza na nestanovitnost ženske duše.«

»Pojdem!« je suho rekel geometer.

»Štirje smo že, s Florijanom nas je pet. Še dva imata prostora v kočiji. Jereb, brez tebe ne pojde, če naj bo izlet oficialni izlet ‚Četrtinke'. Še tebi bo dolgočasno, gospod šef, če ne pojde z nami Jereb in ne boš imel nikogar, ki bi ga zbadal. Se pridružiš, Jereb?«

»Rad grem.«

Jež se je vprašaje obrnil na Ovna, ki je oživel: »Popeljimo se v ‚Sibirijo'!«

»Živio Sibirija!« je navdušeno vzkliknil Jež.

»Živio Sibirija!« je ponovil Muren.

»Vidi se, kdo je bil v ruskem ujetništvu, kdo je blodil po Sibiriji in ve ceniti prostranost!« je ugotovil Jež.

Jereb je bil ko v zadregi tiho. Oven, ki ga je opazoval, je bil zadovoljen.

»Če greste v Sibirijo, kakor imenujete kraj, v katerega bi prihodnji teden itak moral iti, se vam pridružim,« je rekel pri okrogli mizi šolski nadzornik. »Naj se popeljem z vami, eno mesto imate še na razpolago.«

»Ali nisi rekel, Oven, da je izlet oficialni izlet ‚Četrtinke'?« je vprašal Jereb, kakor da mu ni bilo po volji in ljubo, če bi se jim pridružil Jarc.

»Pravite, gospod šolski nadzornik, da imate prihodnji teden itak posla na tamkajšnji šoli?« je proti Jerebovemu pričakovanju vprašal Oven. »Če je tako, nas bo veselilo, ako vam more ‚Četrtinka' ponuditi svoje gostoljubje.«

»Povabimo vas,« je vneto pritrdil Jež, sunil Jereba pod rebra in si zadovoljno pomel roke. »Na izletu uprizorimo take,« je šepnil Jerebu, »da ne pride poročevalska agencija JOJ štirinajst dni do sape.«

Jereb je bil nemiren in nezadovoljen, postrani je pogledoval na Ovna in skušal odkriti, če se za njegovo vnemo za izlet v Sibirijo ne skrivajo nameni, s katerimi mu misli poplačati vprašanje, kako je v njegovi družini.

Ko so odhajali iz gostilne, je Jereb kakor vsakokrat postal pri točilni mizi. »Je že vse v redu, Scila? Kajne, da je vse v redu?«

»Ne kliči me Scila,« ga je razdraženo zavrnila Cilka.

»Sedaj te ne morem drugače klicati kot doslej, drugače še kdo kaj opazi.«

»Ni treba imeti posebno bistrega pogleda, ko se sam izdajaš.«

»Jaz da se izdajam? Komu le?«

»Sodnemu svetniku!«

»Ti si mu dala povod!«

»Jaz? Nikdar in z ničimer ne! Ti si moral v svoji neprevidnosti kakšno blekniti ali nepremišljeno namigniti.«

»Nekaj si v svoji sodniški nadutosti domišljuje, ker bi mu bilo po godu, da bi lopnil po meni. Ne bodi nataknjena in ne greni si zaradi tega praznikov, Cilkec moj!« In Jereb jo je prijel za brado in jo hotel poljubiti.

Oven je naglo odprl vrata. »Vžigalice sem pozabil,« je rekel, nato pa presenečeno obstal in pogledal proti točilni mizi. »Vidva pa sta precej domača!« je ugotovil.

»Trdnjava, nepremagljiva trdnjava, nezavzetni Port Artur pravijo, da je Cilka,« je skušal obrniti Jereb zadrego v šalo. »In to človeka draži.«

»In to človeka draži,« je suho, s poudarkom in počasi ponovil Oven ter stopil v posebno sobo po svoje vžigalice.

7.

»Gospod sodni svetnik, gospod komisar, gospod sodnik, gospod geometer, gospod šolski nadzornik,« se je na pragu gostilne priklanjal gostilničar, ki mu je Jež zdel ime Sibirijanin, in glasno našteval goste, ki so se pripeljali v kočiji. Govoril je namenoma tako glasno, da so ga mogli slišati tudi pivci v gostilniški sobi kakor tudi ženske v kuhinji in se čuditi, kako imenitni gostje so prišli. »Tudi davkarija je zastopana po gospodu Murnu,« se gostilničar ni hotel zameriti zastopniku davkarije. »Kakšna čast, kakšna čast zame in za mojo hišo, gospodje, da ste prišli. Pa da niste nič sporočili! Če bi pisali, bi se pripravil, kakor se spodobi za tako visok obisk. Še nebo vam je naklonjeno in je počakalo, da pridete k nam, preden se ulije ploha. Glejte, prve kaplje že padajo.« Pospremil je goste v gostilniško sobo, da jih je pokazal pivcem, nato se je premislil in jih povedel nazaj v vežo, da jih je pokazal ženskam v kuhinji, ter jim odprl vrata v svoje stanovanje, kar je bila najvišja počastitev, ki jo je izkazoval v svoji gostilni gostom.

»Imenitno!« sta si mela roke Jež in Jereb. »Nemoteno bomo lahko počenjali, kar se nam bo ljubilo.«

»Če« je z visokim glasom zapel Jereb, »če« je ponovil z nižjim, tretji »če« pa s prav globokim glasom, se ozrl po družbi, dvignil obe roki in jim dal znak. In šest grl je hrupno zapelo:

»Četrtinke, četrtinke
pijemo mi zgolj,
četrtinka, četrtinka,
ta je naš simbol.«

»Ste slišali, Sibirijanin, našo himno? Kakor smo zapeli, taki smo, tako je in tako bodi. Mislim, da nam ni treba še posebe naročati.«

»Ali četrtink si takim gospodom vendar ne upam postaviti na mizo, zlasti ne danes, ko vidim, kako ste razpoloženi. Dva litra prinesem, gospod komisar.«

»Poskusite! Rajši odidemo, kot da bi kršili svoja načela. Šest četrtink na mizo! Te gredo na moj račun!«

»Pet četrtink za člane kluba, gospod šolski nadzornik pa si lahko naroči po mili volji,« je popravil komisarja sodni svetnik.

»Če še nisem član, pa bom,« je samozavestno rekel šolski nadzornik. »Sibirijanin, tudi meni četrtinko!«

»Litra danes sploh ne smemo videti na mizi, da veste, Sibirijanin! Za slovesno priliko in za pozneje, ko se nas loti pravo klubsko razpoloženje, imamo s seboj svoje posebne klubske posode!« In komisar je previdno položil predse na mizo lesen zabojček in ga spoštljivo pobožal.

»Bo danes slovesna seja?« je vprašal Jež in pomežiknil na šolskega nadzornika.

»Veš, da bo,« ga je pomiril komisar, »posod vendar nisem zastonj vlačil s seboj in nanje pazil. Bratje,« se je resno ozrl po omizju, »ali smem biti tako predrzen, da vas nekaj vprašam?«

»Smeš,« mu je v imenu vseh odgovoril Jež.

»Bojim se, da vas z vprašanjem nadlegujem.«

»Ne boj se, vprašaj!«

»Ali vas smem nekaj prositi?«

»Smeš.«

»Prosim vas torej, bratje, dovolite mi, da prvo čašo na dušek izpraznim.«

»Kako utemeljuješ to svoje vprašanje in prošnjo?«

»Zabojček z našimi insignijami je bil vso pot na moji skrbi.«

»Bratje, ali je njegov razlog vreden upoštevanja? Ali mu prošnjo uslišimo?«

»Uslišimo!« so soglasno odgovorili Oven, Jazbec in Muren.

Šolski nadzornik jih je debelo gledal.

»Še drugo vprašanje in prošnjo imam, bratje.«

»Kako se glasi drugo vprašanje in prošnja?«

»Bojim se, da me ne obsodite za nadležneža.«

»Danes smo razigrane volje, na dan z vprašanjem in prošnjo!«

»Res ne boste hudi, če zopet prosim?«

»Ne.«

»Dovolite mi torej, bratje, da si prižgem cigareto.«

»Dovolimo!« so hrupno odgovorili štirje glasovi.

Šolski nadzornik se je počehljal za ušesom: »Tako govorite na svojih klubskih sejah?«

Ježa je vprašanje vrglo s sedeža. Krepko je sunil komisarja pod rebra in ga navdušil k novim vprašanjem.

»In še tretjo prošnjo bi imel do vas, bratje, ali skoraj si ne upam več trkati na vašo potrpežljivost in naklonjenost,« je Jereb ubogal Ježa.

»Danes lahko računaš z našim velikodušjem,« mu je prijazno priznal Jež, »na dan s tretjo prošnjo!«

»Prosim vas, bratje, bodite tako prijazni in ljubeznivi in izpraznite svoje četrtinke. Pristavljam obenem četrto prošnjo: Dovolite mi, da dam tudi drugič četrtinke napolniti na svoj račun.«

»Kje si se srečal z denarjem?« se je začudil Oven. »Ali znaš čarati?«

»Če-če-če,« je dal komisar znak za petje:

Ubogali so ga, prešerno so zapeli:

»Četrtinke, četrtinke
pijemo mi zgolj,
četrtinka, četrtinka,
ta je naš simbol.«

»Dovolite mi, bratje,« se je oglasil šolski nadzornik.

»Bratje? Od kdaj smo z njim bratje?« je vprašal Oven.

»Poslušajmo, da vidimo, če se je šomašter kaj naučil od nas?« je miril Jereb Ovna in radovedno pogledal šolskega nadzornika. »Za nekakšno dovoljenje si prosil, nadzornik, če sem te prav razumel.«

»Dovolite tudi meni vprašanje in prošnjo.«

»Dovolimo.«

»Ne zamerite mi, da sem tako predrzen in vas prosim za uslugo.«

»Ne zamerimo, bodi predrzen, prosi!« sta mu milostno dovolila komisar in sodnik Jože.

»Vidim, da sem v družbi, ki pazi na besede in lepo vedenje; privlačen je vaš klub, prikupne so vaše navade, srečen sem med vami. Da pa bom mogel predreti do dna vsem vašim skrivnostim in se do podrobnosti navaditi vseh vaših oblik pri vedenju in govorjenju, vas prosim, sprejmite me za svojega člana.«

Med člani kluba je zavladal molk. Jereb se je z zadovoljstvom ozrl na Ovna, ki pa proti pričakovanju ni bil v zadregi. Resno in svečano je vstal, se oprl z rokami ob mizo, globoko pogledal šolskemu nadzorniku v oči in rekel:

»Velika je vaša prošnja, gospod šolski nadzornik. Po naših pravilih moramo o prošnjah za sprejem v klub sklepati v tajni seji.«

Jež je planil pokonci, se tudi oprl z rokami ob mizo ter resno, svečano in slovesno vprašal Jarca: »Prej ko skličemo tajno sejo, vas, gospod šolski nadzornik, pred pričami slovesno vprašam: Ali je v resnici vaša želja, volja in namen vstopiti v naš klub?«

»To je moja vroča želja, odločna volja in trden namen!«

»Pojasnite nam tudi še, kaj vas je nagnilo, da prosite za sprejem v naš klub?«

»Toliko skrivnostnega je v vašem vedenju in govorjenju, da je človek radoveden in bi rad prišel vsemu do dna. Veste, da skrivnosti človeka privlačujejo.«

»In mestna agencija je zato tu, da jih razvozljava!« je tiho dodal Jereb.

Jež pa se ni dal motiti v svoji resnosti, pod mizo je sunil Jereba, naj molči. »Vaš namen, gospod šolski nadzornik, je, da bi izvlekli iz nas naše skrivnosti, jih sporočili agenciji, kateri pripadate — JOJ ji je ime — in po njej svetu, urbi et orbi? Povejte, ali prihajate oficialno v imenu in v zastopstvu agencije, ali le kot človek.«

»Predvsem moram gospode opozoriti, da bom vesten in zvest član kluba in bom točno izpolnjeval pravila. Zavedam se, kaj predpisuje paragraf šestinštirideseti vaših pravil.«

»Vi to veste? Povejte, če res veste!«

»Noben član „Četrtinke" ne sme pod kaznijo izključitve govoriti vpričo oseb, ki niso člani kluba, o klubskih zadevah in izdajati skrivnosti klubskih pravil.«

»Prosilec mi imponira s svojim spominom, prizadevanjem in voljo, da se nam pridruži. Bratje, ali naj odredimo tajno sejo, ki bo sklepala o njegovem sprejemu v naš klub? Kdo je za moj predlog?«

»Vsi.«

»Odrejam tajno sejo!«

Oven je pristavil: »Ta čas lahko opravite svoje posle, zaradi katerih bi itak morali semkaj.«

»Gospod šolski nadzornik, prosim vas, da zapustite sobo, dokler bo klub sklepal o vašem sprejemu.«

»Čez koliko časa naj se vrnem?«

»Čez kake pol ure.«

»Dobro, skočim ta čas v šolo.«

Oven je bil zadovoljen.

»Kaj pravite, bratje?« je vprašal Jež.

»Dogovorili smo se, da smejo biti člani kluba le akademsko izobraženi možje, ker je brat Oven mnenja, da ni enakovreden z njim in se s takim noče tikati, ki nima univerze. Ne razumem, zakaj je Oven glede na to svoje mnenje vendarle pristal na to, da je prišel šolski nadzornik semkaj in nam sedaj dela neprilike, ko ga kratkomalo odbiti ne moremo.«

»Pomiri se, Jereb. Izstopam iz kluba jaz, ako sprejmete šolskega nadzornika, ki ni akademik. Že dolgo se trudi, da bi se pobratil z menoj, njegovemu častihlepju in domišljavosti bi taka pobratimija silno ugajala. Ali z neakademikom se jaz ne tikam!«

»Ljudje nas že tako gledajo po strani in zbadajo z naduteži in domišljavci. Svoje mnenje imaš lahko o tem, ali javno ga v naših demokratičnih časih in v našem mestu ne smeš pokazati!« je rekel Jereb.

»Lepšega imena nisi mogel izbrati klubu, kakor si ga. Četrtinkar si, pravi, pristni četrtinkar, pa ne zato, ker piješ četrtinke, ampak po vsem svojem mišljenju, vedenju in življenju si četrtinkar. Zato si se že zdavnaj pobratil s šolskim nadzornikom, pobratiš se z vsakim, ki ti podpiše menico ali pa da za pijačo.«

»Prosim,« je rekel Jež, »da sklepamo o sprejemu šolskega nadzornika v klub. Čas hiti, nadzornik se kmalu vrne, s trdimi besedami ga odkloniti ne moremo. Kaj naj storimo?«

»Zakaj ga torej nisi že na veliko soboto zavrnil, če nočeš, da ga sprejmemo?« se je jezil Jereb na Ovna.

Šolski nadzornik se je vrnil prej, ko so odločili, ali ga sprejmejo ali ne. Opravičil je svojo prezgodnjo vrnitev s samozavestnim prepričanjem, da njegovemu sprejetju v klub itak nihče ni ugovarjal in so ga poslali za pol ure ven le zato, da pokažejo kako svojo posebnost.

»Saj dovolite, da prisedeta tudi gospod nadučitelj in gospodična učiteljica Zora, ki ju itak vsi poznate.«

Sodnemu svetniku je zabliskala zadovoljnost v očeh. Uslužno je vstal in posadil učiteljico med sebe in Jereba, ki je obsedel.

Zora je ponudila roko tudi komisarju, ki je za trenutek pomišljal, ali bi posegel v njo ali ne, nato pa se je je dotaknil, ne da bi Zori pogledal v oči.

»Ali sta skregana?« je hudobno vprašal Oven.

Da zabriše zadrego, ki je nastala, je vstal šolski nadzornik in slovesno spregovoril: »Gospodje iz kluba, v katerega bi rad vstopil, vljudno vas prosim, sporočite mi svoj sklep, ki me povzdigne med vas. Med potjo v šolo sem se spomnil na nov razlog, in ta prav nujno govori za to, da me sprejmete v klub, ki ima skoraj sama živalska imena. Jarc sem! In moje ime ne sodi drugam kot med vašo zbirko: Medved, Jazbec, Jež, Lisjak, Jereb, Muren, Oven. Ne zamerite, gospod sodni svetnik, da sem vaše ime imenoval na zadnjem mestu. Oven in Jarc sta isto.«

»Oven in Jarc sta isto!« je škodoželjno zgrabil zamisel komisar in se hotel s tem maščevati nad Ovnom, ki je posadil Zoro k njemu. »Živio bratovščina!« in je dvignil kozarec, da kot priča prisostvuje obredu, ko se Oven in Jarc pobratita.

Jež je skočil pokonci in začel vneto in svečano govoriti: »Gospod šolski nadzornik, vaše prošnje nismo mogli uslišati.«

»Ne sprejmete me v klub?« se je vznemiril Jarc in užaljeno odložil kozarec, ki ga je dvignil, da napije sodnemu svetniku.

»Nisem rekel, da vas ne sprejmemo, rekel sem le, da vaše prošnje nismo mogli uslišati.«

»Premalo časa sem še med vami, da bi mogel slediti vsem odtenkom vaših besed in si vselej pravilno raztolmačiti njihov pomen. Odgovorite mi, prosim, tako, da vas more razumeti zemljan, ki nima možnosti povzpeti se med višjih deset tisoč.«

»Klub šteje deset članov, navzočih nas je pa le pet, ne moremo torej pravomočno in končnoveljavno sklepati o vašem sprejemu v klub, paragraf šesti nam to prepoveduje.«

»To bi mi lahko prej povedali,« ni mogel šolski nadzornik skriti svojega razočaranja. »Sibirijanin, prinesite liter za nas tri, ki se nismo zaobljubili, da bomo pili zgolj četrtinke.«

»Litra danes sploh ne smemo videti na mizi,« je posvaril Jež Sibirijanina. »Kar smo vam zabičali, pri tem ostane. Naš klub ima pomoč za tiste, ki so jim četrtinke premalo. Ne razburjajte in ne vznemirjajte se, gospod šolski nadzornik, videli in slišali ste, kake so besede in kaka je oblika, v kateri stopa pred svet naš klub. Ne moremo vas danes končnoveljavno in pravomočno sprejeti v naš klub, vendar pa vam danes lahko odpremo skrivna vrata, skozi katera smuknete v našo sredo, da vam ne bo treba predolgo čakati na trenutek, ko prikorakate v svetlo dvorano, kjer vas ob zvokih naše himne slovesno, pravomočno in končnoveljavno sprejmemo v svojo sredo. Četrtinkarji, po paragrafu tristoštiriinosemdesetem naših pravil sme prisostvovati našim sejam in obredom gost, ki ga med nas privede kateri naših bratov in za katerega jamči, da je vreden biti med nami. Gost, ki sem ga po paragrafu tristoštiriinosemdesetem upravičen privesti med vas in za katerega jamčim, je gospod šolski nadzornik. Odgovorite mi, bratje, ali ga sprejmete kot gosta?«

»Sprejmemo!« so odgovorili sodni svetnik, geometer, komisar in Muren.

»In smatrate, da je vreden biti med nami?«

»Vreden je!«

»Ste torej mnenja, da ga slovesno uvedemo kot gosta in ustoličimo?«

»Slovesno, slovesno!«

Jež je pomignil Jerebu. Spoštljivo in slovesno sta prijela leseni zabojček, odšla z njim v vežo in povabila gostilničarja s seboj.

»Četrtinke, četrtinke
pijemo mi zgolj,
četrtinka, četrtinka,
ta je naš simbol,«

sta kmalu nato zapela pred vrati, ki jih je gostilničar važno in resno odprl. Jereb je prinesel v rokah leseno stojalo, na katerem sta ob obeh straneh palice, ki je bila vodoravno privita na navpični drog, viseli posodi, podobni vinskim veham. Posodi sta bili polni vina. Ko je gostilničar zaprl vrata za njima, sta zapela:

»Ko pa žalost nas prevzame,
bol, obup, gorje,
četrtinkar, hoj, obesi
vse na vislice.«

In ponavljala sta vse do mize:

»... četrtinkar, hoj, obesi
vse na vislice.«

Jazbec je postavil stojalo na mizo in rekel: »Odločili ste, bratje, da sprejmemo gosta v svojo sredo, določili pa niste, po katerem obredu ga sprejmemo.«

»Po najslovesnejšem obredu ga sprejmemo,« je predlagal Jež.

»Najslovesnejši obred je le za prave člane, za goste je dovolj, če ga sprejmemo po navadnem obredu,« je menil sodni svetnik.

»Da bo za vse prav, ga sprejmimo po srednjem obredu. Ste zadovoljni?« je vprašal Jež.

»Zadovoljni!«

»Sibirijanin, prinesite dolg, bel namizni prt!« je ukazal Jež. Med prisotne je razdelil cigarete, tudi Zora si je morala prižgati cigareto. Z belim prtom je ogrnil Jereba in mu posadil črno čepico na glavo.

Jereb se je priklonil pred stojalom, ga vzel spoštljivo v roke, dvignil do višine svoje brade in zapel: »Domine, domine reverendissime!«

Vsi so vstali.

Jež je odpel: »Quid vis?«

Jereb je za spoznanje dvignil stojalo in povišal svoj glas: »Bibere gaugas!«

»Ad cuius salutem?« je pojoč vprašal Jež.

»Ad salutem meam.«

Ježu je od nevolje vztrepetal glas, ko je pel: »O tu grobiane grobianissime, cur non bibis ad salutem meam, ad salutem nostram, ad salutem omnium conbibatorum?«

Jereb je dvignil stojalo nad glavo in svečano zaključil svoj napev: »Ergo bibam ad salutem tuam,« priklonil se je šolskemu nadzorniku, »ad salutem vestram,« priklonil se je vsem ostalim, le Zori ne, »ad salutem omnium conbibatorum.« In je stopil k šolskemu nadzorniku, Jež in Muren sta ga spremljala in držala ob straneh za prt. Trikrat se je

priklonil pred nadzornikom, nato pritisnil na čep, ki je zapiral spodnjo odprtino desne steklene posode, in ga z vinom, ki mu je priteklo v pest, poškropil.

Geometer je medtem pobral kadeče se cigarete od navzočih, jih razložil po pepelniku in jih ponudil Jerebu, ki se je priklonil pred nadzornikom in ga pokadil, ko je prej odložil vislice.

In vsi so ponovili pesem:

Ko pa žalost nas prevzame,
bol, obup, gorje,
četrtinkar, hoj, obesi
vse na vislice.«

»Čuden obred,« je z negotovim glasom priznal šolski nadzornik in se presedel. »Napev je podoben cerkvenemu, priklanjanje, škropljenje in kajenje tudi, le besede niso prav nič cerkvene.«

»Tudi pijača na vislicah ni cerkvena,« je ugotovil Jereb, porinil kozarec pod dolgi vrat, stekleni čep je odskočil in kozarec je bil v hipu poln vina.

»Čudna je ta vaša posoda,« se je začudila Zora, »in vsa naprava sploh je čudna. Ne razumem, kako se natoči vino iz nje v kozarec. Da ni vmes kaka čarovnija?« je rekla Zora pol k Jerebu, pol k Ovnu. »Ali ima ta naprava kako ime?«

»Ali niste slišali pesmi?« ji je pojasnil Oven. »Ah, da, latinščine vi ne razumete. Vislice pravimo ti napravi, na katero obesimo vso žalost, bol, obup in gorje, vse, kar se nabere v vsakdanjih dnevih bridkega in grenkega v naših srcih. Ob vislicah pozabimo na vso preteklost, na vse, kar nas teži, pozabimo na prihodnost, pozabimo na vse, na vse...

...četrtinkar, hoj, obesi
vse gorje na vislice...«

In Oven je Zori natočil kozarec iz posode na vislicah.

»Vso preteklost, vse, kar vas teži, pozabite ob vislicah? Na prihodnost ne mislite?« je navdušeno vprašala Zora, izpila kozarec do dna, ga pritisnila ob čep. In ko se je kozarec hitro napolnil, jo je še bolj navdušilo. Dvignila je polni kozarec in vprašala Ovna: »Ali tudi drugi, ki pije to vino z vislic, pozabi na preteklost, na vse, kar je bilo žalostnega?«

»Seveda, seveda!« ji je vneto zatrdil Oven. »Pijte, pijte, gospodična Zora, da ob vislicah pozabite na vse, kar je bilo na svetu žalostnega za vas.«

In Zora je izpila drugi kozarec, si natočila tretjega in se obrnila k Jerebu: »Stihi, zamisel, besede so tvoje, čisto tvoje, Rudi, tudi uglasbil si pesem najbrž ti sam! Iz pesmi dihaš ti, kakršen si v vsem svojem bistvu.

Ko pa zapoješ svojo pesem, si diven, da se ti nobena ženska ne more ustavljati. Rudi, naj bo vse pozabljeno!«

Jerebu je bilo nerodno, mencal je in se skušal izogniti njeni vsiljivosti, trčil pa je le z njo.

»Ali nisi več tisti, Rudi, ki mu je bil trenutek vse, na jutri in prihodnost pa sploh ni hotel misliti?«

»Karibda,« jo je odbijal Jereb, »ali ne vidiš, da nisva sama?«

Veter je vrgel v okno val debelih deževnih kapelj.

»Slišiš, Rudi, kako pada zunaj in kaka tema je tam? Ob tebi pa je svetlo, toplo, mehko. Rudi, ponavljam besede, ki si me jih naučil ti. Stisni mi roko pod mizo. Na dež in temo, na jutri ne misli! Ponavljam tvoje geslo, Rudi: Trenutek užij!«

Jereb ni mogel drugače, ko da ji je stisnil roko pod mizo.

Oven je užival.

(Dalje.)

France Balantič | Prošnja za besede

Moj molk je padel v senco Tvojih nog
kot bolna prošnja nemega berača,
pretežka Tvoja dobra je pijača
in jezik zdaj je tihi plod, o Bog.

Srca se je dotaknil večni smeh
kipečih juter in otrók ihtenje
in smrt dreves in klatežev življenje
in klic Tvoj rožni v dnevih in nočeh.

Pomagaj mi, besed mi svetlih daj,
besed, ki kakor vino se iskrijo,
ki molijo Te kot pomladni gaj!

Jaz bom pa vedno Tebi pesem pel,
in kadar moji zvoki dozorijo,
pri Tvojih bom kolenih obsedel.

Matija Malešič

Škrlatno nebo na vzhodu in zahodu

8.

Noč je bila temna, hladna in polna mokrote. Kolesa kočije so zdaj pa zdaj zavozila v mlakužo, da je voda visoko brizgnila in so kapljice, pomešane z blatom, oškropile zdaj tega zdaj onega potnika v kočiji.

Svež in hladen zrak je treznil razgrete glave. Razigranost je ponehavala, prešernih besed in duhovitih domislic, ki so glasno in vneto žuborele iz ust, ko so krenili od Sibirijanina, ni bilo več. Le Jež in Muren, ki sta sedela ob Florijanu na sprednjem sedežu in sta vzela iz gostilne steklenico s seboj, sta še govorila, se ponujala s pijačo in s Florijanom obujala spomine na rusko ujetništvo. Ostali so molčali. Oven se je zavijal v površnik in se umikal od Zore.

»Zebe me,« je zadrgetala Zora in se stisnila k Jerebu, ki je sedel na njeni levi. »Ogrej me, Rudi! Ali spiš?«

Jereb se ni zganil, topo in leseno je sedel na svojem sedežu in si z levico podpiral glavo.

»Ogrejte me, gospod sodni svetnik, vsa drgečem,« se je obrnila na Ovna, ki je sedel na njeni desni.

»Zakaj niste vzeli s seboj toplejšega plašča? Videli ste, kako hladna je noč. Sploh pa,« se je vznejevoljil, ko se je le vse bolj stiskala k njemu, »sploh pa bi rajši ostali doma.«

»Doma naj bi ostala! Kdo pa je najbolj vneto silil vame ob odhodu, naj se popeljem z vami? In kdo mi je najbolj vneto razlagal lepoto take ponočne vožnje?«

»Človek mora reči ženski prijazno besedo, da ga ne obsodite za pusteža in dolgočasneža. Ali sem si mogel misliti, da vzamete moje besede za res in zgrabite po ponudbi, ne da bi mislili, kakšen smisel naj ima ta vožnja za vas. Človek mora vendar zmerom misliti, kaj počenja in kakšen konec bo imelo njegovo delo in počenjanje. Kaj boste jutri delali v mestu, ko bo moral gospod komisar sedeti v uradu?«

»Mi ne mislimo na jutri!« je prisiljeno živahno rekla Zora in se oklenila Jerebovega desnega komolca.

Jereb se ni zganil, mrtvo ji je pripustil desno roko, da jo je stiskala. Obrnjena proti dr. Ovnu pa je gostolela:

»Oh, gospod svetnik, ne bodite dolgočasni, povejte kaj veselega, da se naužijem trenutkov med vami, kakor ste mi obljubili ob odhodu in ste me s temi obljubami premotili, da sem šla z vami.«

»Kje boste v mestu spali? Menda ne mislite, da krenemo z vami naravnost v Port Artur, s hruščem in truščem, prebudimo Cilko — Scilo —,

zahtevamo od nje pijače, da se pretolčemo tja do pol osmih, ko moramo v pisarno? Mi bomo gledali, da se pred zoro razgubimo k svojim družinam in ne damo ljudem povoda za govoričenje in razpravljanje o našem izletu. Če vas sedaj zebe, boste morali, ko pridemo v mesto, hitro v posteljo, sicer se prehladite. Kje boste spali?«

Zora je molčala.

»Povejte sedaj, katera filozofija je prava, vaša in komisarjeva, ki ji je trenutek vse, prihodnost nič, ali moja, ki misli na konec, ki vse trezno, pametno in dosledno presodi ter brez povoda ničesar ne začne?«

V šum koles, ki so enakomerno rezala mehko blato na cesti, so udarjale podkve na konjskih kopitih. Na sprednjem sedežu se Jež in Muren še nista naveličala spominov na dogodke iz Sibirije. Silila sta s pijačo tudi Florijana, ki je tudi bil v ruskem ujetništvu. Njihovo razpoloženje je zopet oživelo. Geometer in šolski nadzornik sta na tesnem sprednjem sedežu molčala, ko da ju pogovor o ruskih stepah prav nič ne zanima, še manj Ovnovo filozofiranje: »Moja filozofija je taka, da brez povoda ničesar ne začnem. Veste, gospodična Zora, zakaj sem vas vabil na ponočno vožnjo in vam tako vneto razlagal njeno lepoto, da sem vas premotil? Radoveden sem bil, kako se pogledate s Scilo. Ha-ho-ho, tega v grški mitologiji in zgodovini nisem nikjer bral, da bi se kdaj kje srečali Scila in Karibda, to mi je prihranjeno za danes. Popeljem se z vami do Port Arturja, moram, na vsak način moram videti, kako bo komisar izročil Karibdo v varstvo Scili.«

»Oven,« je divje vzkipel Jereb, šinil pokonci in bi omahnil s kočije, da ga ni pridržala Zora.

»Kaj imata zopet?« je nejevoljno vprašal Jež, ko da mu je žal vrniti se iz ruskih step v tesno Slovenijo.

»Čudna ljubezen je med vama,« je menil Muren, »ni dneva ne moreta biti drug brez drugega, kadar pa sta skupaj, drug drugega zbadata.«

»Oven, tvojih zbadanj in neslanosti mi je dosti. Že ves čas si siten, zadirčen in neznosen. Poznam te, meni ne skriješ in pred menoj ne zabrišeš, kar te peče.«

»Mene, da kaj peče, kar bi rad zakril? Glej, glej bistrovidca.«

»Svoj povod si imel, da si se peljal z našo družbo in se ti ni mudilo domov od Sibirijanina, sodnik, ki vidiš vsakemu človeku v dno duše. Vemo tudi, da si se doslej vsako leto na velikonočni ponedeljek peljal v kočiji s svojo družino. Vsa ta tri dejstva seštejmo, pa dobimo razlago za tvojo sitnobo, zadirčnost in neznosnost.«

Oven je stisnil usta, Zora je slišala, kako je iztisnil sapo skozi nos: »Ti bi rad spravil v razpravo mojo družino, tisto, kar mi je edino sveto na svetu?« Sunkovito se je Oven dvignil s sedeža.

»Stepla se bosta,« je kriknila Zora in dvignila roke, da prestreže udarec in ju razdvoji.

Tudi šolski nadzornik in geometer sta zakrilila z rokami v temo, da zadržita razjarjenega Ovna.

»Čudna je vajina ljubezen,« je rekel Muren.

»Čakajta, samokres imam s seboj, geometer, ti ga imaš tudi pri sebi. Dvobojujta se, tako najlaže opereta žalitve. Odmerimo dvajset, tudi trideset, petdeset korakov, in na moj klic ustrelita drug proti drugemu. Kaj pravite, gospodična Zora, kaj pravite, gospod član naše poročevalske agencije, ali ni misel na dvoboj izvirna? Dvoboja v tej trdni temi s pravimi samokresi in ostrimi naboji še ne pomni naše mesto, še okraj ne. Dvoboj med okrajnim sodnikom in okrajnim komisarjem! Imenitno, preimenitno! Florijan, ustavite konja, tebi, gospod šef se ponudim jaz za sekundanta, Muren, bodi ti drugi sekundant mojemu šefu, gospod šolski nadzornik in geometer sta lahko za sekundanta Jerebu!« je vneto razložil svojo misel Jež.

Florijan je res ustavil konja, ali ne za dvoboj, temveč da bi mu kateri vinjenih gospodov ne padel iz kočije.

Oven in Jereb sta zopet sedela na svojih sedežih, stiskala zobe in molčala.

»Škoda, kakšen dogodek bi bil ta dvoboj za mesto in za vašo agencijo, gospod nadzornik!« je gorel Jež. »V našem mestu, kjer se leta ne zgodi nič takega, o čemer bi mogli pisati časopisi, bi pomenila strela iz samokresa tako novost, da bi leta ne utihnilo govorjenje o tem. Kaj pravite, gospod šolski nadzornik, član naše poročevalske agencije?«

»Pomislite, kako lepo bi bilo, ko bi vas danes zjutraj med potjo v urad ustavil poštar in vam rekel: ‚Ali že veš?' In bi ljubosumno pristopil davčni upravitelj k vama: Vesta, kaj se je zgodilo danes ponoči? Vi pa bi ju pomilovalno pogledali. Ali ni škoda, da se ne bo to noč nič zgodilo in ne bodo mogle jutri mestne klepetulje zaregljati, kakor bi rade!«

»Poženite, Florijan, sicer bo mestu dovolj velik dogodek in dovolj mastna kost za glodanje že naša vrnitev v mesto ob belem dnevu,« je trudno rekel Oven.

»Premalo bo to, gospod šef, prevsakdanje, prenavadno. Kaj mislite, gospod šolski nadzornik?«

»Če premislim vse današnje dogodke, moram priznati, da sem res šel z večjimi upi na izlet, kakor pa se z zadovoljstvom vračam.«

»Spregovoril je veščak! In če se vrnem pred zoro, utone v pozabljenju ta naš izlet, kakor da ga nikdar niti bilo ni. Kaj naj napravimo, da bi imelo mesto jutri o čem govoriti in bi gospod šolski nadzornik ne bil tako silno razočaran?« je zbadal Jereb.

»Poženite, Florijan,« je silil Oven, »tebi, kolega, je do klavrne slave, ki bi ti jo pele mestne klepetulje. Meni ni nič zoprnejšega kakor opravljanje teh malih ljudi. Poženite, Florijan! Da pa ne bo ves izlet zaman in tudi jaz kaj prinesem domov, te prosim, ki si izvedenec za ruske zadeve,

povej mi, kako je bilo ime tistemu japonskemu generalu, ki je premagal in zavzel Port Artur?«

Jereb je šinil kvišku, pa se je premagal in tiho zopet sedel.

»Poženite, Florijan,« je čemerno rekel Oven, ko mu Jereb ni ničesar odgovoril.

»Ne morem in nočem povzročiti dogodka, o katerem bi se razgovorilo in razklepetalo mesto,« se je branil Florijan. »Škoda je mojih konj in mojega slovesa, da sem previden in zanesljiv voznik.«

»Zakaj niste vzeli sveč s seboj?«

»Imel sem jih, gospod svetnik. Ali, ko sem čakal vas, ki niste mogli dvigniti in ločiti od mize, so mi izgorele. Ob devetih ste ukazali napreči, davno po polnoči ste sedli v kočijo in sem pognal. Ni moja krivda, če sta dogoreli sveči v svetilkah.«

»Ali jaz hočem biti pred belim dnevom doma,« tiho pa je dopolnil Oven svojo misel: »Po prstih stopim v sobo, kjer spe otroci. Tistega ozračja se mi hoče, ki je polno mehke otroške sape in enakomernih otroških dihov, ne te deževne, hladne mokrote, ki mi sili v oči, v nos, v usta in sega v sam mozeg.« Tesneje se je zavil v površnik in se odmaknil od Zore, ki je kinknila z glavo proti njegovi rami. »Kaj vam je? Spite? Jočete? Zakaj jočete?«

»Vi govorite o dnevu, ki mu je na letu tri sto štiri in šestdeset enakih, v mestu, ki imate svoj klub in družbo po mili volji? In kaj naj rečem jaz in druge moje koleginje, ki razen starega župnika, ošabnega in sitnega nadučitelja, službeno strogih orožnikov in službeno vnetih financarjev včasih mesece ne vidimo človeka, s katerim bi mogli govoriti odkrito besedo? Sami ste moj službeni kraj krstili za Sibirijo. Kake reve smo učiteljice na kmetih! In ko pridemo vsakega pol leta v družbo duhovitih mož, kako kratka je naša sreča! Dokler govori vino iz vas, ste duhoviti, uslužni, dvorljivi, obzirni, ko se vinska duhovitost razkadi, ste pusteži, vsakdanježi, sebičneži.«

»Pomenita se o tem z vašim Rudijem,« je zbadljivo posnel Oven njen glas in se še bolj odmaknil od nje. Zaprl je oči in se hotel vživeti v svoje misli, ki so pohitele domov v otroško sobo, in se razveseliti in ogreti v prijetni toploti, ki so jo nadihala ljubljena usteca.

Molk je zavladal na zadnjem in srednjem sedežu. Spredaj sta se Jež in Muren zopet zatopila v svoje pogovore o Rusiji.

»Hudo je bilo v Rusiji,« je govoril Jež, »ali pozabiti je ne morem in nikdar je ne bom pozabil ruske prostranosti, ravnin, ki segajo daleč, daleč v obzorja, step, ki so večje ko sto Slovenij. Tam se dneve in tedne voziš z brzovlakom, pa ne prideš do meje Rusije, ko da je neskončna, pri nas pa v dveh, treh dneh prehodiš Slovenijo po dolgem in počez. Kako smo na tesnem in kako malo nas je,« je vzdihnil in posegel po steklenici, ko da je edino v njej tolažba. Ponudil je steklenico Murnu, ki pa jo je

odklonil. In Jež je sam izpil ostanek, vrgel steklenico ob tla in se zatopil v misli o žalostno tesni Sloveniji.

Počasi so rezala kolesa kočije mehko blato po cesti. V šum koles so v enakomernih presledkih udarjale podkve na konjskih kopitih. V šumenje koles in udarce kopit se je mešal tih Zorin jok.

Ovna je stresel mraz, da je odprl oči. Po cesti je opazil grmičevje in drevje, za drevjem in grmičevjem se je tema mešala z meglo. »Dani se,« ga je presunilo, »in ne pridemo v temi domov, če bomo tako po polžje lezli. Poženite, Florijan! Ali imate vprežene polže ali konje?«

»Še malo, še malo gospod svetnik, da se čisto zdani!«

»Poženite, poženite, nočem, da nas kdo vidi! Domov hočem, hitro, hitro domov!« je ves zadrhtel Oven. V mislih si je živo naslikal prizor, ko prihiti za njim v otroško sobo žena in jo pogled na speče otroke prevzame: ‚Oskar, radi otrok si bodiva zopet dobra. Ali ne vidiš, da tako ne more iti dalje, da uničuješ sebe, trpinčiš mene, otrokom ne daješ dobrega vzgleda, kakor bi ga moral dajati!' »Poženite, Florijan!« je nestrpno kriknil. Iz megle in teme so se izmotavale mestne pristave. »Vsaj teh par sto metrov poženite, kakor se spodobi! Moramo biti prej doma, preden se kdo v mestu prebudi.«

»Poženite, Florijan!« ga je opomnil Jež. »Kakor nas vozite danes, tako v Rusiji ne vozijo! Bi v tistih neizmernih prostranstvih tudi nikamor ne prišli, da vozijo tako po polžje, kakor vozite vi. Bič v roke, Florijan, spustite povodce, naj prhneta konja, da jima švignejo iskre izpod kopit in se jima razširijo nozdrvi, naj švigne plamen iz njih, naj splavata ko veter, ko misel, ko blisk!«

»Počasi, gospod sodnik, po klancu pred mestom moram s praznim vozom previdno voziti, nikar s polno kočijo odličnih gostov.«

»Bič v roke, Florijan, pri nas gre vse prepočasi, preleno, premrtvo, kakor da res nimamo niti toliko prostora, da bi mogli enkrat konje nagnati, kakor jih naženó na Ruskem, kadar so vpreženi v trojko!«

»Vino govori iz vas, gospod sodnik! Biča moji konji sploh videti ne smejo, nikar da bi ju udaril z njim!«

»Bič v roke, Florijan!« je hlastno ponovil Oven. Zdanilo se je že toliko, da je razločil ogromne plasti oblakov, ki so se črni, vijoličasti, svinčeni in pepelnati sklanjali nizko k zemlji. Tam na vzhodu pa je izza vijoličastega oblaka šinil rdeč plamen v mračno polje. Oven si je pomencal oči in jih ni odmaknil od tistega rdečega pramena, ki se je širil, daljšal in večal ter naenkrat prebudil iz spanja in teme še dvajset, trideset, sto drugih. Ko je Oven pogledal, od kod toliko zlatih pramenov, je razširil oči. Tam na vzhodu je pod vijoličastim oblakom za petnajst, dvajset dlani na široko žarelo nebo v nepopisni lepoti. Povsod po nebu so bile ogromne plasti črnih, vijoličastih, svinčenih in pepelnatih oblakov, tam na vzhodu pa se je pod vijoličastim oblakom bleščal pašček rdečega, krvavordečega

neba, se boril z vijoličastim oblakom in v tem okviru žarel še bolj čudovito in čarobno.

»Škrlatno nebo na vzhodu!« je pretreslo Ovna. »To je tisto nebo, zaradi katerega sem v tej kočiji in sem se sprl z ženo, zaradi katerega nisem šel danes z družino na izlet in ki mi brani, da se ne morem pobotati z ženo. Škrlatno nebo na vzhodu,« je hlastno ponovil z drgetajočimi ustnicami.

»Škrlatno nebo na vzhodu?« se je predramil iz premišljevanja geometer, skočil s sedeža in pogledal proti vzhodu.

Voznik se je ob čudnem zvoku Ovnove besede ozrl nanj.

Tisti hip je zavrelo po Ježu, ko da ga hoče tesnoba zadušiti. Pograbil je za bič, ga iztrgal Florijanu iz rok in udaril po konjih. »Hi, konjička! Sprostimo se, pohitimo, poletimo, odvihrajmo iz tesnobe v prostranstvo kot v Rusiji!« In je udaril po konjih.

»Kaj vendar mislite!« je zahropel Florijan in segel po biču. »Ne vidite klanca pred nami?« Iztrgal je sodniku bič, pritegnil vajeti in posegel po kljuki, ki je bila v zvezi z zavorami. Konja pa sta že zdivjala in šinila po klancu navzdol.

Florijan je obupno zastokal, v divjem diru ni mogel zavreti voza, ne dovolj pritegniti vajeti.

Ko podivjana sta drvela konja po strmem klancu navzdol, za vajeti, ki ju je Florijan nategoval, se nista zmenila. Kočija je odskakovala, se zadevala ob cestne kamne in se nagibala zdaj proti levemu zdaj proti desnemu cestnemu jarku.

Pretrgani in prestrašeni glasovi iz kočije so konja le še bolj dražili in plašili. Florijan si je z bliskovito naglico ovijal okoli rok vajeti in jih skušaj tako na kratko nategniti, da bi obvladal konja. Dvignil se je s sedeža in nategoval, da mu je kri zalila obraz in so mu žile na roki nabrekle, ko da mu bodo zdaj zdaj popokale. Nagnil se je z gornjim životom proti konjema, da bi še več vajeti ovil okoli svoje roke. Priročni konj se je hotel oprostiti neznosnega pritiska, ki mu ga je rezalo železo v gobec, povesil je glavo in s sunkom potegnil Florijana s kočije.

Pretrgan krik se je izvil Florijanu iz grla, vajeti ni mogel odviti od rok. Njegov padec je priročnega konja tako pritegnil, da je moral zaviti na levo. Oje je tisti hip zadelo v križ ob cesti pred mestom, da je zahreščal in se tik nad cementnim podstavkom prelomil. Zahreščalo je tudi oje in se prelomilo. Priročni konj je udaril s kolenom desne prednje noge ob cementni podstavek in se zgrudil.

Za hip je bilo okoli kočije vse tiho, nato so se oglasili prestrašeni, vznemirjeni, pretrgani in trpeči glasovi.

»Ali imate sedaj dogodek, gospod šolski nadzornik, ki bo vsaj za teden dni pretrgal našo enoličnost?« je rekel Jež, ko se je pobral iz ob-

cestnega jarka. Ko pa je hotel stopiti na levo nogo, ga je tako zabolela, da se je ugriznil v spodnjo ustnico in obmolknil.

»Ne vrešči vendar, da ne prebudiš vsega mesta in da ne priteče pogledat, kaj se je zgodilo,« se je jezno obregnil Jež ob Zoro, kateri je curkoma lila kri iz ust in sta ji s krvjo pritekla iz njih tudi dva odlomljena zoba.

Jereb se je z levo roko oklepal desne v zapestju, jo pestoval in kremžil obraz v bolečini.

Šolski nadzornik si je z robcem brisal kri, ki mu je polzela po licu.

Geometer si je otipaval čelo, ki je bilo vse višnjevo.

Muren je stokal sredi ceste: »Ne morem vstati, menda sem si zlomil nogo!«

»Nogo si si zlomil?« je zaskrbelo Ježa. Skočil je k njemu, ko da samega ne boli noga, in ga skušal dvigniti s ceste. Prej ko je postavil Murna na noge, je skričal geometer:

»Kje pa je sodni svetnik?«

»Sodni svetnik, sodni svetnik Oven?« so se začudili glasovi, pogledi so zabegali v kočijo, v jarek, na cesto in ga začeli iskati.

»Glejte ga, ne gane se!« je zakričala Zora in pokazala na Ovna, ki je nepremično ležal ob cestnem kamnu na drugi strani ceste.

»Ali je mrtev?« se je zgrozil Muren, ko je videl, kako zmedeno se prerivajo tovariši okoli trupla.

»Ti si študiral medicino, pridi, pomagaj!« je hlastno in z glasom, ki je šel na jok, prišepal k Murnu Jež. »Mrtev menda ni, ali diha le še površno in žila mu slabo bije. Brez vsake zavesti je, ves mrzel je po telesu in bled v obraz! Bojim se, da mu vsak hip neha biti srce.«

9.

Župnik je že tretjič pozvonil, ali tudi na tretje, prav dolgo, nestrpno in skoraj že užaljeno zvonjenje ni prišel nihče odpirat. V stanovanju sodnega svetnika doktorja Ovna je bilo tako tiho, ko da ni nikogar doma.

Župnik je nemirno in, kot da ga tišči, segel s kazalcem desne roke za ovratnik in ni vedel, ali naj popusti in se vrne, ali naj kako drugače prikliče koga k vratom. »Tudi če so se zakleli, da nikogar ne spuste v stanovanje, mene ne odslovijo,« je preudaril in rahlo potrkal, nato glasneje, končno prav krepko, nazadnje je s pestjo udaril po vratih. Ali tudi na udarec s pestjo se za vrati niso oglasili koraki in ni nihče prišel vprašat, kdo je tako vsiljiv in neotesan, da ne razume, zakaj mu ne na zvonjenje ne na trkanje ne na udarec s pestjo ne odpró.

Župnik je zopet segel s kazalcem desne roke za ovratnik. »Ne vedo, kdo zvoni,« je skušal potlačiti svojo nestrpnost, potolažiti svojo užaljenost in se ohrabriti, da ne popusti. »Mene ne zapode, vem, glavno je torej,

da zvedo, kdo zvoni.« In je zopet pritisnil s prstom na gumb. Odločil se je, da bo zvonil, dokler ne pridejo gledat, kdo je pred vrati.

Nepretrgano zvonjenje je čudno vznemirilo tišino v stanovanju, župnik je to čutil, ali prsta ni umaknil z gumba.

»Govedo neumno, tepec zabiti, butec neotesani,« je srdito in z glasom, ki ga je komaj krotil, bruhal iz sebe mož, ki je prihitel po hodniku. »Ali nisi nikdar hodil v šolo, da ne veš, kaj je olika? Zdrava pamet bi ti morala povedati, zakaj ti ne odpremo.« Med govorjenjem je mož jezno obrnil ključ, pritisnil na kljuko in vrata le toliko odprl, da je mogel z enim očesom pogledati, kdo je neotesanec, in mu povedati, kakšna je prava beseda za njegovo motenje bolnika.

Župnik se ni motil. Kakor hitro je moški spoznal, kdo zvoni, mu je beseda zastala, vrata je v presenečenju toliko odprl, da je župnik mogel videti, kdo je govoril besede o govedu, tepcu in butcu.

»Dober dan, gospod doktor! Tako zvonjenje v teh okoliščinah res ni olikano niti umestno, ali pomagati si drugače nisem mogel. Vi veste, kaj je dolžnost, in me gotovo razumete. Srečno naključje je, da ste prišli k vratom prav vi, ki mi lahko brez vseh ovinkov in olepšav poveste, ali je moj obisk pri gospodu sodnem svetniku sploh potreben ali ne.«

Okrožni zdravnik ni bolj odprl vrat, kar naj bi pomenilo, da ne misli župnika spustiti v stanovanje. Jeza nad vznemirjavanjem bolnika z zvonjenjem se je borila z vljudnostjo, ki jo je moral pokazati župniku, in s presenečenjem nad njegovim prihodom. »Ali je vaš obisk pri sodnem svetniku potreben ali ne, kako naj jaz to vem?« je vprašal z besedami, ki niso bile ne prav vljudne, ne prav začudene, pač pa očitajoče zaradi zvonjenja.

»Vi mi to povejte, gospod doktor.«

»Kako naj jaz vem?«

»Ker ste zdravnik. Ali je nevarnost, da bolnik v kratkem nastopi pot v večnost ali ne?«

Okrožni zdravnik je nejevoljno zmignil z ramo. »Pozabljate, gospod župnik, da bolnik ni navaden kmet, hočem reči, ni navaden vaš župljan, ni verna vaša ovčica, kakor se to po svetopisemsko pravi, ampak oven z zvitimi rogovi, doktor Oven!«

»Bog pri svoji sodbi ne bo delil duš po posvetnih poklicih, kmetova ali doktorjeva duša mu je enaka, največja vrednost in odlika naše vere je prav v tem, da smo pred Bogom vsi enaki.«

»To mi je znano, gospod župnik. S svojimi prejšnjimi besedami sem vas hotel le opozoriti na to, da — kolikor doktorja Ovna poznam — ne vem, ali bo vesel vašega obiska in dali si ga sploh želi.«

»Za duše v svoji fari odgovarjam pred Bogom jaz. In moja sveta dolžnost je, da se za svoje duše pobrigam; za takšne, ki imajo prav zvite rogove, se moram še prav posebno pobrigati in pač sam hoditi za njimi,

ker nočejo oni k meni. Primero o dobrem pastirju menda poznate. Po svoji sveti dolžnosti prihajam, gospod doktor, in dolžnost me je silila, da sem trkal, dokler mi niste odprli, ne neolikanost in neotesanost. Vi kot zdravnik imate svoje dolžnosti, jaz kot dušni pastir spet svoje.«

»Kot zdravnik vam moram po svoji službeni dolžnosti povedati, da ne morem dovoliti nobenega vznemirjavanja bolnika.«

»Povejte, ali je nevarno, da gospod svetnik umre? Ako ni, grem, ne da bi stopil predenj; ako je, mi vaše opozorilo ne more ubraniti, da bi gospoda svetnika ne skušal pripraviti za na pot v večnost. Večnost je ena in en je Bog, ki bo sodil doktorje in kmete, vas in mene; možnosti, da rešite gospodu svetniku življenje, je pa sto. Zdravniki se lahko zmotite v diagnozi, zdravilih in načinu zdravljenja, prepoveste obiske in vznemirjavanja, Bog, ki me pošilja, je pa nezmotljiv in zahteva svoje pravice, ne da bi se oziral na mnenje ljudi, četudi so zdravniki. Božja zahteva in pravica je nad človeško. In ker prihajam v imenu božje zahteve in pravice, vas prosim, pokažite mi, v kateri sobi je bolnik.«

Župnik je zdravniku videl na obrazu, da njegove besede niso napravile vtisa nanj in da še vedno premišlja, kako bi ga odpravil od vrat.

»Povedal sem vam svoje mnenje, vsako odgovornost za posledice, ki nastopijo, ako me ne ubogate, odklanjam!« je rekel zdravnik, ko je župnik kljub njegovemu obotavljanju vstopil na hodnik in se ozrl, kam bi odložil klobuk. »Počakajte trenutek, da se posvetujem s svojim tovarišem in obvestim gospo.«

Župnik je na hodniku prekladal klobuk iz roke v roko; vselej, kadar ga je vzel iz desne roke v levo, je segel s kazalcem proste desne roke za ovratnik, ko da ga tišči. Zdrznil se je, ko so zaškripala vrata, skozi katera ni odšel okrožni zdravnik. Četvero preplašenih, med njimi dvoje objokanih otroških obrazov je radovedno pogledalo skozi tista vrata, ki so jih pa naglo zaprli, ko so ga spoznali. Župnik je krenil proti tisti sobi, da potolaži otroke. Pred vrati je pa obstal in ugotovil, da ni prav nič razpoložen za delitev tolažbe. Samevanje na hodniku, mučna tišina po vsem stanovanju in pričakovanje, kakšne ovire mu zopet zastavijo, da ga ne spuste pred bolnika, so mu vzeli razpoloženje do tolažbe. Zbiral je misli, kako naj pridobi Ovna za spoved, in se s postranskimi skrbmi ni maral raztresti.

Prej, ko sta zdravnika spregovorila besedico, je župnik vedel in videl, da se posvetovanje zanj ni ugodno končalo. V tej domnevi ga je potrdilo tudi povabilo, naj stopi v kuhinjo, da bolnik ne bi slišal pogovora.

Komaj je gospa zaprla za seboj vrata v kuhinjo, je bruhnilo iz nje: »Ali je res tako hudo in brezupno?« Sklenila je roki in ju dvignila proti župniku. Nato se je obrnila k zdravnikoma in jima poočitala: »Gospoda, zakaj skrivata pred menoj z odkritim odgovorom?«

»Pomirite se, gospa, gospoda župnika nisva midva poklicala. Zaradi tega obiska ni dozdaj bolniku prav nič huje,« je rekel okrožni zdravnik.

»Gospod župnik, sami vidite, kako vpliva vaša prisotnost že na gospo. Kako bo šele na bolnika, ko spozna, da ste ga prišli pripravljat na spravo z Bogom in za pot na oni svet, sami presodite,« je dodal okrajni zdravnik.

»Zagotovita me, gospoda, da ni nevarnosti za telesno zdravje bolnika, ki trpi v sobi onostran hodnika, in za dušo, za katero bom odgovarjal pred Bogom, pa grem. Ako mi tega zagotovila ne moreta dati, je moja dolžnost, da se z gospodom svetnikom pogovoriva o Bogu in večnosti.«

Gospa je pozorno pogledala zdravnika, ki prav zaradi te pozornosti nista hotela in mogla dati župniku jasnega odgovora.

»Bolnik brezpogojno potrebuje mir,« je zmencal okrožni zdravnik; okrajni pa je hitel razlagati: »Dobro veste, da zdravniki sami svetujemo domačim, naj gredo po vas, kadar mislimo, da je to potrebno. Toliko nam že morate zaupati, gospod župnik, da prepustite nam skrb, da presodimo, kdaj nastopi za nas dolžnost svetovati svojcem, naj pošljejo po vas.«

»Iz besed gospoda okrožnega zdravnika sem razbral, da me v tem primeru gospoda svetnika ne mislita poklicati, ker bi ga moj prihod in razgovor o Bogu vznemiril. Kakor za vsako dušo iz fare, bom tudi za njegovo odgovarjal pred Bogom, zato me pustite, da storim svojo dolžnost.« In župnik je odprl vrata iz kuhinje na hodnik.

»Gospa, vi sami odločite. Gospod svetnik se je komaj začel zavedati iz nezavesti. Midva ne prevzameva odgovornosti za nova razburjenja.«

Gospa je nemirno zabegala s pogledi od zdravnikov na župnika. Iz njenih pogledov je samo videti, kako je zbegana in da se sama ne bo odločila.

»Zato ne smem izgubljati časa,« je rekel župnik in skoraj s silo odrinil zdravnika ter stopil za gospo, ki je po prstih stopila v spalnico.

»Obiskovanje bolnikov je telesno dobro delo usmiljenja, ki ga moramo mi dopolniti in izpolnjevati po svoji službeni dolžnosti, kakor morate sodniki po svoji službeni dolžnosti soditi!« je začel župnik kramljaje, posegel nekajkrat za povrstjo s kazalcem desne roke za ovratnik in se skrbno pazil, da ne bi s kakšnim pogledom ali kretnjo pokazal svoje radovednosti, kako je z bolnikom.

Oven je nepremično ležal v postelji. Motne in okrvavljene oči so nemirno in vročično gledale po sobi. Obkladek na čelu je segal tik do trepalnic in dajal nemirnim pogledom še večji videz trpljenja.

Župnika so ti pogledi zmedli, da mu je pošla beseda. Zaporedoma je segal s kazalcem desne roke za svoj ovratnik in se v zadregi oziral na gospo, ki mu je primaknila stol. »Bog pošlje na človeka nesrečo, da ga opomni, naj ne pozabi nanj,« je rekel nekako priučeno. Pomolčal je in čakal, da bolnik s pogledom pokaže, ali ga sploh razume ali ne. Ovnov molk mu je jemal pogum. »Ali me razumete, gospod sodni svetnik? Prišel

sem, da bi pokramljala — pokramljala pravim — da bi pokramljala o tem, kar vas morda teži in muči sedaj, sedaj, ko ste v nesreči. Da vam je Bog poslal nesrečo, to priznate?«

Oven je zaprl oči in zakrilil z roko. Pristopila sta zdravnika, okrožni ga je prijel z roko, s katero je zakrilil, in se obrnil k župniku: »Ali ne vidite, da vznemirjate bolnika?«

Ali bolnik je pritegnil roko, s katero ga je držal zdravnik, in začel nekaj šepetati. Okrožni zdravnik se je sklonil k njegovim ustnicam, kmalu nato se je sunkoma obrnil k župniku: »Gospod doktor Oven bi rad vedel, katerega Boga mislite?«

»En Bog je, ako morda gospod svetnik misli na tri božje osebe, mu povejte, da prihajam v imenu Boga Očeta, v imenu Boga Sina in v imenu Boga svetega Duha.«

Okrožni zdravnik se je zopet sklonil k Ovnovim ustnicam in bil dolgo sklonjen k njim. Kar mu je bolnik šepetal, je moralo biti zanj utrudljivo, ker ga je miril in mu prigovarjal, naj neha. Ali bolnik ga je tako krčevito stiskal za roko, da se zdravnik ni upal zravnati.

»Gospod župnik,« je rekel okrožni zdravnik, ko se je obrnil od bolnika, »gospod sodni svetnik v takega Boga, v katerega imenu pravite, da prihajate, ne veruje. Ne vznemirjajte se, prosim, v kratkih besedah bi vam rad povedal, česar vam bolnik ne more povedati. Red, kakršen je na svetu, gospod svetnik prizna. Ako bi rekli temu redu Bog in bi prišli v imenu tega Boga, bi bil razgovor med vama mogoč. Tudi ako bi razlagali neumrljivost duše in večnost sploh v tem smislu, da gnitje našega telesa daje zemlji novih sokov, iz katerih poganjajo bilke, ki hranijo druga telesa, ako bi to vedno presnavljanje, kroženje in obnavljanje snovi iz teles v zemljo, iz zemlje v telesa in zopet nazaj, imenovali neumrljivost, večnost, Boga, bi se vidva mogla sporazumeti. Drugače pa je vsak razgovor med vama zaman in odveč. Česar gospod svetnik do danes s svojim razumom ni mogel doumeti, tega mu tudi danes razgovor z vami ne bo mogel razjasniti. Glavno pa je, da gospod svetnik ni polovičar, ni četrtinkar, mož je, ki bo ponosnega čela stopil pred Boga, ako je kje tak, v katerega vi verujete, in mu rekel: ‚Ako si hotel, da verujem vate, zakaj mi nisi dal možgan, ki bi te mogle razumeti?' Živega Boga, osebe ni še nihče videl — Jezusa, človeka, gospod svetnik pri tem ne misli — vstajenje mesa je po človeški pameti nemogoče, dočakal ga pa itak noben človek ne bo, da bi o tem mogel komu kaj povedati in ga poučiti.«

Gospa je začela tiho jokati.

»Majhno, nizko in plitko je, do česar se je gospod sodni svetnik povzpel v vprašanjih o večnih resnicah,« je pribil župnik.

»Kakršen je, je; sedaj ne morete z njim razpravljati o teh resnicah. Gospod svetnik se vam zahvaljuje za obisk in dobro voljo. Prosi vas, da se ne trudite več in ga ne vznemirjate.«

Župnik je obsedel na stolu, ni kazal, da misli oditi, segel je s kazalcem desne roke za ovratnik, ki ga je začel še bolj tiščati.

Zdravnik se je na Ovnov migljaj zopet sklonil k bolniku. Ko se je zravnal, se je obotavljal, da bi povedal, kar mu je bolnik naročil. Vprašaje je zrl v župnika in ga presojal, kako prenese, ako mu pove, kakor mu je bilo naročeno. »Radi bi, da bi se bolnik spovedal, potrebno vam je, da se taki bolniki, kakor je gospod sodni svetnik, spovedo...«

»Komu je to potrebno? Meni ali morda Bogu?« je vstal župnik s stola in žalostno pogledal v okrvavljene in motne oči pod robom obkladka. V tistih očeh ni bilo ne odobravanja ne zanikanja tistega, kar je povedal zdravnik, v tistih očeh je videl župnik le brezmejno, sivo in neskončno puščavo.

»Gospod svetnik je sodnik, ki je spoštoval pisane postave in tiste, ki jih je doumel, živel je po svojem prepričanju. Vsakdo, ki je pravičen, mu bo to štel v dobro.«

»To ni dovolj, ni dovolj, ni dovolj! Bog zahteva vere vase!«

»Gospod svetnik misli, da je to dovolj. S tem je pogovor končan in vsaka nadaljnja beseda odveč. Storili ste svojo dolžnost, vaša vest je lahko mirna.«

»Ni mirna, ker sem Bogu odgovoren tudi za njegovo dušo. Po človeški pameti in zakonih, ki se jih je učil in po katerih sodi gospod svetnik, bi njegovo naziranje morda bilo pravilno. Ali nad človeškimi zakoni in razumom je Bog, so nadnaravni zakoni.«

»Nič nadnaravnega ne priznam!« je rekel Oven in se zganil. Takoj nato pa se mu je skremžil obraz, ko da ga je nekje neizmerno zbodlo.

Okrožni zdravnik je hlastno dal župniku znamenje, naj molči, in pomignil tovarišu, ki je priskočil k postelji.

Gospa je skušala siloma zadušiti svoj jok.

»Molite, gospa, molite, molite,« ji je šepnil župnik in postal, da bi ga zadržala. Ali gospa je medlela v strahu, kaj naj pomeni zaskrbljenost in vnema zdravnikov, in se ni brigala zanj.

Potrt se je vračal župnik v župnišče. Opazil je, kako postopajo ljudje okoli Ovnovega stanovanja in kako zvedavo mu gledajo v obraz, pa ni imel kdaj pomisliti, od kod to postajanje in radovednost. Raztreseno je odzdravljal in si izpraševal vest, da li morda ni sam kriv, da se Satan veseli Ovnove duše.

»Gospod župnik,« ga je spoštljivo pozdravil poštar, »v skrbeh smo, nič gotovega ne vemo o sodnem svetniku Ovnu, zdravnikov ni iz hiše, vi ste prvi in edini, ki nas lahko pomiri. Kako je prav za prav z doktorjem Ovnom?«

»Kako mislite?«

»Kako je z njegovim zdravjem?«

»Dušnim ali telesnim?«

»Dušnim in telesnim! Ali si je res pretresel možgane, ali je še kaj hujšega? V obeh primerih je nevarno ne samo za telesno, ampak tudi za duševno zdravje, ali ne, gospod župnik?«

»Glede telesnega zdravja povprašajte gospoda zdravnika, ko se prikažeta iz hiše, o telesnem zdravju vam res ne morem dati odgovora; glede duševnega zdravja pa moram po svoji vesti molčati, kar vem.« Povzdignil je klobuk in rekel s poudarkom: »Z Bogom, gospod poštar!« In se je vrnil k izpraševanju svoje vesti.

Doma je pogledal na barometer, ki je kazal na spremenljivo vreme. »Ako se zopet ulije kaka ploha, ne spravimo ta teden krompirja v zemljo,« ga je zaskrbelo. In se je vsedel na stol, ob katerem so ga čakali škornji, si začel odvezovati čevlje, da jih sezuje, obuje škornje in stopi na dvorišče, kjer so domače in najete ženske trebile in pripravljale krompir za saditev. Ko je levi čevelj že sezul, se je hipoma premislil, ga zopet obul in odšel h kaplanu Alojzu.

»Barometer kaže na spremenljivo vreme. Če bo jutri deževalo, krompirja ne bomo mogli saditi, saditi ga potem tudi pojutrišnjem ne bomo mogli, ker bo zemlja premočena.« Hipoma je prenehal, segel s kazalcem desne roke za ovratnik, stopil tik pred kaplana in rekel: »Prosim vas, odpustite mi, če sem vas kdaj pikro vprašal, kakšne molitvice učite gospodo v Port Arturju. Sedaj vidim, da ste imeli vi prav, jaz narobe, ne, ne, sedaj vidim, kako prav je imel Bog, ki vas je vkljub moji sitnobi in zbadanju klical v Port Artur. Bil sem pri doktorju Ovnu in sprevidel, da ni bilo prav, da nisva nikdar prej govorila z njim o Bogu in večnosti.«

»Niste torej dobro opravili?«

»Slabo sem opravil, da slabše nisem mogel. Satan se reži, ker misli, da mu Ovnove duše nihče več ne izpuli iz krempljev. Stopite še vi k njemu, povejte, da ste ga prišli obiskat kot njegov znanec iz Port Arturja in napeljite besedo na Boga in posmrtno življenje.«

»Če mislite, da bom imel več uspeha kot vi, grem, dasi nimam velikega upanja. Poznam njegove nazore in zvite rogove, o katerih posebno rad govori.«

»Storiti moramo vse, kar je v naši moči, da nam Bog ne bo očital te duše. Malo vsiljivi morate biti, niti odpreti vam ne bodo hoteli. Sklicujte se na svoje znanje z njim. In previdni morate biti, njegova vera sega le tja, do kamor se more pretipati njegov razum, nič nadnaravnega ne prizna.«

»Vem, vem!« je rekel kaplan in je odšel s skrbjo na obrazu.

Župnik se je vrnil k stolu, ob katerem so ga čakali škornji, in si začel sezuvati levi čevelj. Ni ga še sezul, ko se je premislil in sklenil, da počaka s preobutvijo do kaplanove vrnitve.

Kaplan se je vrnil mnogo prej, kakor ga je župnik pričakoval. Z obraza mu je župnik bral, kako je opravil.

»Le čudež bi ga mogel rešiti iz Satanovih krempljev,« je potožil kaplan.

»Za čudež je treba vere, ki je pa pri Ovnu ni.«

In župnik je tretjič sedel na stol, ob katerem so ga čakali škornji. Pa se tudi sedaj ni preobul, še enkrat je stopil h kaplanu Alojzu. »Kaj pravite, ako bi poskusil tudi gospod Anton?«

»Zastonj je vsak trud! In na vse zadnje bomo še mi krivi, če se mu bolezen poslabša; prav gotovo nas obsodijo, da smo ga mi s svojimi obiski vznemirjali in pospešili njegov konec.«

»Satan, Satan, kakšno moč imaš,« je zmajal z glavo župnik in se vrnil k stolu, da se preobuje.

10.

Mati je jemala iz pletenice blagoslovljena jedila, ki jih je z doma prinesla sinu, in jih razpostavljala po mizi, ki je bila premajhna, da bi mogla po njej razmestiti vse potice, pirhe, klobase, prekajeno gnjat, prekajen jezik in drugo drobnarijo.

Kaplan Anton je ob materini skrbi in ljubezni komaj podil ginjenost z obraza, pogledov, kretenj in glasu.

»Menda vam ni kdo pisal, da vlada pri nas lakota? Če naša Marta, župnikova sestra, izve, kaj vse ste mi prinesli, odpove prijateljstvo vam in meni. Mislila bo, da ji s temi darovi izražate grajo in nezaupnico, mislila bo, da sem vam potožil, kako pri njej stradam.«

»Zakaj mi ne privoščiš veselja? Dvakrat na leto te obiščem, za veliko noč in za god. Od velike noči do svetega Antona v juniju, od Antonovega do velike noči se veselim na dan, ko te zopet obiščem in ves čas premišljam, kaj naj ti prinesem, da te razveselim. Ko si bil še študent in tudi še pozneje si vedno pravil, kako ti nikjer nobena jed na svetu ni tako dobra kot tista, ki ti jo pripravi materina roka.«

»Še zmirom to trdim, mati, in sem vam za vašo skrb in trud tudi hvaležen. Spravljate me pa s preobilico v zadrego. Kdaj naj vse to pojem? In če pri župnikovi mizi ne bom jedel, kakor bi njegova sestra rada, bo brundala, ropotala s krožniki in stoli, obregala se bo ob župnika in mene, vse bo zopet narobe. Ali ste vse, kar ste mi prinesli, dali blagosloviti?«

»Vse je blagoslovljeno. Saj veš, da ti vedno prinesem domačih blagoslovljenih jedi.«

»Kar je blagoslovljenega, mora v usta ali na ogenj, na tla in med smeti niti drobtinica. Kar ste prinesli, bi zadostovalo veliki družini za veliko noč, ne meni samemu, ki me župnikova sestra dan za dnem krega, ker sem tako slab jedec. Ako vsega ne pospravim, kakor predpisuje nepisano slovensko pravilo za velikonočne blagoslovljene jedi, čigav greh bo, kaj mislite?«

»Ali se ga moram spovedati?« je zastala materi roka. In je resno pogledala sina.

»Za sedaj ne, počakajte, da vidim, ali vse blagoslovljene jedi zmagam ali ne. Joj, tudi na vino ste se spomnili! In kak barilec ga prinesete! Mlatiči ga na obrok ne spijejo! Samega vina bi imeli kaj nesti! Le zakaj se toliko mučite.«

»Tudi o vinu si včasih trdil, da ni nobeno tako dobro in slastno kot domače. Jože ni dal miru, da sem morala vzeti večji barilec kakor po navadi. Če sem malo teže nosila kakor sicer, te vsi domači prosimo, da nam izpolniš vročo željo.«

»Z vročo željo od vseh domačih prihajate? Zakaj je takoj v začetku niste povedali?«

»Prosijo te... Jože mi je še posebej naročil... prosimo te, tudi jaz te lepo prosim, mašuj zopet enkrat z vinom iz našega domačega vinograda, z vinom, ki so ga pridelale naše roke, roke tvoje matere, roke brata Jožeta, ki je gospodar na tvojem rodnem domu, roke tistih, ki so srečni, kakor jih ni blizu nikjer okoli nas tako srečnih, da bi kdo njihovih imel oblast spreminjati vino iz njihovega vinograda v kri samega Boga.« Mater je premagalo, sklonila se je nad odprto košaro in zabrskala po njej, da je skrila pred sinom svoj obraz. »Ne verjameš, kako vse drugačno je sedaj delo v našem vinogradu, odkar vemo, da bodo kaplje našega vina, sad našega truda, spremenjene v kri samega Boga.« Mati je še globlje sklonila glavo v odprto košaro., »Jože mi je potihem zaupal, da te ob priliki poprosi, da daš enkrat tudi hostije napeči iz domače pšenice. Vsaj enkrat, vsaj enkrat napravi to! Delo v vinogradu in na polju je vse lepše, ako človek ve, da je v zvezi s samo božjo modrostjo.«

»Delo, ki je v zvezi z božjo modrostjo, je lepše,« je tiho ponovil kaplan, kakor da si hoče ta materin izrek dobesedno vtisniti v spomin. Tudi on je skrival svoj obraz pred materjo, odprl je omaro in stikal po njej po steklenici, v katero bi natočil vina iz barilca.

»Ako bi šel daleč v tuj svet med misijonarje, kakor si včasih mislil, bi delo v našem vinogradu mnogo, mnogo izgubilo na lepoti in lahkoti...« je rekla mati tiho.

Preden je doumel smisel materinih besed, ki so se mu vkljub preprostosti hipoma zazdele globoke, je nekdo oblastno potrkal na vrata.

Mati si je z roko potegnila čez oči in se vprašaje ozrla na sina. Tudi kaplanu ni bilo prav, da bi ju kdo motil in pasel radovednost nad darovi, ki mu jih je prinesla mati in jih razložila po mizi. In ni takoj odgovoril na trkanje.

Mož med vrati pa je hitro, bolj trdno in bolj oblastno kot prvič, potrkal drugič.

»Gospod Anton, ali vas motim?« je takoj za trkanjem vprašal župnik.

»Gospod župnik,« je v presenečenju vzkliknil kaplan, skočil k vratom

in jih odprl, »o pravem trenutku prihajate. Poglejte, koliko blagoslova so mi od doma prinesli mati, in poskusite.«

»Prav rad ga pokusim, ali najprvo je dolžnost, pred in nad telesnostjo je duhovnost, nad mesom in vinom je duh. Že štirikrat sem prijel za čevlje, da jih sezujem, obujem škornje in grem k ženskam, ki prebirajo, obrezujejo in pripravljajo krompir za saditev. Glejte, še zmerom imam obute čevlje, vest mi ne da miru, da nisem storil vsega, kar sem dolžan storiti za dušo sodnega svetnika doktorja Ovna. Boj med dobrim in hudobnim, med duhovnostjo in telesnostjo ne bo nikdar dobojevan, na vseh koncih in krajih divja, prav ste imeli na veliki petek. Tudi to je boj med mesom in duhom, da me sedaj vabite k mizi in mi ponujate kupico domačega vina, ki bi ga rad spil, če bi me vest ne opominjala; tudi to je boj med duhom in mesom, da sem si že štirikrat sezuval čevlje. Gospod Anton, ako vi ne iztrgate Ovnove duše iz krempljev satana, odpleše z njo naravnost v pekel.«

»Jaz?« je zajecljal kaplan. »Ne veste, kako zviška in predrljivo mi je vselej pogledal v oči, kadar sva se srečala. Nikdar se nisem mogel ubraniti občutka, da ima nekaj zoper mene.«

»Bog je v svoji neskončni modrosti modro določil prav vas, ako je sklenil, da to dušo reši za nebo. Moj in gospoda Alojza poskus se je tako temeljito ponesrečil, da ga ne morem ponoviti. S svojim govorom na veliki petek ste dosegli tako čudovit uspeh, da mi notranji glas šepeče, naj poskusimo še z vami.«

»Ako niste opravili ničesar vi, ki ste izkušeni in poznate meščane in gospodo, ne gospod Alojz, ki hodi v njihovo družbo, kako naj dosežem kaj jaz, novinec, ki sem s kmetov doma in se sploh še nisem mogel vživeti v mesto?«

»Dolžnost vas kliče, prijatelj! In Bog vas bo spremljal.«

Kaplan se je žalostno ozrl na mater in vdano posegel po štoli.

»Mati, vi pa v kuhinjo, da vam naša Marta potoži, kake križe imamo z gospodom Antonom, ki noče jesti, kakor bi Marta rada,« je rekel župnik in pospremil kaplana do vežnih vrat.

»Ob mojo mladost in neizkušenost se je obregnil, kjer je mogel, sem slišal,« je malodušno pripomnil kaplan, »in za mojo kmečko pobožnost, ki jo imenuje zaletelost, stremuštvo in hlastanje po učinkih, je imel le zaničljivo in porogljivo zmiganje z ramami, kakor so mi pravili. Ali je res, da moram iti?«

»Bog hoče tako,« je tiho ponovil kaplan, »Bog hoče tako,« je ponavljal po poti, ko mu je misel na pikre besede in zaničljiv pogled iz oči sodnega svetnika zastavljala korak in jemala pogum. »Bog hoče tako,« si je rekel polglasno pred vrati v Ovnovo stanovanje, ko mu na zvonjenje ni prišel nihče odpreti in mu je glasno nabijanje žil v sencih razodevalo, kako se

boji. »Bog hoče, Bog hoče,« je ponovil zopet in zopet in zopet pritisnil na gumb. »In naša dolžnost je bridka!«

»Sem mislila, da se je vrnil zdravnik,« je v zadregi rekla najstarejša sodnikova hčerka, ko mu je odprla. Zadržala je roko na kljuki in ni vedela, ali naj pred njim zapre vrata ali ga naj spusti na hodnik.

»Gospodu očetu je menda bolje,« je zmencal kaplan in nemirno prestopil z noge na nogo, »drugače bi ga zdravnik ne zapustil.«

»Bolje, bolje je očku, pri zavesti je, govori; zdravnika sta odšla; rekla sta pa, da zopet prideta.«

»Potem mi morda sploh ne bo treba pred sodnega svetnika,« se je v svojem srcu razveselil kaplan. Vendar je mislil, da se mora pred župnikom opravičiti, zakaj ni vztrajal, da ga spuste pred bolnika, in je vprašal: »Vsa nevarnost je torej minila?«

»Ne vem, mama ve bolje ko jaz, kako je.«

»Prosim, pokličite gospo mamo.«

Gospe je sijalo upanje z obraza. »Kake okoliščine vas privedejo k nam, gospod kaplan? Ne zamerite, danes sprejemamo goste v kuhinji, zdravnika sta prepovedala vsako vznemirjanje moža. Bog bodi zahvaljen, da je prišel k popolni zavesti in so nekoliko popustile strašne bolečine v glavi. Strašno je pomisliti, da bi ostala sama s štirimi nedoštudiranimi otroki.«

»Bog je dober in usmiljen.«

»Tako učite, tako tudi moramo verovati, ali človeku, ki veruje, moli in edino od Boga upa pomoči v svoji stiski, je hudo, ko vidi, da je vsa molitev zaman, da je slabše, čim več moli.«

Gospa je hipoma potegnila žepni robec, si zakrila oči in krčevito zajokala.

»Gospa, gospa, kakšne besede govorite? Nad božjo milostjo obupujete?!«

»Obupujem,« je bruhnilo iz gospe. »Glejte, že mesec dni gori dan in noč lučka pred kipom Dobrega pastirja, ni minil dan, da ga nisem prosila, naj se ozre na moje težave in mi preobrne moža — vse prošnje so bile zaman; bolj sem molila, bolj je padal. In zdaj glejte, kaj sem mu izmolila! Šest se jih pobije, da jim niti zdravnika ni treba, eden si zlomi nogo, moj mož obleži nezavesten, dasi sem toliko premolila.«

»Gospa, vaša molitev ni bila zaman!«

»Mama, hitro pojdi k očku, kliče te,« je pritekla v kuhinjo najstarejša sodnikova hčerka.

Gospa si je omočila žepni robec v vodi, si izmila solze iz oči in ubogljivo odšla. Kmalu se je vznemirjena vrnila, preplašeno je zrla kaplanu v oči in se mu ni upala razodeti vzroka svojega nemira in preplašenosti.

»Da se ni bolezen poslabšala?« je vprašal kaplan.

»Z vami želi govoriti,« je s strahom iztisnila iz sebe gospa in ni trenila s pogledom od kaplanovega obraza.

»Prosim, prosim, saj zato sem prišel!« je prisiljeno vljudno in ustrežljivo rekel kaplan, se ozrl na kip Dobrega pastirja izza lučke v kotu kuhinje in voljno sledil gospe, ki ji je zastajal korak.

»Torej ste prišli v mojo družino... prestopili ste prag mojega stanovanja... osebno, telesno, ne samo v duhu ste pri nas... to je uspeh moje nesreče!«

Kaplan je napenjal oči, da pod obkladkom zasledi izraz Ovnovih oči.

»Gospod sodni svetnik, dovolite mi, da se vam predstavim!«

»Predstavljanje je nepotrebno! S svojimi cerkvenimi govori ste me prisilili, da sem se moral zanimati za vas.«

»Nevreden sem časti, ki mi jo izkazujete, vendar mi je Bog na ta način pripravil pot k vam.«

Skovikaje je zakipelo iz onega: »Bog vam je na ta način pripravil pot k nam? Isto sem povedal prej sam, samo z drugimi besedami, po svoje pač: Uspeh moje nesreče je, da ste prišli k nam, kamor ste si že zdavnaj prej izgladili pota. Kaj mislite, gospod kaplan, ali bo danes ob sončnem zahodu škrlatno zažarelo nebo?«

Kaplan je v zadregi pogledal na gospo, ki se je nemirno motala okoli zglavja.

Ovnove oči so kalne in krvave v poltemi izpod belega obkladka tako srepo buljile v kaplana, da tega pogleda ni mogel več prenašati in se je zopet ko za pomoč ozrl na gospo.

Ovna je kaplanov pogled vznemiril, stresel je glavo in hotel slediti njegovemu pogledu, ali gibanje z glavo mu je očividno povzročilo bolečino, skremžil je obraz in zaprl oči.

»Bog je neskončno moder,« je prekinil kaplan mučno tišino.

Ovnovo telo se je streslo, oči je odprl in skozi stisnjene zobe je stisnil: »Imejte vendar vsaj malo ozira na bolnika, ki ga vsi ti vaši priučeni izrazi dušijo, dražijo in trpinčijo. Kaj naj pomeni neskončno moder? To so besede, besede, besede, ki imajo še manj smisla ko škrlatno nebo na vzhodu in zahodu. Le od kod ste se vzeli, da govorite besede, ki jih nismo vajeni in jih iz drugih ust ne slišimo? Kaj vas sili, da hočete z lepimi besedami pridobivati ljudi zase?«

»Gospod svetnik, čemu naj pridobivam ljudi zase? Za Boga jih pridobivamo.«

»Prosim vas, imejte poleg ozira tudi še malo usmiljenja z menoj, ki le s težavo govorim in ne vem, kako dolgo bom še mogel govoriti dosledno in pametno. Naj najprvo izgovorim jaz, kar me teži!«

Kaplan ni vedel, kaj naj odgovori. Gospa mu je primaknila stol, na katerega je voljno sedel in pri tem vprašaje in v zadregi zopet pogledal na gospo. Ko je umaknil svoj pogled z nje in se ozrl na Ovna, je videl, da ga zopet predirljivo opazuje iz motnih in kalnih oči pod belim obkladkom.

»Ne morem govoriti z vami, kakor bi rad in kakor bi govoril, da ni tega strašnega pritiska na možgane, ki mi grozi, da me vsak hip oropa zavesti. Gospod, samo to vas vprašam: Veste, kdo je kriv, da ležim pred vami v ovoju z omotico, ki mi grozi, da me pahne v grob? Krivi ste vi, gospod kaplan!«

»Oskar!« je kriknila gospa in stopila med moža in kaplana.

»Proč,« je tako razdraženo siknil Oven, da se je kaplan nemirno presedel. »Niti besedice mi ne zini, dokler ne skončam. Mladi gospod, vi mislite, da v moji glavi ni vse čisto, povem vam pa, da je čisteje, kakor je bilo kdaj prej.«

»O Bog, o Bog,« je zastokala gospa.

Oven se ni brigal za ženine besede. »Gospod kaplan, hiteti moram, da povem, kar me teži. Mladi gospod, prispeli ste k nam in govorite nekaj čisto novega. Omamili ste s svojim govorjenjem otroke... premotili ste neveste in jih odvrnili od ženinov... To vam ni zadostovalo, v družine, ki so do vašega prihoda živele nemoteno, srečno in zadovoljno, ste posegli.«

»Oskar,« je z visokim glasom kriknila gospa.

»Tiho, sem rekel!« se je zopet razburil Oven in stresel glavo, med stresljajem pa skremžil usta in tiho zastokal. Zaprl je oči in nepremično obležal.

»Gospod svetnik, dovolite mi kratko pripombo,« je z glasom, ki se mu je videlo, kako se premaguje, da bi bil miren, rekel kaplan, »kar sem govoril na prižnici, sem govoril v imenu Tistega, ki me je z mašniškim posvečenjem pooblastil, naj v njegovem imenu žalostne tolažim.«

»Pustite priučene puhlice in izreke, ki me dražijo do omotice! V mojo družino ste posegli, ženo ste mi odtujili, slepo je začela ponavljati tuje besede, ki jih nikdar prej nisem slišal iz njenih ust. Škrlatno nebo, škrlatno nebo,« je ponovil in skušal dati svojemu glasu porogljiv prizvok. Beseda pa ga je razvnela in zbodla, da je zopet poskusil dvigniti glavo, pa je skremžil obraz, zaprl oči in v trpljenju, ki se mu je jasno izražalo na obrazu, nepremično obležal.

»Bog, Bog, Bog!« je zaječala gospa in dvignila roke proti sliki na steni.

»Bog te je uslišal, tvoj kaplan je v hiši. Ali sta prejle v kuhinji govorila o škrlatnem nebu na zahodu, ali o tistem na vzhodu, ki je danes zjutraj svetilo moji nesreči? Da me ni zmotilo škrlatno nebo na vzhodu, bi trdneje sedel v kočiji in ne bi tako nesrečno priletel iz nje, da bi se mi pretresli možgani.«

»Gospod svetnik, kako morete tako žaliti tako dobro in gorečo gospo, ki v solzah moli za vas pred to sliko na steni in pred kipom v kuhinji?«

Ovna so kaplanove besede stresle, krčevito je zgrabil z rokami za odejo, sunkoma dvignil glavo, ki pa je omahnila na zglavje in mrtvo obležala.

»Oskar, Oskar!« je kriknila gospa in mu potegnila obkladek s čela. »Oskar!« ga je stresla.

Ko je prišel zopet k zavesti, je nekaj časa zmedeno gledal po sobi. »Ali je bil mladi kaplan res tukaj, ali se mi je le bledlo?« je vprašal.

»Gospod sodni svetnik, ako vas moja navzočnost vznemirja, grem.«

»Ostanite, ostanite! Takoj končam! Povejte, ali ni jagnje, ki ga nese Jezus na sliki nad mojo glavo, lahko tudi oven? In oni tudi, ki se na kipu v kuhinji stiska k Jezusovim nogam? Glejte, odkar ste prišli vi k nam, pogleduje moja žena, če ji kaj rečem, namesto odgovorov na sliko na steni nad mojo glavo; mi ne da mesne jedi na veliki petek, hoče, da moram k procesiji, mi na veliko soboto trmasto ne da za večerjo blagoslovljenih jedil... trmo hočem zlomiti, svojo voljo hočem uveljaviti kakor doslej še vselej, toda to pot je škrlatno nebo med menoj in njo... Jaz se moram boriti z vami za svojo ženo, ki je bila dobra do mene, dokler niste prišli k nam vi... vi... vi...«

Kaplan je skočil s stola, iz Ovnovega nemira in grgrajočega glasu je sklepal, da se napad omotice ponovi.

»Ali vam je povedal vaš šef, župnik, da v nič nadnaravnega ne verujem? In ker v nič nadnaravnega ne verujem, ampak le v logičen razvoj dogajanj v svetu, ali sedaj razumete, zakaj vas sovražim?« je hripavo kričal Oven. »Ker mi jemljete, kar mi je najdražje in kar je moje, moje! Sovražim vas...« Ovnov krik je hipoma utihnil.

Gospa je zakričala, da so pritekli otroci in služkinja. V zmedi in kriku se je kaplan izmuznil iz sobe.

Pri hišnih vratih ga je dohitela gospa in poklicala nazaj v kuhinjo.

»Sami vidite, da je bolje, ako se mu ne prikažem več pred oči,« je potrto menil kaplan.

»Ne kličem vas, da bi se vrnili k njemu, dasi mu je zopet boljše. Vprašam vas le, ali sedaj razumete, zakaj obupujem? Slišali ste, kaj sem izmolila svojemu možu.«

»Vkljub vsemu ne smete obupavati nad božjo milostjo. Greh je to.«

»Četudi je greh, ne morem drugače.«

Gospa je onemoglo sedla na stol, sklenila roke v naročju in topo pogledala po kuhinji.

»Bog že ve, zakaj vas skuša.«

»Da ve? Seveda ve, saj je Bog, ki vse vidi in vse ve,« je brezizrazno in ko priučeno rekla gospa. Hipoma pa se je stresla in zapičila svoj pogled na kaplana. »Svet mož ste, jaz pa sem grešnica, ki me Bog tepe za moje grehe in me noče uslišati. Gospod kaplan,« je proseče dvignila roke k njemu, »molite vi, da se Bog milostno ozre name in me usliši. Gospod kaplan, molite vi za mojega moža.« In gospa je zdrknila na kolena in proseče dvignila roke proti kaplanu.

»Gospa, kaj vendar mislite, vstanite, ne klečite pred menoj!«

Gospa je zadrsela po kolenih proti kaplanu: »Svet mož ste, molite, molite vi zanj, vas morda Bog usliši, mene noče.«

»Gospa... kaj delate...« Kaplan je jecljal in se v zadregi umikal, ko je sprevidel, da mu hoče gospa v svojem obupu objeti kolena. Ko se ni imel več kam umikati, je pokazal na kip, pred katerim je gorela lučka: »Samo pred tem klečimo, pred Bogom, ne pred slabim človekom.«

»Vi niste slab človek! Ako je kje Bog, in jaz verujem, da je, vas usliši. Gospod, molite, molite za mojega moža!«

»Gospa, molil bom.«

»Sila je velika, molite, kar zdajle pri nas, da ne bo prepozno. Molite, molite, gospod kaplan! Vi edini nas morete pomiriti s svojo molitvijo, ki bo gotovo uslišana.«

Kaplan je pokleknil, sklenil roke in povzdignil pogled h kipu za lučko: »Ti, ki si s svojim vstajenjem pokazal, da si Bog, da si vsemogočen, Tebe prosim, pošlji žarek svoje milosti in dobrote na dušo, ki Te v tej hiši kljub Tvojemu vstajenju noče priznati za Boga.« Povzdignil je svoj glas in goreče glasno prosil: »Zaradi vere te žene, katere srce trepeče v strahu in žalosti za njegovo dušo, Te prosim, usmili se njegove duše...«

»Gospod, ako je bila moja molitev preslaba, usliši tistega, ki ga je po nedolžnem žalil, glej, pa sedaj kleči pred Teboj in moli zanj!« je zaupno molila gospa in povzdignila svoj glas: »Gospod, takemu, ki tako izpolnjuje Tvojo najvišjo zapoved in moli za svojega sovražnika, takemu ne smeš odreči svoje prošnje.« Še bolj je povzdignila svoj glas gospa, ko da hoče Jezusa rotiti: »Spreobrni, reši Oskarja, o Jezus!«

Kljuka na kuhinjskih vratih je zahreščala, vrata so se zazibala, v kuhinjo je omahnilo nekaj težkega.

Kaplan in gospa sta se ozrla. Gospa je kriknila in skočila k vratom, kaplan se od presenečenja ni mogel ganiti z mesta, ne vstati od molitve.

Med kuhinjskimi vrati je nepremično obležalo telo sodnega svetnika doktorja Ovna.

11.

Župnik je bil tako nestrpen, da je prestregel kaplana na pragu župnišča: »Vaš obraz ne obeta veselih sporočil.«

»Gospod župnik, tako bridke ure v svojem poklicu še nisem doživel,« mu je potrto potožil kaplan.

»V misijone vas vleče, vem. Ali tudi dušno pastirstvo med takimi ljudmi, kakor je sodni svetnik, je misijonsko in še bolj potrebno.«

»Tam bi gotovo doživel več veselja v poklicu kakor tu.«

»Premehki in preobčutljivi ste. V kuhinji sem ujel žensko modrovanje: na veliki petek meso jesti, posnemati cerkvene obrede, izzivati in dražiti Boga in ga sploh ne priznati, to delajo; o, ko pa dvigne Bog svoj prst, naj ga pa naši gospodje potolažijo. V ženskem modrovanju je toliko

resnice, da mi božjih sklepov ne moremo predrugačiti. Glavno je, da smo za rešitev njegove duše storili vse, kar je v naši moči. Sedaj se mirno lahko preobujem in grem pogledat, kako ženske pripravljajo krompir za saditev. Naša vest je lahko čista in mirna.«

»Trpljenje sodnikove gospe z najino čisto in mirno vestjo ne bo niti za drobtinico manjše.«

»Prtite si na rame več, ko vam je treba. Ako vas bo vsako trpljenje, ki ga kje opazite, vznemirjalo, ne pridete iz razglabljanj in ne boste imeli kdaj izvrševati, kar vam nalaga poklic.«

»Poleg drugih dolžnosti nam naš poklic nalaga tudi tolažbo žalostnim.«

»Gotovo, gotovo, ali naša prva skrb je skrb za duše.«

»Skrb za duše obsega tudi dolžnost tolažiti žalostne.«

»Seveda jo obsega, gospod Anton, ali kakor smo se mi včasih učili, je skrb za zveličanje zaupanih nam duš naša prva in najnujnejša dolžnost.«

»Povezanost vere z življenjem in bridkosti življenja zahtevajo od nas, da bi bilo morda bolj pravilno, ako ne bi postavili trdnega načela, kaj je naša prva in najvažnejša dolžnost, morali bi prepustiti času, razmeram in okoliščinam, ki bi same povedale, kaj je v tistem primeru najboljše, kar moramo storiti. Gotovo se včasih pripeti, da je tolažba žalostnih bolj potrebna ko vse drugo. Sploh bi morali gledati bolj na to, da pokažemo ljudem, kako je brez vere življenje hudo, brezupno, včasih nemogoče, ne pa da se omejujemo na pravila, kaj je naša dolžnost.«

Župnik je segel s kazalcem desne roke za ovratnik. »O tem pofilozofiramo ob priliki, sedaj nimam kdaj. Ko boste sami župnik in boste morali skrbeti, da prehranite kaplane, sestro, hlapca, deklo, da plačate davke in boste imeli sto drugih izdatkov, ne boste več tako razglabljali, temveč boste morali gledati, da pride krompir pravočasno v zemljo.«

Kaplan je iz svoje sobe, kjer ga je čakala mati, slišal, kako odločno je župnik vrgel čevelj za čevljem na tla in je trdno v škornjih korakal po hodniku in stopnicah, hip na to ga je slišal že na dvorišču.

»Uboga Medvedka se mi smili,« je začela mati.

»V kako zvezo spravljate doktorja Medveda in njegovo mater s temi ljudmi in današnjo nesrečo?«

»Njen sin je vendar tudi vedno v njihovi družbi.«

»Mati, blagrujte njegovo mater, ne pomilujte je, na svojega sina je lahko ponosna bolj ko vi name.«

Mati je pogledala sina , da je videl, kako daleč je v njenih očeh Jože pod njim in kako malo verjame sinovim besedam.

Nekdo je plaho potrkal na vrata. Kaplan je z nemirnim pogledom ošinil blagoslovljena jedila, ki se jih še ni dotaknil, in stopil k vratom. Imel je namen vrata le malo odpreti. Ko pa je zagledal pred njimi Ovnovo najstarejšo hčerko, je pozabil na svoj namen in je vrata na široko odprl.

»Mama vas lepo prosi, da bi prišli takoj k nam,« je rekla Vida.

Kaplan jo je presenečeno pogledal.

Vidi je bilo ob njegovih pogledih nerodno, prestopila se je z noge na nogo, stiskala je ustnici in si začela nameščati lisičje krzno okoli vratu. Ker kaplan ni rekel nobene, je užaljeno vprašala: »Kaj naj rečem mami?«

»Da pridem, recite! Seveda pridem,« ji je hlastno odgovoril, ji obrnil hrbet in stopil proti klečalniku.

»Kako si bled,« se je prestrašila mati. »Kaj ti je?«

»Hudo je v našem poklicu, mati,« ji je žalostno priznal. »Stopite v cerkev in molite, da bi mi Bog dal moči za tiste trenutke, ko bom zopet pri sodnikovih.«

Mati ga je nerazumljivo gledala in se je obotavljala. »Kaj je moja molitev proti molitvi tistega, ki vsak dan drži Boga v svojih rokah?«

»Molite, mati, kakor ste molili takrat, ko se je odločalo, ali pojdem v bogoslovje ali ne. Molite v cerkvi pred tabernakljem, kakor da je vašemu sinu hudo, kot mu v življenju še ni bilo. Pojdite v cerkev pred tabernakelj, mati, molite zame. Jaz se medtem malo pripravim za težko pot.«

Zaklenil je vrata za materjo, potegnil iz omare vrečico in nasul na gola tla pred klečalnikom koruzo. Gornje in spodnje hlače si je potegnil nad kolena in z golimi koleni pokleknil na koruzo. Roke je sklenil in dvignil k svojemu novomašniškemu križu ter drhteče zaprosil: »Ti, ki si me vselej uslišal, kadar sem te v najhujših stiskah tako prosil, kakor Te prosim sedaj, daj mi moči, spremljaj me na poti tja, stoj mi ob strani, ko bom zopet stal ob njegovi postelji, navdihni mi besede, ki naj jih govorim, spremljaj moje poglede, da bodo taki, kakor morajo biti, kroti mojo kri, da mi ne bo silila v lica, oboroži me, da vse srečno prestanem, hrabri me, da zaradi Tebe prenesem vsako, tudi najbolj zaničljivo in sramotljivo besedo in vsak njegov pogled. Gospod, ki si me poklical v svojo službo, Gospod, Gospod, daj mi moči!« Zadnje besede je spregovoril glasno in v takem zanosu, da je naglo umolknil in prisluhnil, dali ni kdo na hodniku, ki bi ga mogel slišati. Po molitvi je z roko pobral koruzna zrna, ki so se mu zajedla v kožo, in jih zmetal nazaj v vrečico. K mestu na koži, kjer ga je prav skelelo, se je sklonil, da bi videl, ali mu je koruzno zrno predrlo kožo in če krvavi. Pa se je pravočasno spomnil, kako naj bo njegovo zasluženje pred Bogom, če ga taka malenkost vznemirja. In si je potegnil hlače čez kolena, ne da bi pogledal skeleče mesto.

Mimogrede je stopil še v farno cerkev. Mati je sedela v prvi klopi in zaupno gledala v tabernakelj. Njeno zaupanje ga je mirilo in mu vlilo upanja v srce. Notranji glas mu je pravil, da ne bo tako hudo pri sodnikovih, kakor se boji. In pomirjen je odšel iz cerkve.

Zunaj se ga je pa takoj zopet polotil nemir. Kakor hitro so ljudje opazili, kam je namenjen, so ga začeli radovedno in vprašujoče ogledo-

vati, pomenljivo pozdravljati, postajati in zreti za njim, ko jim je odzdravil. Poštar se mu je vsiljivo pridružil: »Ali so poslali po vas? Menda se mu je poslabšalo? Oba zdravnika sta zopet pri njem.«

Kaplan je potihem molil, da bi dobro opravil, zato mu je bila poštarjeva družba neljuba, njegova vprašanja pa skrajno neprijetna. »Bog ima svoja pota,« je rekel.

»Izgovorov, kakor jih imajo duhovni gospodje, nimajo niti zdravniki,« je potožil poštar davkarju.

»Ali pa imajo trd posel z zvitimi ovnovimi rogovi in gospodje iz zadrege ne pridejo s pravo besedo na dan.«

Kaplanov korak je bil vse počasnejši, čimbolj se je bližal Ovnovemu stanovanju. Pred vrati je snel klobuk in hotel odkrite glave izmoliti zadnjo prošnjo. Ali morali so čakati nanj in opaziti njegov prihod. Hlastno je gospa odprla vrata. In iz nje se je vročično vsulo: »Vedela sem, da pridete, mož je dvomil.«

»Ali želi gospod svetnik z menoj govoriti o Bogu ali zopet o posvetnih rečeh?« je tiho vprašal kaplan in ni mogel skriti svojega nemira.

»Ne vem, njegova logika je bila že prej trda in strašna, in meni, ubogi ženi, nerazumljiva,« je gospa povzdignila svoj glas in odprla vrata v kuhinjo, ko da se boji zajokati na hodniku. V kuhinji je obupno bruhnilo iz nje: »Gospod kaplan, umrl bo, vem in vidim na obrazu zdravnikov, da mu ni rešitve. Vem, da bo umrl. Dober in nežen je, kakor ni bil, ko me je snubil, niti ko sem ležala v porodni postelji. Umrl bo.«

»Gospa, upanje je božja čednost.«

Gospa ga je hlastno prekinila in pokleknila pred njim, sklenila roke in ju dvignila proti njemu: »Rešite njegovo dušo!«

»Gospa, ne dvigujte k meni rok, glejte, pri tistem klečimo!« je pokazal na kip v kotu, pred katerim je gorela lučka.

»Vi ste na zemlji namestnik Boga, katerega moja molitev ne doseže. Izprosite vi, česar jaz ne morem. Ne klečim pred vami človekom, pred božjim namestnikom na zemlji klečim in vas rotim, rešite dušo mojega moža!«

»Gospod, ali ne vidiš vere te žene? Ali ne slišiš njenega upanja?«

»Gospod kaplan, še nekaj vključite v svojo molitev. Moja zadnja in največja žrtev, ki jo morem položiti pred božji prestol, je ta, da ne prosim več za njegovo zdravje, le za njegovo dušo prosim. Pred dobro uro, ko sem klečala tu, sem molila za njegovo življenje, sedaj prosim le za njegovo dušo. Dušo, Oskarjevo dušo privedite pred božji prestol tam za škrlatnim nebom na zahodu.«

»Gospod, ki plačuješ male žrtve, ki plačuješ vsako najmanjšo žrtev, sprejmi to silno žrtev nesrečne žene!« je zaprosil kaplan Jezusa v kotu in se odločno obrnil h gospe: »Ali smem k bolniku?«

»Sporočim mu, da ste tu.«

»Ni treba, sama se pogovoriva.«

»Zdravnika sta pri njem.«

»Poprosim ju, naj naju pustita sama.«

Kaplan je hotel sam stopiti v spalnico, gospa pa se je bala, kako ga sprejme mož, in je šla strahoma za njim.

Zdravnika sta bila tako zaskrbljena in zaverovana v polnitev štrcalke, iz katere sta mislila Ovnu vbrizgniti krepčilno tekočino pod kožo, da kaplana ob vstopu v spalnico niti opazila nista. Gospa je stopila k postelji, se sklonila k možu in mu šepnila: »Prišel je!« Zdravnika sta se ozrla, okrajni je s pogledom očitajoče pogledal kaplana, da je ta obstal pri vratih, okrožni je dvignil štrcalko v zrak, pritisnil s palcem na bat, da je droben curek šinil v zrak.

Oven je namignil okrožnemu zdravniku, naj se skloni k njemu.

»Prijatelj, najprvo dobiš injekcijo, potem šele pride na vrsto pogovor, v katerega siliš, dasi ti ga odsvetujeva, ker te bo zopet razburil. Da si naju ubogal že prej, bi ne bilo s teboj tako, kakor je. Ako naju nočeš ubogati, ti ne bova mogla pomagati, kakor bi ti rada.«

Bolnik pa je bil nemiren. Nerazločno je nekaj jecljal, česar kaplan ni mogel razumeti. Okrožni zdravnik, ki je bolj po premikanju njegovih ustnic in iz njegovih pogledov, kakor iz jecljajočih in nerazločnih besed spoznal, kaj hoče, ga je miril: »Ni take sile. Najprvo dobiš injekcijo, nato poravnaš svoje račune s kaplanom, z Jerebom, z ženo, z vsemi, ki si jim storil kako krivico. Saj sem te prav razumel. Prijatelj, svetujem ti, da se ne razburjaš. Kaj te toliko teži?« Okrožni zdravnik se je dolgo sklanjal nad Ovnom, očividno je le s težavo umeval, kaj Oven prav za prav hoče. Ponavljal je njegove pretrgane stavke in mu napeto gledal v oči, da razbere iz njih, če je zadel pravo njegovo misel: »Sodnik si, praviš, ki mu je pravičnost nad vse? Pravičnost zahteva, da prosiš gospoda kaplana za odpuščanje? Žalil si ga in dolžil? Ali ti more odpustiti, vprašaš?«

Kaplan je stopil k postelji: »Kako morete sploh vprašati, gospod svetnik? Kakšen delavec bi bil v vinogradu tistega, ki me je poklical, če ne bi izpolnjeval prve in najvišje njegove zapovedi? In kaj bi mi rekel na dan sodbe, če bi le na zunaj, z usti, jezikom in besedo oznanjeval njegov nauk, v srcu in z dejanjem bi pa bil drugačen?«

Zopet je Oven zajecljal besede, ki jih kaplan ni razumel. Okrožni zdravnik je te besede govoril v potrdilo bolj njemu kot kaplanu: »Druga krivica, ki si jo delal gospodu kaplanu, je bila, ker si mu očital, da so njegove lepe besede le vaba, na katero lovi mehke duše? Mislil si, da v njem ni nič vzvišenega? Nisi verjel v kaj nadnaravnega, sedaj pa verjameš, sedaj, odkar si slišal njegovo in svoje žene molitev v kuhinji?«

»Jezus, Jezus, kako neskončno si dober,« je ušlo gospe, pokleknila je ob postelji, sklenila roke in jih povzdignila proti sliki na steni, na kateri je Jezus nesel izgubljeno jagnje.

»Tvoja gospa da naj potrpi toliko časa, da poravnaš svoje račune s kaplanom?« je vprašal okrožni zdravnik. »In da bi Jereba poklicali, ker si mu tudi delal krivico, malenkosten si bil, slabši ko kateri član poročevalske agencije? Za Jerebovimi napakami si stikal, da bi odvrnil govorice od svoje družine? Vse krivice hočeš popraviti, po vrsti, po veličini krivde jih hočeš popraviti, največjo krivico hočeš oprati na zadnje? Največjo krivico da si storil svoji gospe, dobri ženski, ljubljeni Dorici?«

Gospa je zarila glavo v odejo, da zaduši jok.

»Družino si cenil nad vse? Taka je bila tvoja vera v večnost, da boš živel v otrocih dalje, dokler bo stal svet? Nad sodniško častjo, ki ti je bila vse, je bila vera v družino? In tisto, ki ti je to družino dala, tisto si žalil najhuje, jo trpinčil, mučil, sumničil? Dorica, Dorica, Dorica, ali mi moreš odpustiti? Ali je kje sodnik, ki bi mi tako veliko krivdo mogel odpustiti?«

»Je takšen sodnik!« je slovesno rekel kaplan in potegnil štolo iz žepa. »Glejte ga, tam na sliki nad vašo glavo se vesel vrača v hlev z izgubljeno ovco.«

»Je, je, je tak sodnik, Oskar, zaradi tvoje vere in ljubezni do družine ti bo odpuščeno vse, kar ni bilo v tvojem življenju prav. Tisto, kar si mislil, da si zaradi mene grešil, tisto ni greh. Oskar, jaz ti nimam kaj odpuščati.«

»Zaradi vaše vere in ljubezni do družine vam bo odpuščeno mnogo, mnogo. Ako še kaj ostane, tisto vam bo odpuščeno zaradi molitve vaše dobre gospe.«

»Kdo to govori, ali oni s slike na steni? Kaj dela, gospod kaplan? Kaj si obeša okoli vratu, ali jagnje, mladega ali starega ovna?«

Slovesno je kaplan rekel: »Znamenje sodnika si obešam okoli vratu, ki sme odpuščati grehe.«

»Kdo, kdo je rekel te besede? Zakaj si nemiren, doktor Oven? Kaplan je rekel te besede, ne oni s slike na steni. Ne, ne, motiš se Oven, slika ni prišla s stene pred te. Oni s podobe ne govori!«

»Jaz govorim, gospod svetnik, njegov namestnik na zemlji!«

»Da ne, doktor Oven? Da te gledajo oči, ki si jih opazoval na veliki petek? Da je to tisti pogled, ki je zrl s stene nate, kadar si se ozrl na sliko?«

»Da, gospod svetnik, gledajo vas iste oči, isti pogled, pogled Tistega, ki me je pooblastil, da razvežem na zemlji, kar je pri vas še treba razvezati poleg tistega, kar je po vašem spoznanju in kesu še treba z mojo besedo razvezati.«

»Ti s slike z jagnjetom okoli vratu imaš mil pogled in toplo besedo? Ali jaz tvojega milega pogleda in tople besede nisem vreden in je ne zaslužim,« je počasi ponavljal okrožni zdravnik, kar je razbral iz Ovnovega jecljanja.

»Da je niste vredni in je ne zaslužite? Kako govorite, gospod svetnik? Ali mislite, da ne vem, koliko noči je vaša gospa prejokala pred sliko, da bi vas pogled iz milih oči presunil? Ali je mar neznano, koliko dni in noči gori lučka pred kipom Dobrega pastirja v kuhinji, lučka, ki je njena prošnja v nebesa: Gospod, usmili se mojega moža, ozri se na mojega Oskarja, ki je dober, saj nas ima rad, kakor nima blizu kdo svoje družine rad. Gospod svetnik, veste sedaj, kdo vam je izprosil milost, da se je Bog ozrl na vas? Veste sedaj, zakaj vam je navdihnil besede, ki ste jih prej zgovorili in ki so spoznanje, kes in vera, vera?«

Gospa je naslonila svoje čelo na Ovnovo roko in tiho jokala.

»Oven veruje le v svojo družino, krivico hoče kot sodnik popraviti,« se je obrnil okrožni zdravnik na kaplana, kakor da mu tega Oven ni izjecljal, ampak je poznano dejstvo, s katerim mora kaplan računati.

»Kdo mu je navdihnil misel, da mora krivico popraviti? Ali ne Bog? Ali ni ta kes navdih božje ljubezni in usmiljenja? Kar še manjka do tega, da bo Bog zadovoljen z vami, gospod svetnik, o tem se pomeniva sama.«

Kaplan je pomignil gospe in zaprosil z očmi oba zdravnika, da zapustita sobo. Zdravnika sta se obirala. Oven je preplašeno begal s pogledi od žene na okrožnega zdravnika, od okrožnega zdravnika na kaplana, s kaplana na okrajnega zdravnika.

»Oskar,« se je dotaknila gospa ustnic svojega moža, »izpolni mi edino, morda zadnjo željo, pomeni se sam z gospodom kaplanom!« In je prijela zdravnika za roke in ju odvedla iz sobe. (Dalje.)

Cvetko Golar | Jesenski veter

Jesenski veter in črni vran
letita skoz sivi, oblačni dan.

Le kam jih vihra in slà pelja,
kdo kaže strani jim in pota neba?

Jesenski veter gre v hladen gozd,
o tam je na jelki mračen gost!

In k njemu gre v svate črni vran
in poje in poje mu ves teman.

Posluša ga gost, plašno vanj strmi
in vran mu steklene izpije oči.

Le veter veselo giblje ga,
da ne bi se zbudil, ziblje ga.

Matija Malešič

Škrlatno nebo na vzhodu in zahodu

12.

Ko je cerkovnik pozvonil in oznanil, da stopi čez hip iz cerkve duhovnik s sveto popotnico, je po mestu zašumelo. Ljudje so zdrveli na ulico in niso hoteli verjeti, da res gredo obhajat doktorja Ovna.

Ko je stopil mladi kaplan s sveto popotnico iz cerkve, je v čudovitih barvah žarelo nebo na zahodu. Kakor da je sonce poklicalo na zahod vse svoje žarke, ki jih je čez dan trosilo po zemlji; po vrhovih in globelih, po ravninah in gorah, po poljih in goščavah, po morjih in jezerih in puščavah se je lesketalo nebo; barva se je prelivala v barvo, kakor da so prenesli sončni žarki s seboj lepoto cvetlic, s katerimi so se čez dan igrali po poljih in vrtovih; barva cvetlic se je borila z barvami, ki so jih sončni žarki nabrali po vrhovih zasneženih planin, izmamili tihim goščavam in skritim gorskim jezerom, izvabili jih iz peska puščav, ugrabili valovom morja, ugrabili palmam v oazah in jih prinesli iz žrel vulkanov, popili jih z rosnih trav in prenesli z barvastih oken katedral; med barvami so se prelivale lepote iz pogledov nedolžnih otrok, skrbnih mater ter čistih in lepih duš.

»... Jezus, ki je od mrtvih vstal...,« je glasno molil kaplan.

»Sveta Marija...,« sta molila za njim cerkovnik in mati, ki je stopala tesno za kaplanom.

»... Jezus, ki je od mrtvih vstal...,« so govorile kaplanove ustnice, ali njegovo srce in vsa njegova notranjost je bila tako polna in prevzeta nad božjim usmiljenjem, dobroto, lepoto in modrostjo, da mu je bila muka glasno moliti. »Kako čudovit si, Bog,« je pela njegova duša. »Ne zaslužim, da si me tako poplačal za mojo malodušnost in dvom; nisem vreden, da Te nesem tistemu, kateremu si tako očitno pokazal svoje usmiljenje, dobroto in modrost, kakor jo moreš pokazati le Ti, Bog. Ne, ne, ne smem reči, da nisem tega vreden in da ne zaslužim Tvoje dobrote, ker bi s tem dvomil nad Tvojo milostjo, ki jo deliš vsem, ki vate zaupajo, kakor je zaupala Ovnova gospa. Čudovit si, čudovit, čudovit, o Bog, in dober, kakor moreš biti dober le Ti. Kazen in pokoro sem zaslužil, ker sem podvomil v Tvojo dobroto in mi je noga zastajala, ko sem moral drugič k Ovnu, Ti pa me mesto kazni in pokore nagrajaš s srečo in veseljem, kakršnega še nisem doživel v svojem poklicu in na kakršno nikdar niti mislil nisem. Bog, Bog, Bog, kako neskončno dober si!«

Cerkovnik je pred kaplanom postal, še zvončkljati je za hip prenehal, skušal se je ozreti, da bi videl, zakaj je kaplan nehal glasno moliti, ni pa hotel, da bi ljudje opazili, da s pogledom opominja kaplana.

»... Jezus, ki je v nebesa šel...,« se je domislil kaplan.

Cerkovnik je molil: »Sveta Marija...,« ali z glavo je nehote stresel. Koliko zdravamarij je kaplan zmolil pri premišljevanju o Jezusovem vstajenju, ni štel in mu ni sledil, ker ni imel rožnega venca v roki; ali da med premišljevanjem o vstajenju in vnebohodu ni bilo nobenega očenaša, nobene jagode na rožnem vencu, nobenega prehoda, je opazil.

»... Jezus, ki je v nebesa šel...,« je molil kaplan, ali njegovo srce in vsa notranjost je tako prekipevala od božje dobrote in lepote, da mu je bila zmeraj večja muka glasno moliti in z besedo motiti svojo zbranost in hvaležnost do Boga. »Tako, kakor gori sedaj zahod, je žarelo nebo, ko si odhajal z zemlje. Ali je morda ob tistem edinstvenem zgodovinskem trenutku žarelo nebo še lepše? O, saj ni mogoče, da bi lepše žarelo, kakor žari sedaj. Za tiste, ki so gledali Tvoj vnebohod in ostali na zemlji, za tiste nebo niti tedaj ni moglo lepše žareti, kakor žari sedaj na zahodu, ker so bili ljudje, kakor smo mi; za človeško oko pa veličastnejše lepote od te, ki jo vidim na zahodu, na svetu sploh ni in je biti ne more.«

»... Jezus, ki je v nebesa šel...,« je po svoji dolžnosti ponovil kaplan, s srcem pa se je še naprej pogovarjal z Njim, ki ga je nesel doktorju Ovnu.

»Tako je bilo nebo, ko si odhajal od nas. Ko si videl, kako so strmeli apostoli v nepopisno lepoto neba, ki je zažarelo, da Te dostojno sprejme, si mu ukazal, naj včasih tako zažari na vzhodu, včasih na zahodu, da vidijo ljudje, kakšen je vhod v nebo.« Kaplan je poln zanosa pogledal po otrocih, ki so pokleknili, da jih blagoslovi z Njim, ki ga je nesel doktorju Ovnu. Srce mu je bilo tako polno, da se je komaj premagal, da ni spregovoril in rekel: »Poglejte, poglejte nebo na zahodu, takšen je vhod v nebo, poglejte, tam je vhod v nebo! Poglejte, tako je bilo nebo, ko je odhajal vanj naš Zveličar!«

Ali cerkovniku je zopet zastal korak, nerodno je zvončkljal, oziral se je in ga opominjal, da mora glasno moliti.

»... Jezus, ki je v nebesa šel...« Ali, ko je kaplan dvignil z roko Tistega, s katerim se je tiho pogovarjal, da blagoslovi ženske, ki so klečale ob potu in stiskale k sebi svoje otroke, je zopet pozabil na glasno molitev rožnega venca. Pogledi mater na njih otroke, pogledi nedolžnih otrok, ali niso ti lepi pogledi najlepši na zemlji, ali niso vključeni v lepoto neba na zahodu? Tiščalo ga je, da bi spregovoril: »Vidite matere, ljubeče žene, vidite veličastnost neba na zahodu? Bog nas opominja, kako lepoto pripravlja svojim zvestim na onem svetu. Pomislimo, ljudje božji, kako lepa so nebesa, če je že vhod v nje tako nepopisno lep in neizrekljivo veličasten!«

In kaplan je dvigal Njega, ki ga je poln svetega navdušenja stiskal v rokah, in z Njim blagoslavljal ljudi, ki so poklekali, ko je prišel do

njih. Nehal je glasno moliti, ves nemir in opomini cerkovnika niso zalegli; njegove skrbi, kaj poreče župnik, ni zapazil. Po kaplanu je vedno bolj gorela želja in potreba, da bi spregovoril ljudem in jih razvnel s svojim ognjem, da bi bili prevzeti nad božjim usmiljenjem, dobroto in lepoto, kakor je bil prevzet sam. Govoriti ni mogel, ali govorili so njegovi pogledi, ki so tako čudovito žareli, kakor da je preskočil vanj ogenj in blesk in žar z zahajajočega neba.

Ljudje, ki so se trkali na prsi, so opazili kaplanov pogled, ušel ni niti tistim, ki so se umikali, da bi jim ne bilo treba poklekniti v cestni prah.

»Sama gorečnost ga je!«

»Vesel je, da je iztrgal satanu dušo, ki jo je ta že držal v svojih krempljih.«

»Svetnik je!«

»Kdo je ženska, ki stopa tesno za njim in nas tako predirljivo pogleduje?« so vprašali tisti, ki so se umikali pred kaplanom, da bi jim ne bilo treba poklekniti v cestni prah.

»Njegova mati je!«

»Kako gleda! Če ji že ni mogel dopovedati, da je v mestu drugače ko na kmetih, naj bi jo zaprl v svojo sobo.

Mati pa je razumela poglede tistih, ki so se umikali, da bi jim ne bilo treba poklekniti v cestni prah, in se je v svojem srcu hudovala: »V mestu je torej tako, da se sramujete živega Boga, ki ga nese moj sin mimo vas, se umikate in skrivate, da bi vam ne bilo treba pred Njim poklekniti. Ali je pred Bogom poklekniti poniževalno?« Tistim, ki so poklekali, pa komaj čakali, da pojde Bog mimo njih in bodo mogli spregovoriti radovedno besedo, tistim so pogledi kaplanove matere očitali: »V mestu nimate navade pospremiti Boga, kadar ga nese duhovnik umirajočemu? Samo, kadar se ne morete izogniti, uklonete pred Bogom koleno? V mestu imate čudne navade! Kakor da je Bog drugačen za mesta, drugačen za vas, kakor da imate vi drugačne duše kakor mi, kakor da bodo na sodni dan stali meščanje posebej in ločeni od nas kmetov. Bog je eden za vse in duše so mu vse enake! Duše so Bogu vse enake!« je sililo iz žene. In ker ni mogla tega povedati, je vse bolj predirala s pogledi tiste, ki so se umikali, in tiste, ki so šepetali, ko je šla mimo tesno za sinom.

Za ljudi, ki so pritekli iz uradov, trgovin in delavnic, ko se je raznesel po mestu glas, da nese kaplan sveto popotnico sodnemu svetniku doktorju Ovnu, je bila novica tako velika in nepričakovana, da nihče ni mislil na Boga, ki ga je nesel kaplan; vse misli in besede so se sukale okoli Ovna, kaplana in žara v njegovih očeh; okoli njegove matere, ki se ne zna vesti v mestu; in le mimogrede je kdo opazil tudi cerkovnikov nemir. Cerkovnik je bil nemiren, ker kaplan ni glasno molil, kakor

je bila navada in kakor je bilo predpisano in kakor bi pač moral moliti. Na Boga ni mislil niti on, na navado, na red in na to, kaj poreče gospod župnik, ko izve, da kaplan ni glasno molil, na predpise je mislil cerkovnik. Na Boga sta mislila le kaplan in njegova mati, vsak po svoje. Ljudje iz mesta pa so njiju misli, ki so jih sodili po pogledih, tolmačili po svoje: »Ponosna je na svojega sina, kmečka mamica.«

»Ali ni lahko ponosna?«

»Srečen je, da pred njo pokaže uspeh pri takem ovnu z zvitimi rogovi, kakor je sodni svetnik.«

»Če za ta uspeh zvedo na škofijstvu v Ljubljani, verjemi, prijatelj davkar, da mladega kaplana kmalu premeste na boljše mesto!« je rekel poštar.

»Junak dneva ni torej več doktor Oven, kaplan ga je spodrinil,« ga je pikro zavrnil davkar, ker je bil svojemu tovarišu iz poročevalske agencije nevoščljiv zavoljo njegovih uspehov današnjega dne in ga povabil v »Port Artur«. »Danes jih bo več tam, ki sicer nikdar ne pridejo. Iz radovednosti.«

Davkar je dregnil s komolcem poštarja, ko je med vsakdanjimi gosti v posebni sobi opazil odvetnika doktorja Petelina, ki sicer ni hodil v Port Artur, ker je tja zahajal odvetnik doktor Kapun.

Pogovor je utihnil, ko sta vstopila poštar in davkar. Gostje so se ozrli nanju in napeto počakali, kakšne novice prinašata. Ker sta poštar in davkar prišla, da bi izvedela podrobnosti o izletu in nesreči pri križu sredi klanca za mestom, nista prva spregovorila.

»Je kaj novega?« ju je vprašal sodnik Jež.

»Mislite, da midva kaj veva, česar vi še ne veste?«

»Če vidva ničesar ne vesta, gotovo ni nič novega v mestu. Ovnu torej ni slabše.«

»Upava, gospod sodnik, da bodo danes pripovedovali novice tisti, ki so bili na včerajšnjem izletu in so doživeli nesrečo pri križu sredi klanca za mestom.«

»Vse tisto, kar se je zgodilo ponoči in danes zjutraj, je že staro in nezanimivo.«

Tedaj je vstopil lekarnar. Davkar je sunil poštarja s kolenom in mu rekel: »Kaj sem ti rekel? Pol leta že lekarnarja ni bilo v tej gostilni.«

»Zdravnikov ni iz Ovnovega stanovanja, da bi nam povedala, kako je našemu šefu,« se je obrnil k lekarnarju sodnik Jež. »Morda nas vi lahko potolažite in nam razložite iz zdravil, ki sta jih predpisala doktorju Ovnu, če je v nevarnosti njegovo življenje ali ne. Če seveda to niso tajnosti lekarnarjev.«

»Ne da bi izdal kako tajnost, moram priznati, da do sedaj nisem izdal nobenih zdravil za doktorja Ovna. Prav nič ne vem, kako mu je. Prišel sem semkaj, ker je znano, da se tu izvedo vse mestne novice.«

»Ali je dobro ali slabo znamenje, da niste za doktorja Ovna izdali nobenih zdravil?«

»Skrivajo, kakor nikjer nihče ne skriva, če se pripeti nesreča, o kateri govori vse mesto. To je bila posebnost doktorja Ovna, da je grdo pogledal vsakega, ki je hotel govoriti o njem in njegovih,« je pojasnil šolski nadzornik.

»Vprašanje je, če je Oven naročil, naj skrivajo. Kolikor vemo, so ga pripeljali nezavestnega domov!« je menil poštar.

»Če bi za nič drugega ne želel Ovnu, da ozdravi, moram želeti že zaradi tega, da pojasni mestnim kronistom, naši deteljici, gospodom šolskemu nadzorniku, davkarju in poštarju, ali je sam naročil, naj skrivajo, ali je gospa skrivala, ker pozna njegove nazore. Razjasnitev tega vprašanja je zelo važna,« je razložil sodnik Jež svojemu omizju.

»Mislim, gospod sodnik, da bodo zanimivejši drugačni razgovori z doktorjem Ovnom, če ozdravi,« je važno spregovoril šolski nadzornik. »Večina nas je slišala, kar je pred štirimi dnevi, na veliki petek, govoril v tej sobi o spovedi bolnikov, ki sega smrt po njih. Pozabili tudi nismo, kako nas je vse počastil s četrtinkarji, pa naj smo bili člani vašega kluba ali ne, niti za polovičarje nas ni priznal, četrtinkarji smo mu bili vsi, edini mož med nami je bil on, on, ki pa se je prvi in hitro spovedal, ko je začutil, da steza smrt svojo roko po njem.«

»Spoved je popolnoma zasebna zadeva vsakega posameznika,« se je obrnil Jež k šolskemu nadzorniku, »zato dvomim, dali bo Oven, ko ozdravi, sploh hotel o tem z vami razpravljati.«

»Tudi jaz dvomim, da bi se ponižal in hotel o tem razpravljati z menoj, ki me ne šteje med višjih deset tisoč. Sploh pa tudi treba ni, da razpravlja o tem z menoj, razgovori naj se o tem z vami, sebi enakimi, za nas, navadne zemljane je dovolj, da pade drobtinica modrosti z mize višjih deset tisoč. Tiho in skromno bomo poslušali, kakor smo poslušali na veliki petek. Radovedni pa menda vendarle smemo biti, kako da se je tako naglo izvršila sprememba in se je tisti, ki se je najbolj širokoustil, kakšen mož je, vendarle spovedal.«

»To vsekakor spada v mestno kroniko.«

»Ljudje govore, da ga je Bog očitno kaznoval, ker je na veliki petek jedel meso in ste se na izletu norčevali iz cerkvenih obredov,« je pomogel šolskemu nadzorniku davkar. »Radoveden sem tudi jaz, kako je Oven, ki se je sam toliko bahal s svojimi zvitimi rogovi, prav, kar se tiče vere, občutil tisti prst božji, ki ga je prisilil, da je padel na kolena in se spovedal.«

»Gospodje, ki ste mestni kronisti, izzvali ste me in ste si sami krivi, če vam povem, česar ne boste radi slišali. Obregate se ob nas, da smo višjih deset tisoč. Resnica je, da je razlika med nami, pokazali ste jo sami s svojo radovednostjo in vrtanjem v Ovnovo spoved, ki vas popol-

noma nič ne briga. Ste slišali, da je kateri izmed nas, ki nam očitate, da smo višjih deset tisoč, zinil o tem besedico? Je, je razlika med nami, gospodje kronisti!«

»Mislim,« je posegel v pogovor geometer, »da sta zaorala v njive, ki so vama tuje in prazne, ki jih, gospod šolski nadzornik in prijatelj Jež, ne bosta prav izorala. Za te stvari imamo strokovnjaka pri mizi. Molčita rajši, da se ne blamirata. Gospod prvi mestni kaplan vaju že ves čas zvedavo in pomenljivo gleda.«

»Saj res, izvedenca imamo pri mizi,« je oživel komisar. »Povej, Lojze, ali ima Jež prav, ko trdi, da je spoved popolnoma zasebna zadeva vsakega posameznika?«

Kaplan Alojz je rekel: »Razgovor o tem ne spada v gostilno.«

»Vemo, vemo, prijatelj Lojze. Ali kaj hočeš, če smo pa taki ovni, da nam v cerkvi nimaš prilike tega razložiti. Akademsko razpravljamo o tem in te prijateljsko prosimo, da nam razjasniš stališče cerkve, ali je spoved zasebna zadeva posameznika ali ni.«

»Spoved ni zasebna zadeva!«

»Čujmo, čujmo!« je vzkliknilo nekoliko glasov.

»Ali slišiš, Jež?« je vprašal komisar sodnika.

»Spoved je zakrament, torej božja, ne zasebna zadeva.«

»Si slišal, Jež?«

Jež je bobnal s prsti po mizi, kaplanove besede ga niso zanimale, premišljal je, kaj bi rekel šolskemu nadzorniku, davkarju in poštarju, da bi osmešil njihovo radovednost in skrb za Ovna. »Moja trditev ni v nasprotju s kaplanovo,« je zamomljal.

»Ali slišiš, Lojze? Jež, bodi tako prijazen in nam razloži svoje mnenje, ki nam je vpričo kaplanove trditve nerazumljivo.«

»Spoved je lahko zakrament, torej božja zadeva, kakor trdi kaplan Lojze, mislim le, da je volji vsakega posameznika prepuščeno, ali gre k spovedi ali ne. Tako je tudi razumeti mojo trditev, da je spoved zasebna zadeva vsakega posameznika.«

»Besedo ima gospod prvi mestni kaplan, naš prijatelj Lojze, najboljši tarokist med nami.«

»Nisem te prosil za besedo, gospod komisar.«

»Akademsko razpravljanje o spovedi je torej končano z ugotovitvijo, da je vsakomur prepuščeno, ali gre k spovedi ali ne.«

»Tvoje besede moram popraviti in ugotoviti, da o spovedi kot zakramentu nismo razpravljali. Zgrešeno je tudi tvoje mnenje, gospod komisar, da je vsakomur prepuščeno, ali gre k spovedi ali ne. Bog je postavil zakrament svete pokore in zahteva, da po njem živimo.«

»In če kdo ne gre k spovedi?«

»Ne izpolnjuje božje zapovedi!«

»Torej bo pogubljen! Tam smo, kjer bi bili, da debate o spovedi sploh načeli nismo. Sicer je pa res odveč in nepotrebno razpravljati o tem. Ti, Lojze, boš trdil svojo, prepričal nas ne boš, da razpravljamo do jutri, spodbiti tvojih besed ne bi umeli, tudi nam je res do tega, da te uženemo v ovnov rog.«

»Pritrdim ti, gospod komisar, da je s teboj debata o tem odveč. Menim pa, da je Ovnov primer pokazal, kako je zakrament svete pokore ljudem potreben.«

Jerebu so zadrhtele nozdrvi, zaničljiv pogled je šinil iz njegovih oči. »Seveda vam je potreben, nekaj morate imeti, da strašite ljudi in si zagotovite obstoj.«

Kaplan je vzel cigareto iz ust in se obrnil k Jerebu. Trenutek ga je gledal, ko da ga presoja, ali je trezen ali ne.

»Ali zopet nimaš denarja, da si tak?« je vprašal Medved komisarja.

Jereb je razdraženo nadaljeval: »Danes triumfira tvoj mladi tovariš, triumfiraš ti sam in triumfira župnik! Takega ovna spovedati, kakor je sodni svetnik, to je zate večji dobitek, ko da s tremi taroki napraviš pagata ultimo.«

»Bog triumfira, ne mi!«

»To je obrabljena fraza!«

»Bog ni fraza, Bog je, živi in vlada svet, pa naj je gospodu okrajnemu komisarju Jerebu to prav ali ne in naj ga prizna ali ne.«

Cilka, ki je zaman dajala Jerebu znamenja, naj molči, je odskočila s praga in spoštljivo napovedala v posebno sobo: »Gospod glavar, gospod notar!«

»Kaj sem ti rekel?« je med ropotanjem stolov, s katerimi so se v pozdrav dvigale pri dolgi mizi postave, rekel davkar poštarju: »Slovence šele nesreča združi in spametuje, da pozabijo na medsebojne razprtije.«

Jež, ki je danes nenavadno ostro pazil na vsako besedo, ki so jo spregovorili pri okrogli mizi, je dostavil: »Če le ni radovednost pri Slovencih večja ko sočutje in usmiljenje.«

Beseda je zastala.

»Ali danes ne bo taroka?« je skušal kaplan pregnati tišino in je začel mešati karte. Nikomur pa ni bilo do tega, da bi igral.

Zaman se je glavar trudil, da bi spravil družbo v pogovor.

»Ali vso noč ostaneta zdravnika pri Ovnu in ne prideta semkaj povedat, kako je z bolnikom?« je glasno mislil šolski nadzornik.

Prišla pa sta oba zdravnika hkrati. In davkar je dregnil poštarja s kolenom in komolcem: »Si ju že kdaj videl skupaj v gostilni? Kaj sem ti pravil?« Svojih misli davkar ni imel kdaj izgovoriti, preveč je bil radoveden, kaj prinašata zdravnika, in preveč ga je skrbelo, da kake besede ne presliši.

Resnost in molčečnost obeh zdravnikov ni obetala dobrega, mrkost na njiju obrazih je bila tolika, da sam glavar ni mogel skriti radovednosti in se je obrnil na okrajnega zdravnika: »Nevarnost je torej minila, ker sta oba lahko zapustila bolnika.«

»Nevarnost je minila!« je suho rekel okrajni zdravnik.

»In upata, da ga rešita?«

»Rešen je!«

»Ali še ne veste?« je hlastno vprašal okrožni zdravnik in se ozrl na Jarca, Oblaka in Jagra. In kakor bi se bal, da ga njegov tovariš prehiti in pove novico, je potegnil uro iz žepa in gledaje na kazalca rekel: »Točno pred sedemnajstimi minutami je nehalo biti srce sodnega svetnika doktorja Ovna.«

V sobi je zavladala tišina, da je bilo slišati dihanje gostov. Nato je zaškripal stol, ki ga je premaknil sodnik Jež, ko je divje pogledal na mizo, kjer so sedeli mestni kronisti, člani poročevalske agencije, šolski nadzornik, davkar in poštar.

»Ali je mogoče?« je prvi prišel do besede glavar.

»Mrtev?« se je zgrozil Jereb in skočil s sedeža na naslanjaču, na katerem je vsak večer sedel Oven.

»Mrtev?« so soglasno ponovili Jarc, Oblak, Jager.

Sodnik Jež jih je drugič divje pogledal in čakal, kaj še poreko. Ali mestna poročevalska agencija je bila tako presenečena, pretresena in zmedena, da nobeden njenih članov ni prišel do besede.

Pretreseni, plahi in prestrašeni so bili tudi ostali gostje, ki so molče pomignili Cilki, naj napravi račun. Celo kaplan Alojz je z obžalovanjem ugotovil, da danes ne pride do taroka.

13.

Blagor mu, ki se spočije,
v črnem grobu mirno spi,
lepše sonce njemu sije,
lepša zarja rumeni...

Otožni odmevi pesmi se še niso porazgubili v zraku, ko so zaškripala kolesa in vretenca na pogrebnem vozu, na katerega so dvignili krsto; Ovnova vdova je pretresljivo kriknila in objela krsto, ko da je ne pusti dvigniti na črni voz. Mira in Igor sta začela glasno in neutolažljivo jokati, Boris, gimnazijec, si je grizel ustnice, da premaga jok, Vida, učiteljiščnica, je pritiskala robec na ustnice; gospe so priskočile, da bi pregovorile vdovo, naj ostane doma, kar je za hip odvrnilo pozornost od krste, da so jo lahko porinili v voz. Duhovniki so zapeli latinske besede, ko da jih jok vdove in otrok ni nič ganil. Med gospodo v črnih

oblekah in z visokimi, trdimi klobuki so se nekateri vseknili, drugi so stiskali zobe in gledali v tla, Jerebu so privrele debele solze na oči, pretreslo je vse.

»Pred šestimi dnevi je prerokoval našim črnim oblekam in visokim cilindrom, da bodo morali šestdeset dni samevati,« se je domislil sodnik Jež, govoril je hlastno, ko da hoče z besedami izgnati iz sebe žalostno sočutje z Ovnovimi. »In da cerkev premalo upošteva želje ljudstva po procesijah,« je menil, gasilci da bi se tudi radi večkrat pokazali v svojih uniformah, učiteljice da bi rade večkrat razkazovale nove klobuke, še duhovnikom, da je po volji, kadar nastopajo v vlogah, kjer so središče vsega. Ubogi nadsvetnik, glej, duhovniki so središče na tvojem pogrebu...«

»Središče je danes rajnki, duhovniki pojdejo pred vozom, kjer je bil pod Avstrijo pri procesijah prostor za sodnike,« je prekinil Ježa poštar.

»Gasilci so oblekli svoje uniforme, godba stopa pred njimi, učiteljice vodijo šolske otroke, vse je kakor na veliko soboto, le njega, ki bi vse to gledal s kritičnimi očmi, le njega ni in vsega tega ne vidi.« Ježu je naenkrat zmanjkalo besed, naglo je pogoltnil sline.

»So stvari in dogodki, ki jih ne moremo razumeti,« je pomodroval šolski nadzornik.

»Se spominjate, kaj je govoril Oven na veliki petek o spovedi na smrtni postelji? In mož, kakor se je bahal, da je, gre prvi izmed vseh k spovedi! Kakšna škoda, da je umrl! Kako zanimivo bi bilo poslušati iz njegovih lastnih ust razlago o spreobrnjenju.«

»To je stalen refren naše poročevalske agencije, vse to ste ugotovili že predvčerajšnjim. Zato vam je žal, da je umrl, da ne boste imeli kaj govoriti o njegovi spreobrnitvi.«

»Glej, glavar se pripravlja, da pojde na desni predsednika okrožnega sodišča! Vse, kar je prav, ali predsednik okrožnega sodišča je vendar več ko glavar! In pri tem pogrebu vendar glavar ne zastopa vlade!« je vzkliknil Jager.

»Pa da po službeni stopnji, po letih, po časti, po vsem predsednik sodišča ni več ko glavar, bi mu moral slednji vsaj kot gostu prepustiti častnejše mesto in iti na njegovi levi!« je bil ogorčen tudi Oblak. »Kaj si bo predsednik okrožnega sodišča le mislil o nas?«

»Bog ve kaj si ne misli, edini od vseh boljših pogrebcev je prišel na pogreb z nizkim, mehkim, navadnim klobukom.«

»To je znamenje, da so ali v Novem mestu zaostali za modo, ali pa so tam pametnejši ko mi s temi zastarelimi in nerodnimi cilindri, ki jih ponekod nosijo samo še fijakerji!« je rekel gospod Medved in se ozrl na Ježa, da mu pritrdi.

Jež je napeto zrl na predsednika sodišča in glavarja, ki sta se pripravljala, da vstopita v vrste pogrebcev takoj za sorodniki umrlega.

Ko je videl, da pojde glavar na desni, je zamrmral: »Oven, da ti to vidiš!« Nato se je naglo odločil: »Ne, tvoj pogreb ni torišče, na katerem bo glavar užival in razkazoval svojo veljavo!« In se je preril do tovariša Lisjaka: »Kdo od naju zastopa okrajno sodišče?«

»Oba!«

»Oba ne moreva tja!« Pomenljivo je pomignil na predsednika okrajnega sodišča in glavarja. Lisjak pa ga ni razumel in je obstal, kjer je bil. »Tvojemu spominu, Oven, sem to dolžan!« se je odločil Jež in stopil na levico predsednika okrožnega sodišča.

»Tako je prav!« sta se oddahnila Oblak in Jager.

Jarc ju je začudeno vprašal: »Ali se misli Jež potegovati za mesto sodnega predstojnika? Kaj ni Lisjak starejši? Basen o lisici in ježu se menda ponovi na našem sodišču, Jež izrine Lisjaka s stolčka, na katerem je do sedaj sedel doktor Oven. Primerno besedo naj med pogrebom reče predsedniku okrajnega sodišča, pa ostane v topli luknji, Lisjak si bo pa moral poiskati drugo. Stopiva!« je pomignil okrajnemu zdravniku, s katerim sta se domenila, da pojdeta skupaj.

»Stopiva!« je rekel komisar Jereb doktorju Medvedu in ga potegnil v vrsto pred šolskim nadzornikom in okrajnim zdravnikom.

»Ali je kje kak reditelj? Je morda ‚Četrtinka' prijavila svojo korporativno udeležbo pri pogrebu in ji je bil določen poseben prostor?« je tako glasno in pikro rekel šolski nadzornik, da sta ga morala slišati Jereb in Medved.

Medved se je ozrl in bil pripravljen odstopiti svoje mesto zdravniku in šolskemu nadzorniku.

»Stopi!« ga je, ne da bi se ozrl, opomnil Jereb.

»Ali ni vseeno, v kateri vrsti greva?«

»Ne, ni vseeno! Si videl, kako si je hotel glavar zagotoviti svoje mesto?«

»Ali smo prišli spremljat rajnkega na njegovi zadnji poti in se poslavljat od njega, ali se jagmit, v kateri vrsti pojde kdo v sprevodu, in občutljivo pazit, da ne bo pred menoj kdo, ki je manj študiral ko jaz?«

»Razmere so take! In kakor drugi morava tudi midva gledati, da greva v sprevodu na mestu, ki ustreza najinemu položaju, svojemu mestu na glavarstvu sva to dolžna. Za šolskim nadzornikom ne smeva iti, za njim nalašč nočem iti, ker se toliko sili v ospredje in med nas akademike.«

»Mislim, da bi se klub svojemu predsedniku in najstarejšemu članu moral nekoliko bolj oddolžiti. Vsaj venec naj bi mu bil kupil, preskrbel zanj napis, primeren klubovemu stremljenju, če že niso smatrali za potrebno, da svojih insignij, četrtinke in vislic, ne ovijejo v črno in jih ne poneso za krsto,« je zbadal šolski nadzornik.

»Ne oziraj se, ne odgovarjaj, ne pokaži, da ga sploh poslušaš!« je učil Jereb Medveda. »Grize ga, da ne stopa na častnejšem mestu. Okoli mene se je vrtel, rad bi šel z menoj za sprevodom. Glavarjev namestnik sem, najbrž bi me nagovoril, naj greva v prvi vrsti za glavarjem in predsednikom okrožnega sodišča, pred zastopniki sosednjih sodišč in pred vsemi drugimi starejšimi pogrebci z akademsko izobrazbo.«

»Morda mu kdo od kluba spregovori na grobu?«

»Res je vendar tako, da pokaževa nadzorniku, kako malo naju briga njegovo bevskanje,« se je jezil Jereb na Medveda. »Zakaj tako uporno molčiš?«

»Drugih misli imam polno glavo ob pogledu na žalost v Ovnovi družini in ob zavesti, kako zlahka in hitro človek zdrkne iz zemeljskega v večno življenje. Ni mi sedaj do tega, da bi premleval s teboj vsakdanjosti in se mešal v tvoj prepir z nadzornikom o taki malenkosti.«

»Glej, vsi pari govorijo. Misliš, da govori kdo o čem bolj vzvišenem in pomembnejšem ko midva?«

»Žalostno, o kako žalostno je, da nas niti nenadna smrt enega izmed nas, s katerim smo še pred urami premlevali svoje malenkostne skrbi, ne povzdigne do misli na tisto, kar je po smrti in kar je večno.«

»Ti misliš, da res Ovnu sedaj lepše sonce sije in lepša zarja rumeni, kakor smo pravkar peli? Ti verjameš, kar pripoveduje tvoj prijatelj kaplan o škrlatnem zagrinjalu na zahodu, ki loči nebo in zemljo in nam razodeva, kako lepo je v dvorani, kjer sedi na zlatem prestolu Bog? Povej po pravici, ali blagruješ Ovna?«

»Blagrujem ga!«

»Ha, blagruješ ga in si mu nevoščljiv za počitek v črnem grobu, zavidaš ga za lepše sonce, ki mu sedaj sije, in lepšo zarjo, ki mu sedaj rumeni! Ti bi torej zaradi tiste lepše zarje, lepšega sonca in mirnega spanja v grobu rad, da te na mesto Ovna vozijo v črnem vozu tu pred nama?«

»Tega ne bi rad! Ovnu nisem za nič nevoščljiv in ga za lepše sonce in lepšo zarjo ne zavidam, blagrujem ga pa.«

»Aha, sam ne bi rad nepremično ležal v črnem vozu, katerega kolesa in vretenca tako čudno škripljejo, da človeka v mozeg zazebe, drugemu privoščiš, sebi ne. Mene bi potemtakem tudi blagroval, če bi sedaj stopal namesto za Ovnovim za mojim pogrebom?«

»Blagroval bi te, če bi umrl spravljen z Bogom, kakor je umrl Oven.«

»Hvala!« je trdo prekinil Jereb daljnji razgovor. Po nemirnem in napetem razmišljanju je pojasnil Medvedu: »Od tebe je lepo, da skrbiš za sloves svojega prijatelja kaplana; z njegovega stališča je razumljivo, da ni odnehal, dokler ni uklonil Ovna in ga spravil z Bogom, kakor praviš ti kaplanovemu uspehu. Povem ti pa, da je tvoje blagrovanje Ovna kruto; kruto je mišljenje tvojega prijatelja kaplana in njegovega

tovariša Alojza in vseh, ki mislite: ko se človek spove in spravi z Bogom, kakor praviš, naj umre in je prav, da umre, ker bi drugače morda zopet začel živeti kakor prej. Kruti ste s temi svojimi nazori; človeku, ki bi še rad živel in pil iz čaše zemeljskih dobrot, odrekate po spovedi pravico do življenja samo zato, da svoj nauk potrjujete. Najbolj krut med vsemi je vaš Bog tam na prestolu za škrlatnim zagrinjalom, ki loči nebo od zemlje. Ali bi ne mogel nam dvomljivcem dati kakega znamenja, da bi vedeli in s svojim razumom spoznali, da s smrtjo ni vsega konec? Ako Ovnu sedaj sije lepše sonce in mu rumeni lepša zarja ter je tvoje blagrovanje opravičljivo, zakaj sam tega kako ne sporoči? Je že kdaj kak mrtvec prišel povedat svojim dragim, ki so jokali za njim: Ne jokajte, ne razjedajo ostudni črvi oči, ki so vas tako ljubeče gledale, ne uničujejo jezika, ki vam je govoril nežne besede, in ne glodajo prstov, ki so vas božali! Mi vemo le, kako ostudni črvi ne nehajo prej, da do kosti ne oberejo trupla, vemo, da po desetletjih še kosti strohne in razpadejo v prah in pepel, vemo, da zemlja vsesa vase prah in pepel in se z njim oplodi za nova rojstva. Vse drugo: tisto o lepšem soncu, lepši zarji, je prispodoba tvojega prijatelja kaplana o škrlatnem nebu na zahodu, o katerem vemo, da žari, kadar je mnogo vlage v zraku, in da ne žari, kadar vlage ni. Kako je z nebom in kje je nebo, sploh ne vemo. Vemo pa, kje je v vesoljstvu sonce, kod hodi svojo pot zemlja. Kako naj torej loči škrlatno nebo na zahodu zemljo od neba? Nerazumljivo mi je, kako je mogel kaplan prepričati Ovna, ki je vse, kar sem ti povedal, še ostreje poudarjal ko jaz. Ali ti je tvoj prijatelj kaplan zaupal, kako se mu je posrečilo ugnati tega ovna z zvitimi rogovi?«

»S svojim govorjenjem žališ Boga, valjaš pa tudi po prahu mestnih ulic vso veličino Ovnovega odhoda k Bogu. Ali si čisto pozabil, kar si kdaj slišal o nadnaravnem življenju?«

»Povej prej ti, ali priznaš pravilnost mojih trditev o prostoru sonca v vesoljstvu, o potu zemlje okoli njega, o postanku in izostanku zarje na zahodu?«

»Na ta način ne zgradiva mostu, na katerem bi se srečala.«

»Ker tega mostu sploh ni.«

»Ali ni Ovnova sprava z Bogom dokaz za ta most?«

»Ne, ni! S človekom, ki mu pritiska kri na možgansko opno, da ne more jasno in čisto misliti, ali s človekom, ki mu je udarec ob cestni kamen pretresel možgane, da več ne spozna samega sebe od tistega človeka, kakršen je bil pred urami, s takim človekom je posel za potrditev vaših naukov lahek. Od mladih nog poslušamo zgodbe o Bogu, s prižnic grmijo proti uživanju, ki ga nam nudi svet, grozijo nam s peklom, ali je čudno, da človek v najhujši stiski, ko vidi, da se mu bliža smrt, podvomi o svojih nazorih in se zboji, da je morda le kaj resnice na tistem, o čemer govore s prižnic? Človeka v strahu in stiski

pred smrtjo, ki nima ne časa ne izhoda, da bi razpredel svoje dvome, takega človeka je lahko pritisniti, da za vsak primer zgrabi po tistem, kar mu škodovati ne more, koristi pa lahko, ako je kaj na tistem, o čemer govore s prižnic.«

»Jereb, kakšen pojem imaš o Bogu?«

»Iz razprave, ki sem jo pravkar razvil pred teboj, ker nočeš na pogrebu premlevati vsakdanjosti in se mešati v malenkosti, lahko razbereš, kako mislim o Bogu. Drugače o tem ne misli nihče med nami razen tebe, ki si kaplanov prijatelj. Oven vsaj do predvčerajšnjim zvečer, preden je prišel tvoj prijatelj kaplan do njega, ni mislil drugače. Glej, moja vera je večja od njegove, ko pravim, da bi se za vsak primer spovedal, in s tem priznavam, da ima morda le kaplan prav. Oven nikdar niti te možnosti ni dopustil, s četrtinkarjem je nahrulil vsakega, ki je tako mislil.«

»In misliš, da se Bog vsevedni, zadovolji s tako alternativo?«

»To vprašanje nas pušča hladne in ravnodušne, kakor nas sploh puščajo ravnodušne vsa vprašanja, ki so v zvezi z Bogom, z lepšim soncem, lepšo zarjo in z nadnaravnim življenjem, ki si ga omenil in do katerega se naša pamet ne more povzpeti. Uživamo dobrote, ki nam jih nudi lepi svet, za grmenje s prižnic in nevoščljivost, s katero nam hočejo vzeti, kar je na svetu lepega, se ne brigamo.«

»Uživaš dobrote, ki ti jih nudi lepi svet?« je počasi ponovil Medved in pogledal Jerebu v oči. »Ali pa si kdaj pomislil, če morda tvoje uživanje komu ne prinaša bridkosti?«

»Najini razgovori so gotovo najmodrejši od vseh na današnjem pogrebu, čisto po tvoji volji in želji se pogovarjava, nič vsakdanjosti, nič malenkosti ne obravnavava, čisto pogrebne misli razpredava. Dovolj je vsega tega! Vrniva se iz žalostnega in mračnega v lepi in veseli svet. Grd si, ki blagruješ Ovna! Večji prijatelj sem mu bil jaz, ki mi ga je žal, ker ne bo mogel več piti sladkega vinca. Po pogrebu krenemo v Port Artur, da po Prešernovem načinu vzamemo slovo od brata Ovna. Vince sladkó se v kozarcih nam smeje... Ali ni tako nekako napisal Prešeren svojemu prijatelju Andreju Smoletu? Lepših in zamiselnejših besed ni, s katerimi bi mogli počastiti spomin našega brata Ovna, ko sedemo po pogrebu k podolgovati mizi v posebni sobi Port Arturja, kjer je toliko ur presedel z nami. Njegovega prostora ne sme danes nihče zasesti. V imenu kluba mu tam spregovorim nekaj besed, na grobu jih nadzornik zastonj pričakuje. Posodi mi, Medved, tri kovače, da si ne pokvarim razpoloženja v Port Arturju s premišljevanjem, kako naj se potajim pred Cilko in ji ne pokažem, da nimam denarja!«

»Ne posodim,« je tako trdo in odločno rekel Medved, da so ga slišali v vrsti pred njim in za njim in je šolski nadzornik iztegnil vrat, sklonil glavo in napel ušesa, da ujame besedo, ki bi mu služila zoper komisarja.

»To je obnašanje in govorjenje za človeka, ki se noče ponižati do naših vsakdanjosti in se noče mešati v naše malenkosti,« je užaljeno rekel Jereb. »Žal mi je, da grem s teboj za pogrebom. Take malenkosti mi niti nadzornik ne bi odrekel. Ne gre za kovače, za ono gre, o čemer sva prej govorila. Posedaš v Port Arturju, uživaš dobrote sveta, na to, kako je doma, ne misliš. Dobrote niso zato na svetu, da z njihovim uživanjem zadajemo rane drugim.«

»Svojega prijateljstva z mladim kaplanom ne moreš zatajiti. Svetujem ti, da si poiščeš žensko, ki jo tvoje govorjenje navduši, da ti pade okoli vratu in spoznaš od blizu in nazorno sam, kaj so dobrote sveta, o katerih govoriš, ne da bi vedel, kakšne v resnici so. Za ženske in otroke so besede, ki jih ponavljaš za kaplanom.«

»Ženske in otroci so, ki me silijo, da govorim odkrito in brez olepšav s teboj. Na veliki petek ponoči, ko si se vrnil v Port Artur uživat dobrote sveta, je tvoja Milena sredi ceste pokleknila v prah in dvignila roke k Bogu, naj navdihne njenega očka, da se vrne domov. Mati ob njej je bila hripava od joka.«

»Kje imaš legitimacijo, da mi to pripoveduješ? S tvojim prijateljem kaplanom pa moram ob prvi priliki spregovoriti jasno besedo. Otroka mi je čisto zmešal in odtujil.«

»To je tvoj odgovor na moje očitke. Prošnje nedolžnega otroka te ne ganejo. Solz uboge žene ne boš obrisal, Port Arturja in Cilke se ne odrečeš?«

»Ti,« je glasno bruhnilo iz Jereba, da je šolski nadzornik znova nategnil vrat, sklonil glavo in napel ušesa, da ujame besedo, ki bi mu služila zoper komisarja, »kaj tebe vse to briga? Glavar trdi, da si dober jurist. Kakšen jurist je človek, ki ne ve, kaj je v juridičnem smislu legitimacija? Sploh mi je že prebedasto in imam dovolj tega, da si vsakdo lasti pravico, vtikati se v moje družinske razmere! Rajnki Oven se je obregnil ob mene in moje, kjer je le mogel, sedaj misliš, da prevzameš njegovo vlogo in dediščino ti?«

»Ne lastim si nobene pravice, ali kdo naj te opomni, kdo? Molitev tvoje najstarejše hčerke na veliki petek, molitev s povzdignjenimi rokami sredi ceste je vpila do zvezd.«

»Do prestola tam v bleščeči dvorani nekje nad zvezdami je vpila, reci rajši, da ne zabrišeš zveze med svojimi in kaplanovimi besedami. In jaz naj ne prestopim več praga gostilne Port Artur, da bo tvoj prijatelj kaplan, katehet moje Milene, lahko razglasil in potrdil svojo vero in svoj nauk: Glejte, kako dobrotljiv je Bog, sodil je, o čemer je vse mesto mislilo, da je nemogoče! O uspehu, ki ga je dosegel pri rajnkem doktorju Ovnu misli poskusiti z menoj? He, neizkušeni moj kolega, povej svojemu prijatelju kaplanu, da je pri meni stvar bolj

zamotana ko pri Ovnu in da je bolje, če se me sploh ne loti; nisem sicer Oven z zvitimi rogovi, samo Jereb sem, ki pa živi v jati; ko si oven polomi rogove, je z njim konec, Jereb se v kiti potuhne, jerebice imajo usmiljenje z jerebi s polomljenimi krili. Brezupno je začeti z menoj, mu povej. Sam vidiš in me poznaš, svetuj mu, naj rajši sedi na lavorikah, ki si jih je natrgal pri Ovnu.«

»Ne gre zate, za gospo gre, za Mileno gre, za tvojo družino gre, ki trpi zaradi tebe.«

»In kaj to kaplana briga?«

»Kdo naj tolaži žalostne, če ne kaplan? Preobupno bi bilo na svetu, če bi tu ne bilo nikogar, ki bi žalostnih ne tolažil in ne kazal obupanim poti iz stiske.«

Mrtvaški voz se je ustavil pred pokopališčem. Zaškripala so vretenca in kolesca, ko so potegnili iz njega krsto. Ovnova gospa, ki je po poti zatajevala jok, je zopet bruhnila v obup, pristopila sta oba mlajša otroka. Med pogrebci je utihnil pogovor, mehkejši so se zopet začeli usekovati, stiskati zobe in gledati v tla.

Jereb je imel v hipu zopet polne oči solz. »In ti, ti Medved, ki na zunaj toliko govoriš in se na zunaj toliko ženeš za svoje bližnje, ti blagruješ ubogega Ovna,« je zahlipal. »Jaz vsaj odkrito povem, kako mi ga je žal, in priznam, kako sem vesel, da nisem na njegovem mestu. Lepo je na tem svetu, zadovoljen sem s tem in takim soncem, kakor sedaj name sije, prav nič in nikdar si ne želim lepšega.«

Na pokopališču so se pogrebci pomešali. Prej ko si je komisar izbrisal solze iz oči, ga je prijela za roko Milena.

»Očka, danes, ko jočeš, ko si tako mehak in dober, da jočeš, danes pojdeš z nami na sprehod! Jaz pojdem spredaj z vozičkom, Breda in Slavica pojdeta ob vozičku, vidva z mamico pa pojdeta za nami. Voziček smo že pripravili, takoj po pogrebu krenemo na sprehod.«

»Takoj po pogrebu pojdemo častit spomin rajnkega gospoda sodnega svetnika; ne morem takoj po pogrebu z vami, spominski govor za doktorjem Ovnom bom govoril jaz.«

Gospoda okoli gospoda komisarja se je začudeno ozrla na Mileno, ki je naenkrat začela bridko jokati, bridkeje ko kateri član Ovnove družine.

14.

Gostje v posebni sobi so utihnili in prisluhnili v veliko gostilniško sobo, kjer so se oglasili glasovi, ki so se topili v presenečenju, mehkobi, prijaznosti, vdanosti, vljudnosti in postrežljivosti. Gostilničarka, ki je le redko prišla iz kuhinje, ni dala izgovoriti možu, ko da se boji, da blekne kako nerodno. Še kuharica in dekla sta prišli za gospodinjo iz kuhinje in tudi hoteli počastiti nenavadnega gosta.

»Vidiš, Jež, kako prav je, da si me ubogal in krenil po sprevodu v gostilno, preden si se preoblekel. Sam pravosodni minister se je pripeljal na pogreb, nižjega od ministra ne bi tako sprejeli v Port Arturju,« je menil okrajni komisar.

»V stanovanje popeljite gospoda,« je v veliki gostilniški sobi silila kuharica, »v posebni sobi so vsakdanji gostje, ki ne govore izbrano, kadar ga izpijejo svojo mero.«

»Slišite, kako visoko cenijo v kuhinji in sploh v trdnjavi naša modrovanja?« je vprašal Jereb. »Gospod, ki prihaja k nam, je navajen zbranih besed in mu je naša družba premalo.« Radovednost ga je premagala, nagnil se je s stolom, iztegnil vrat in pogledal v veliko gostilniško sobo. »Gost res ni navaden,« je presenečeno pritrdil.

»Kdo je?« so se hkratu oglasili od okrogle mize Jarc, Oblak in Jager, ki od svoje mize niso mogli pogledati v veliko sobo, da ne bi pokazali svoje izredne radovednosti.

Jereb je molče dvignil kozarec do ust in ga počasi izpraznil. »Zberimo izbrane besede, ki jih poznamo in premoremo.«

Na pragu vrat iz velike v posebno sobo sta stala kaplana Alojz in Anton.

Gostje pri okrogli in dolgi mizi so bili presenečeni, vstali so, nekateri so premikali prazne stole, da bi došla gosta sedla, drugi so se umikali s svojimi stoli, da jima pripravijo prostor, večina gospodu Antonu še ni bila predstavljena in se je ozirala, kdaj pride na vrsto, da mu sežejo v roko. Prijazni pogledi in tople besede so pozdravile novega gosta. Sam gostilničar in gostilničarka sta ga pospremila k mizi, kar je bila nezaslišana novost v Port Arturju. In gostilničarka je prinesla zvrhan krožnik potic, gostilničar je prinesel pol litra vina, o katerem redni gostje niti vedeli niso, da ga ima v kleti.

Jereb je skočil s stola, udaril s peto ob peto, zravnal telo, izbočil prsi, dvignil glavo in šinil z desnico k desnemu sencu: »Ekscelenca, gospod general Stössel, poveljnik trdnjave Port Artur, pokorno se prijavljam k raportu.«

Gostilničarju pred novim kaplanom ni bilo do komisarjevih šal, natočil je obema kaplanoma in ju silil, da pokusita prineseno kapljico.

»Gospodje, žalostna je Slovanom mati, majka, matjuška, ker se iz zgodovine ne moremo ničesar naučiti. Ko je padla trdnjava Port Artur, o kateri so trdili, da je nepremagljiva, je jokalo naše slovensko srce. Iz zgodovine vemo, da Port Artur ni padel zaradi premajhne hrabrosti branilcev, padel je zaradi nesposobnosti svojega poveljnika, generala Stössla,« je razlagal omizju Jereb, ki ga je grizla brezbrižnost, s katero ga ni hotel poslušati gostilničar. Povzdignil je svoj glas: »In Stössli so še zmerom med nami! In še bodo padale trdnjave, o katerih trdijo, da so nepremagljive.«

Cilka ob vratih se je nemirno zganila, oče se je na pol obrnil h komisarju in mu suho rekel: »Povejte na kratko, kar mislite povedati.«

Zopet je šinil komisar pokonci, udaril s peto ob peto, zravnal telo, izbočil prsi, dvignil glavo, šinil z desnico k desnemu sencu: »Ekscelenca, gospod general Stössel, poveljnik trdnjave Port Artur, pokorno se v imenu vseh vaših zvestih, hrabrih molojcev pritožim, da imate v svoji kleti vino, o katerem mi sploh ničesar ne vemo. Prikrivate svojim zvestim vino, ki ga čista vodena barva izdaja, kako je; mi, vaši zvesti molojci, stalni vaši gostje, branilci in najtrdnejša opora vaše trdnjave, mi se moramo zadovoljiti s kislico; najboljše, kar hrani vaša klet, je prihranjeno za tiste, ki prihajajo z belimi zastavami ogledovat trdnjavo in presojat njeno moč.«

»To vino ni naprodaj, premalo ga imam, hranim ga le za posebne prilike,« je nejevoljno pojasnil gostilničar.

»Junaki iz Port Arturja, vprašam vas, je bil prihod katerega izmed vas počaščen s posebnim vinom in tako, da so k pozdravu pritekle vse ženske iz kuhinje? Je bil kdo od vas ob svojem prihodu počaščen s posebnim vinom?«

»Ali morda ne smem svojega vina točiti, komur in kakor hočem?«

»Smete, ekscelenca, smete, vi ste poveljnik trdnjave! Ali vaša pristranost nas zveste boli.«

Gostilničarka je hotela napraviti konec neprijetni razpravi in je rekla posredovalno: »V ponedeljek pojdemo zopet po vino. Če ga bomo mogli dobiti takega ali vsaj takšnega, kakor ga je prinesel moj mož na poskušnjo in postavil pred gospoda kaplana, ga kupimo in nastavimo za vse goste.«

Cilka ob vratih se je prestopila, da je zašumelo njeno krilo. Jereb je slišal šumenje njenega krila, umolknil je in sedel.

»Pomagajte nama, gospod komisar,« ga je prijazno povabil kaplan Anton, prijel za steklenico in mu hotel natočiti.

»Hvala!« ga je s tako rezkim, spremenjenim in skoraj hripavim glasom zavrnil Jereb, mu odtegnil svoj kozarec in si natočil iz svoje četrtinke, da je njegovo obnašanje prepodilo prijaznost iz obrazov gospodov, ki so novega kaplana prijazno sprejeli. Prijaznost se je umaknila radovednosti in skrbi, da komisar preostro ne raztolmači kaplanu pozornosti, s katero so ga sprejeli v Port Arturju.

Doktor Medved, ki ga je kaplan Anton pogledal, ko da išče pri njem pomoči, se je nemirno presedel in pomirjajoče pojasnil kaplanu: »Gospod komisar noče mešati vina.« Prezirljiv Jerebov pogled pa ga je poučil, da komisarja zvija zadirčnost, ki ga je zgrabila vselej, kadar ni imel denarja, in ga je šepetaje zaprosil: »Vsaj danes se premagaj! Posodim ti kovače, za katere si me za pogrebom zaprosil, samo ne bodi danes siten in zadirčen.«

V odgovor je Jereb stisnil ustnice in ošinil s pogledom gostilničarja in njegovo ženo, iz česar je Medved sklepal, da komisar odlaga s svojim izbruhom le zaradi njiju navzočnosti. In Medved se je trudil, da zadrži Cilkine starše v sobi.

Cilki niso ušli razdraženi Jerebovi pogledi in nemirne kretnje njegovih rok. Zaskrbelo jo je, da izusti pred očetom in materjo besedo, s katero si zapravi zadnje njihovo spoštovanje. In se je trudila, da izmami starše iz posebne sobe. V borbi z Medvedom, ki ju je hotel pridržati v sobi, je zmagala hčerka, ki je starše bolj poznala.

»Gospod kaplan,« je dvignil Jež svojo čašo, »vaš prihod v našo družbo je res dogodek; po smrti in pokopu našega tovariša doktorja Ovna, ko je kazalo, da bomo zopet tedne in mesece brez zanimivosti, ima vaš prihod še poseben pomen. Dogodek bo po predpisih razglasila, prav presodila, ocenila in ovekovečila naša poročevalska agencija, Jarc, Oblak in Jager, ali kratko po začetnicah JOJ; meni dovolite le, da vam izrazim svoje priznanje in občudovanje, ne za tisto, za kar vas občuduje mesto in fara in za kar zlasti ženska srca izgovarjajo vaše ime s spoštovanjem, ampak zato, da ste danes stopili s prižnice, iz nedosegljivih oblakov med nas in pokazali, da ste človek kakor mi, boljši sicer in idealnejši od nas, ali vendar človek. Med vojno sem se po brezmejnih pokrajinah Azije naučil ceniti človeka.«

Jereb je pogledal na uro: »Konec je našega razpravljanja, Jež je našel človeka, ki mu še ni popisal svojih doživljajev po brezmejnih pokrajinah Rusije. Premalo hrane bo, kar vam je prinesla na krožniku gostilničarka, gospod kaplan, ako boste poslušali gospoda sodnika do konca. Kakor so brezmejne pokrajine Azije, tako je brezmejno njegovo pripovedovanje o doživljajih v vojnem ujetništvu; kakor je brez števila bodic v ježevi koži, tako je brez števila njegovih doživljajev. Lojze, opozoriti bi moral gospoda kaplana na Ježevo strast in njegovega konjička, da mu novi gost ne bi tako zlahka nasedel.«

»Modrovanje ni tvoja čednost, Jereb, da tudi v psihologiji nisi odličnjak, vidim, sicer bi takoj sprevidel, zakaj sem te prej prekinil.«

»Gospodje, bojim se, da je gospod Anton danes prvič in zadnjič v naši sredi. Razgovori, ki jih posluša, niso ravno tako privlačni, da bi ga še kdaj vleklo med nas,« je rekel Medved.

Kaplan Alojz je posegel po kartah: »Ali jih zaigramo?« Za njegove besede pa se nihče ni zmenil.

»Ali je privedla gospoda Antona med nas želja po razgovorih z nami?«

»Tvoja današnja natančnost, Jereb, prehaja v sitnost.«

»Kaj sem jaz in kdo sem jaz v primeru z gospodom kaplanom, vidiš nazorno in mimo sto drugih dokazov v sprejemu, ki mu ga je priredil Port Artur.«

»Psiholog res nisi, Jereb, drugače se ne bi zopet in zopet vračal k temu sprejemu ter kazal, kako te grize,« mu je vrnil Jež zbadljivko. »Kaj hočeš, ljudje pač izkazujejo časti tistemu, ki jih zasluži, izkazujejo človeku take časti, kakršne zasluži. Ako bi se morda tudi ti povzdignil iz teh naših malenkosti in vsakdanjosti in poletel v daljave, v prostrane in brezmejne pokrajine, bi te ljudje ne sodili malenkostno in vsakdanje, ker bi za teboj ne mogli; gledali bi nate z občudovanjem in spoštovanjem ter ti izkazovali časti, kakršne bi tvoj polet zaslužil.«

»Zopet te mika tvoja Azija, ki ima prostrane in brezmejne pokrajine in je daleč, daleč, da ne moremo tja za teboj. Škoda, da niso v Port Arturju vedeli, kod si hodil med svetovno vojno in kam se vračaš vsak dan s svojimi mislimi. Po tvojem bi tudi tebe morali sprejeti v Port Arturju, kakor so danes gospoda kaplana, ki tudi sanja o daljnjem, o škrlatnem nebu na zahodu.«

»Človeku je nerodno,« je tiho priznal Anton in se proseče ozrl na tovariša Alojza in prijatelja Medveda.

»Niso te sprejeli, kakor so sprejeli gospoda kaplana, dasi oba hrepenita v dalje, ki jim nikjer ni konca. Že od velikega petka premišljam, kako je to, da ima gospod kaplan take uspehe in da ženske norijo za njim.«

Kaplanu Antonu je planila rdečica v lica. Drugič se je proseče ozrl na tovariša Alojza in prijatelja Medveda. Slednji je razumel njegovo nemo prošnjo in je bil takoj pri volji vstati in oditi. Kaplan Alojz pa ni hotel pustiti dobrega vina, ni pa tudi privoščil komisarju zadnje besede. »Če ti žilica ne da miru, da se moraš obregati ob gosta, ki je danes prvič pri mizi, mislim, da že tvoj poklic zahteva, da pretehtaš in premisliš besede, ki jih izrečeš, in se izogiblješ takih, ki niso žaljive le za gospoda kaplana, ampak za ves naš stan.«

Jež je zopet posredoval: »Dopusti, Jereb, da se tudi mi okoristimo s spremembo, ki nas je danes nenadoma osrečila v Port Arturju, da si pojasnimo in zbližamo svoja mnenja; v daljavah, ki jim nikjer ni konca, se morda naša pota strnejo.«

»Nikdar in nikjer se naša pota ne strnejo!« je srdito bruhnilo iz Jereba. »Iz mene mora, kar se že od velikega petka kuha v meni. Tvoji spomini iz daljne Sibirije so dolgovezni, ali človek vsaj ve, da je Sibirija nekje na svetu, dočim pri pripovedovanju gospoda kaplana točno veš, da tistega, o čemer govori, ni.«

»Česa ni, o čemer moj tovariš Anton govori?« je ostro vprašal kaplan Alojz.

»Škrlatnega neba na zahodu ne napravijo duše, ki so tisti dan dotrpele na zemlji; in vendar gospod kaplan vse to pripoveduje, ženske in otroci mu verjamejo. Svoji hčerki Mileni zaman dopovedujem, kako se lomijo žarki in kdaj žari nebo ob sončnem vzhodu ali zahodu rumeno,

kdaj rožnato, kdaj rdeče, kdaj škrlatno, kakor za svojim katehetom ponavlja moja Milena. Lastnemu očetu ne verjame tistega, kar je in kakor v resnici je, svojemu katehetu verjame.«

»Tega menda ne trdiš, da ji je v škodo, če verjame?« je suho vprašal kaplan Alojz.

»Jaz odgovarjam za njeno vzgojo, name bo padla sramota, ako jo svet premoti, ker ga ne bo gledala, kakršen je. In moj ugled in mir v moji družini trpi, ko dekletce vse zbegano in nahujskano poklekne o polnoči sredi ceste v prah in dvigne roke...«

»...in prosi Boga, da bi vrnil domov očka, ki pozablja na svojo družino, na njen ugled in mir, ki vasuje v Port Arturju in se mu ne mudi domov!« je pribil Medved in s pomenljivim pogledom pohitel od komisarja na Cilko.

Jereb je nadaljeval, kot da je preslišal Medveda: »Da končam: gospod kaplan, zakaj mi odtujujete hčerko?«

»Jaz vam jo odtujujem?«

»Ne opravičuj se!« je nestrpno pomignil Medved prijatelju.

»Pojdimo! Denarja nima. In kadar nima denarja, se znaša nad vsakomer, o katerem ve, da nima prazne listnice. Pojdimo.« In Medved je vstal.

»Pred odhodom mi dovolite, gospod kaplan, samo še eno vprašanje, ki je bolj zanimivo ko vse, s čimer sem vas moril: da se ženske in otroci navdušujejo ob vaših besedah, razumem, nikakor pa ne morem razumeti, kako ste mogli pregovoriti in prepričati rajnkega sodnega svetnika, da se je spovedal. Ne čudim se temu in ne razumem tega le jaz, vsi se čudimo. Ko ste prišli sedaj na dan Ovnovega pogreba slavit svojo zmago nad njim k nam v Port Artur, kjer je rajnki toliko ur presedel in kjer smo prav sedaj hoteli izvršiti za njim majhno komemoracijo, vas prosimo, razložite nam, kar sem vas vprašal.«

Kljub Medvedovemu odkimavanju je kaplan Anton komisarju odgovoril: »Gospod komisar, tega, kar vprašujete, tudi jaz ne razumem. Vem le toliko in vam lahko tudi povem, da jaz nisem prav nič prigovarjal in prepričeval rajnkega, ampak mu je vse, kar mu je Bog poklonil pred smrtjo, izmolila njegova gospa. Molitev pobožnih žená prestavlja gore, trdimo in učimo. Naj k tej ugotovitvi pristavim še jaz svoje mnenje: Bog v svoji dobroti in usmiljenju tam na zlatem prestolu za škrlatnim zagrinjalom na zahodu sliši prav vsako molitev na zemlji, vsako iskreno in gorečo prošnjo, zlasti pa gotovo molitev nedolžnega otroka, kakršna je vaša hčerka Milena.«

Za Jerebovim stolom je zašumelo žensko krilo. Prej ko se je komisar ozrl, je Cilka zamolklo kriknila in zacepetala z nogami, kot da lovi ravnotežje. Gospodje, ki so videli, kako se seseda, so skočili s stolov in jo prestregli.

Jerebu so mrtvo omahnile roke z mize, topo je pogledal v prazno četrtinko pred seboj, edini od vseh gostov je obsedel, niti ozrl se ni na Cilko, ki je med pretrgane moške glase zmedeno zajecljala: »Saj ni nič... saj ni nič...«

Ko se je Jereb domislil, da bi si lahko kdo po svoje tolmačil njegovo brezbrižnost za Cilko, se je še sam ozrl, ujel pomenljiv pogled okrožnega zdravnika, ki ga je po vrsti zmenjal s trojico domače poročevalske agencije, s šolskim nadzornikom Jarcem, z davkarjem Oblakom in poštarjem Jagrom.

V zmedi je Jerebu prav prišla Ježeva opazka: »Da moreš biti tako grd, ne bi verjel,« hlastno se je razgovoril: »Da spregovorimo besedo v spomin svojemu rajnkemu tovarišu, smo se zbrali, pa pride novi kaplan, sprejmejo ga, kakor bi nobenega ministra ne sprejeli in kakor niso nikdar nikogar od nas sprejeli; ko da hoče izzivati, sede prav na rajnkega prostor, o katerem smo sklenili, da ostane v znamenje žalosti prazen vsaj teden dni!«

»Najgrše od vsega, kar si napravil, je, da je videti, kakor da te je samo nevoščljivost gnala v prepir z njim.«

»Ves čas sem mislil na konec, na obe glavni vprašanji, ki sem mu jih zastavil glede odtujevanja hčerke in Ovnove spovedi.«

»Dobil si odgovor, kakršnega nisi pričakoval.«

Gostje so se razhajali. O trenutni slabosti, ki je zgrabila Cilko, pred njo niso mogli razpravljati, o Jerebovem obnašanju nasproti kaplanu pred komisarjem tudi niso hoteli govoriti.

Jereb je hlastno skočil s stola, ko je spoznal, da ostane sam, ako se ne podviza, in skočil k peči, na katero je poveznil svoj cilinder. »Jutri ti plačam, Cilka!« je zagodel in se hotel izmuzniti.

»Počakaj!« mu je tako trdo in odločno velela Cilka, da je poštarju, ki je bil že v veliki sobi, zastal korak in se je ozrl.

»Ali ti je še slabo?« je v zadregi vprašal Jereb. In ko je videl, da poštar čaka in ga opazuje, je zgrabil z mize kozarec in pohitel z njim k točilni mizi. »Vode ti prinesem.«

Ko je poštar zaprl vrata za seboj, je Jereb zagnal kozarec v škaf za vodo in s hrbtom proti posebni sobi čakal, da spregovori Cilka.

Cilka pa je molčala, da se je moral sam obrniti k njej. Njene vročične oči so mu branile, da ni izrekel trde besede, ki mu je bila na jeziku. »Da naj počakam, si želela,« je rekel počasi.

»Da, počakaj, sem želela,« je suho ponovila.

»Kaj mi imaš povedati?«

»Kaj ti imam povedati?« je nebrzdano bruhnilo iz Cilke. »Jaz naj imam tebi kaj povedati? Ali ti ni moja trenutna slabost dovolj povedala? Oče si štirim zakonskim otrokom, kake sitnosti si imel z učiteljico Zoro in Bredo z glavarstva, ni še pozabljeno, zato menda veš, kaj pomeni

moja trenutna slabost. Kako je z menoj, veš, pa se hočeš po tihem izmuzniti in me pustiti samo s strašnim obupom. Kaj misliš storiti?«

Jereb je trenutno omahnil na klop, vrgel roke po dolgem na mizo, sklonil glavo, jo stisnil med ramena in molčal.

»Kaj bi storil, če se moje slutnje uresničijo?«

»Do uresničenja tvojih slutenj je še daleč. Hujše je, da gredo v ponedeljek po vino.«

»Izposojenega denarja seveda ne boš mogel vrniti, ko danes nimaš niti toliko, da bi plačal izpite četrtinke.«

»Bojim se, da ga ne bom mogel vrniti.«

Cilka je pograbila z mize četrtinko in jo divje zagnala ob steno, zgrabila je za drugo in jo treščila ob steno, zgrabila je za tretjo...

»Cilka!« je prestrašeno kriknil Jereb, ji pridržal roko in ji plaho pogledal v oči, ki so vročično bleščale.

»Rudi, ali si mož?«

»Zakaj vprašuješ? Kaj nameravaš?«

»Sramote ne prenesem. Odidem, kakor se spodobi hčerki poveljnika trdnjave Port Artur. Zgodi naj se še pred nedeljo, ko bo oče zahteval račune in denar za iztočeno vino. Samokres mu lahko izmaknem še nocoj. Zakaj drhtiš in me tako preplašeno gledaš?«

»Cilka, strezni se, prespi se, do nedelje je še dva in sedemdeset ur časa, prepusti meni, da vse premislim.«

»Ti nočeš z menoj na pot, po kateri ubežim sramoti, v katero si me pahnil? Ti rajši počakaš, da te dobi moj oče v svoje roke?«

»Cilka, kako tesna je krsta in kako ozka je jama, v katero so položili Ovna. Smrt, brrrr, kako je to nekaj strašnega. Danes sem videl, kakor še nikdar dozdaj, kako ostudna je smrt in kako lepo je na svetu. Počakaj, do nedelje je še dva in sedemdeset ur časa, do tistega, česar se bojiš, pa še osem mesecev. Saj morava najti izhod, da ostaneva na tem prelepem svetu. Svet, Cilka, svet je kljub trenutnim nezgodam lep; smrt, krsta, grob, črvi, brrrr! pa je grdo, strašno, ostudno. Svet...«

Ko da bi odrezal, je Jereb utihnil. Žarek zahajajočega sonca je prišel po slovo, skozi šipo na oknu se je razigrano, brezskrbno pognal v sobo, zaplesal po njej in prisilil Jereba, da je pomislil in pogledal, od kod se je žarek prikradel.

Nebo na zahodu je žarelo v lepoti, za katero človek nima izrazov.

»Glej, Cilka,« je presunjeno zajecljal Jereb. Pa se je spomnil na kaplana Antona in njegovo pripovedovanje o škrlatnem nebu na zahodu in klavrno umolknil.

Cilka je opazila spremembo na Jerebu, hlastno stopila k oknu, da pogleda, kaj ga je presunilo in mu vzelo besedo. Lepota neba na zahodu je presunila tudi njo. Razširila je oči in zastrmela v čudovito zagrinjalo.

Hip nato se je njeno telo streslo, glavo je povesila in pritisnila na šipo.

»Cilka, močna Cilka,« se je vznemiril Jereb, ko je opazil, da ji debele solze teko iz oči. Prijel jo je za rame in jo hotel potegniti od okna.

»Proč!« je siknila Cilka in ga brezobzirno pahnila od sebe.

15.

Sodni oficial je potiskal voziček s sinčkom v klanec, sopihal in stokal, spakoval se in tleskal z jezikom, ko da mu je napor pretežak. Sinčku je sopihanje, stokanje, spakovanje in tleskanje z jezikom tako ugajalo, da se je glasno smejal, krilil z ročicami in hotel zgrabiti očka za ustnice, ki so tako zapeljivo mlaskale.

»Čisto mi ga razvadiš!« se je prisiljeno jezila gospa. »In vsaj na cesti bi se lahko obnašal, kakor se spodobi. Vsi ljudje te opazujejo, spogledujejo se in na tihem posmehujejo.«

Oficial se je ozrl. Sredi klanca je bila komisarjeva gospa s svojimi štirimi hčerkami; voziček je peljala najstarejša, najmlajša v vozičku je bila sitna in se je cmerila, Milena je ustavila voziček, srednji sestrici sta jo skušali zamotiti. Komisarjeva gospa in Milena sta res opazovali oficiala.

Po drugi strani ceste je šel na sprehod geometer s svojo zaročenko. Bila sta zamišljena in redkobesedna, pogledovala sta res proti oficialu, ali njiju pogledi niso kazali, da bi ju zanimalo njegovo obnašanje, še manj, da bi se mu posmehovala.

Doktor Medved in oba kaplana, ki so prihajali iz mesta, so bili predaleč in tako zatopljeni v svoje pogovore, da jim ni bilo videti, da bi se brigali za oficiala. Sinček v vozičku ni bil zadovoljen, da je oče nehal s svojim spakovanjem, sopihanjem, tleskanjem z jezikom in mlaskanjem z ustnicami. Začel se je premetavati in pripravljati, da pomore komisarjevi najmlajši.

»Tako si ga razvadil, da brez tvojih spakovanj sploh noče biti miren in priden!« se je hudovala gospa.

»Pa se spakujmo,« se je odločil oficial, izzivalno obletel s pogledom komisarjeve, geometra, njegovo zaročenko in one tri, ki so prihajali iz mesta, pa zopet začel tleskati z jezikom, mlaskati z ustnicami, sopihati, puhati sapo iz ust in posnemati lokomotivo. »Kaj naju briga svet!«

»Vaju svet lahko nič ne briga, ali svet se briga za vaju,« ni bila zadovoljna gospa. »Glej, kako buljita komisarjeva gospa in njena najstarejša hčerka vate.«

»Sta nama gotovo nevoščljivi, je-li, Dušan?« se ni vdal oficial. »Midva imava svoj svet, kjer je smeh in veselje, nevoščljivosti in cmerikavosti pa prav nič. Puh, puh, puh,« je začel zopet z vnemo posnemati lokomotivo.

»Gospod župnik se pelje mimo! Ali ga ne boš pozdravil?« ga je opomnila gospa.

Oficial je poškilil na župnika, ko je široko razkoračen stal na vozu, nategoval vajeti in krotil iskra vranca, ki sta se hotela sprostiti in zdivjati po klancu navzdol. Kljub vsemu naporu in skrbi z vrancema je župnik o pravem trenutku pogledal na komisarjeve, na geometra in njegovo zaročenko in na oficialove, da prestreže njihove pozdrave. Gospa oficialova je sklonila glavo v pozdrav, oficial pa svojega pogleda ni dvignil od visokih župnikovih škornjev. »On ima svoje veselje, jaz svoje,« se je trdovratno domislil in se nagnil k sinčku v voziček, da mu ni bilo treba pozdraviti.

»Opazil je, da ga namenoma nisi hotel pozdraviti!« mu je poočitala gospa.

»Veseli me, če je opazil,« je vztrajal v trdovratnosti oficial, »naj vidi in ve, da je otrok pred konji in več ko konji, s katerimi se toliko baha in ki so mu tako veselje.«

»Čudno govoriš!«

»Njegovi ljubezni do konj in kmetovanja ustrezajoče govorim! Puh, puh, puh, midva, Dušan, nimava konj, da bi se bahala z njimi, ne kmetije, da bi jo obdelovala, in vendar se smejeva. Voziva se z lokomotivo... puh, puh, puh... lepše gre z lokomotivo, ki jo vodi očka, ko s konji, s katerimi se baha župnik.«

Župnik je hotel poseči s kazalcem desne roke za ovratnik, ko pa je opazil, da ga oficial namenoma ni pozdravil, mu je roka obvisela v zraku. Vranca, ki sta takoj zaslutila, da ne držita vajeti več obe močni roki, sta hotela porabiti priložnost in prhniti po strmini, kakor bi jima ugajalo. Ko se je bič v gospodarjevi desnici nehote nagnil proti njima, sta hotela podivjati. Župnik je moral naglo poprijeti zopet za vajeti tudi z desno roko in jih nategniti. »Krompirja za saditev nam manjka,« je mimogrede kriknil kaplanoma in doktorju Medvedu, »za poldrugo vrečo ga je premalo.« Razdivjanost konj mu je vzela besedo. Vajeti je moral znova nategniti, da so mu nabreknile žile na rokah.

»Sedaj ne poseže s kazalcem desne roke za ovratnik,« je rekel kaplan Alojz, »s kretnjo, ki je po tvojem bistroumnem opazovanju, doktor, včasih znamenje njegove zadrege, včasih pa dviga njegovih misli od zahtev življenja v duhovnost. Tone, ali ne blagruješ njegove uravnovešenosti? Stori svoje v cerkvi, v šoli, v uradu, pribije, kar je resnica: ljudje, verniki, vi pa glejte, da boste sledili mojim besedam, resnici, če hočete večno živeti! Poseže s kazalcem desne roke za ovratnik, če mu ne gre, kakor bi moralo iti, sezuje čevlje, obuje škornje, napreže konja in ju požene na polje: Hi-i-i-i, vranca, v cerkvi, v uradu, v šoli sem opravil svojo dolžnost, Bogu sem dal, kar je božjega, sedaj še tebi, življenje, kar je tvojega, hi-i-i-i, vranca! Poldruga vreča krompirja

manjka! To mu je trenutno edina skrb; življenje, ki gre mimo njega po svoji poti, ga ne briga. Ali ne bi posnel njega, Tone, namesto da se toliko grizeš zaradi komisarjevih besed.«

»Prav to je tisto, kar morda ni prav, da tudi še potem, ko je povedal, kar mu nalaga dolžnost in poklic, ne pogleda in ne poseže v življenje, ki gre mimo njega po svoji poti.«

»Ti si pravkar pogledal in posegel vanj v Port Arturju, skriti še sedaj ne moreš, kako te bolijo komisarjeve besede.«

»Ker sem kot človek slab, dasi bi kot duhovnik moral biti močan in goreč, da me nobena žalost ne bo potrla. V življenju, ki gre po svoji poti mimo nas, je toliko žalosti in bridkosti, da mora duhovnik poseči vmes in reči žalostnemu tolažilno besedo, izpodbuditi obupanega in pomoči dvomečemu. Včasih je v življenju edini duhovnik tisti, ki more, sme in mora reči pravo in odrešilno besedo. In včasih je tudi duhovnikova beseda edini izhod iz bridkosti in težav. Mi moramo prekvasiti svet s prepričanjem, da ima človek tolažbo v veri in da je življenje brez vere prazno, večkrat obupno, včasih pa zamotano, da more klobčič odmotati le Bog, včasih se zdi, da ga še Bog ne bi mogel prav odmotati...«

Kaplan je, kot bi odsekal, umolknil in se uzrl na komisarjevo Mileno, ker je žalostno bolj vzdihnila, ko rekla: »Podrli so križ, Boga samega so podrli, zato nas ne sliši, pa naj še tako goreče in iskreno molimo.«

»Milena!« se je zgrozil kaplan. »Kako govoriš?! Da nas Bog ne sliši, pa naj še tako goreče in iskreno molimo?«

»Ne usliši me,« je popravila Milena. »Molila sem, kakor ste pridigali na veliki petek, da moramo moliti, ako hočemo, da nas Bog gotovo usliši; še več, v cestni prah sem pokleknila, glasno klicala k Bogu, naj me usliši, a vse je bilo zaman. Očka je bolj ko prej silil v Port Artur, tudi ta hip je tam.«

»Očka je v Port Arturju,« je sočutno in obupano ponovil doktor Medved, povesil pogled pred Mileno in materjo, se sklonil, pobral kamenček in ga stisnil s konci prstov, ko da ga hoče kam zagnati. Dvomeče se je ozrl na prijatelja: »Včasih je v življenju res kaj tako zamotano, da je videti, kakor da tistega klobčiča ne bi mogel prav odmotati niti sam Bog.« Dvignil je roko s kamenčkom, pa jo naglo zopet povesil, ko je videl, kako prijatelj Tone graja njegov dvom. Obrnil se je proti gospe, ki je brezupno gledala nazaj, in se ji hotel opravičiti: »Včasih je v življenju edini duhovnik tisti, ki more, sme in mora reči pravo in odločilno besedo. Hudo je le to,« je tiho pristavil, »da včasih niti duhovnik ne ugane prave in odrešilne besede, ker take besede za neke primere sploh ni, in za neke zaplete ni srečnega razpleta.«

Kaplan Anton je oživel, kot da mu prav prijateljev dvom, gospejin obup in Milenina žalost narekujejo besede: »Z zgledom vam dokažem, kako napačen je vaš dvom, obup in žalost, ker bi splošne besede o božji

dobroti in usmiljenju ne zalegle. Gospa rajnkega sodnega svetnika je v svojem obupu, da umre mož nepreviden, klicala k Bogu besede, o katerih sem mislil, da ga užalijo, ker so tako jasno izražale dvom nad Njegovo dobroto in usmiljenjem, njen obup in njeno žalost. Gospa in Milena, kako je moglo biti sodnikovi gospe, na to pomislita! Ura smrti se je naglo bližala, bolnik pa trdovratno odklanja duhovnika, šlo je za minute, ako božja pomoč ne nastopi v prihodnjem hipu, in gospa je vedela, da bo njen mož trpel vso večnost. In Bog je uslišal gospejino molitev, ko že ni več upala na uslišanje. Bog na prestolu za škrlatnim nebom na zahodu sliši vsako prošnjo,« kaplan je pokazal z roko proti zahodu, njegov pogled je sledil kretnji roke. Da poveliča svoj odhod, je zahajajoče sonce poklicalo z zemlje vse lepote, ki jih je podnevi kje zasledilo.

»Bog je nepričakovano in skoraj čudežno, a pravočasno poplačal gospejino molitev. Ti, Milena, pa dvomiš nad božjim usmiljenjem. Očka ti je zdrav, ne gre za minute, kakor pri rajnkem sodnem svetniku, ali ti zahtevaš od Boga, da te pri priči usliši, ne prepustiš se njegovi volji, da sam odloči, kdaj in kako te usliši, ti zahtevaš, da te takoj usliši, drugače mu odpoveš svojo vero, upanje in svojo ljubezen. Nočem in ne smem se vtikati v božje ukrepe, Milena, opozoriti te pa moram, da je bila vera in upanje gospe sodnikove večja kot tvoja, zato je tudi bila uslišana, skoraj čudežno, a pravočasno.« Kaplan se je trenutno zavedel, da ni ne v šoli ne na prižnici, ampak na cesti sredi klanca, in se je plaho ozrl na geometra in njegovo zaročenko, ki je zaverovano gledala vanj, dočim je geometer povesil pogled in začel iskati po žepih cigaretnico. Kaplan je zabegal s pogledom na oficiala in njegovo gospo, ki sta ga radovedno opazovala.

Milene kaplanove besede niso ne prepričale ne potolažile in ne razvedrile. »Gospod katehet, ali tudi duša rajnkega gospoda sodnega svetnika doktorja Ovna danes blesti na zahodu?« je vprašala tako nepričakovano, s takim poudarkom in tako izzivalno, da so se vsi ozrli nanjo in je kaplan Anton za hip onemel.

»Zakaj to vprašuješ?« jo je vprašal po kratkem molku.

»Ker govorite drugače, kakor govori očka. Komu naj verjamem? On pravi, da bi bila tam na vrhovih, ko bi prišli tja, temà!«

»Tam na vrhovih gorá bi bila temà,« je počasi ponovil kaplan. Nato je v hipu pozabil, da je na cesti sredi klanca: »Sonca, ki se je pravkar skrilo za vrhove gora, ni? In njegovih spremljevalcev, pisanih žarkov, ki z vseh strani zemlje hite na zahod, krasijo nebo na zahodu in ki jih občudujejo tvoje oči, teh žarkov ni, Milena? Reci, Milena, reci, da ni sonca, reci, da ni nebo na zahodu škrlatno! Ako bi tudi bila tema na vrhovih gora, ko bi prispeli tja, kjer sedaj blešči škrlat, ali zaradi tega sedaj škrlat ne blesti na zahodu? Molčiš, Milena? In da ni nikjer

nobene bleščeče dvorane, nobenega cvetočega vrta tam za škrlatnim nebom na zahodu, si trdila? Reci, Milena, ali ni planetov in zvezd, ki so večje kot zemlja, milijonov zvezd, ki jih vidimo ponoči, Bog ve koliko milijonov, ki jih z zemlje niti vidimo ne, pa jih morda gledajo z drugih planetov, reci, Milena, ali ni teh milijonov zvezd, ali jim ne sije božje sonce kakor nam na zemlji? Koliko lepote zbere božje sonce samo na zemlji, vidiš ta trenutek na nebu. Zamisli se, Milena, v lepote, ki jih imajo drugi planeti, milijoni in milijoni zvezd, lepote, ki jih zemeljsko oko do sedaj še nikdar ni zazrlo in jih morda nikdar ne zazre, vse te lepote pa so Bogu blizu, kakor mu je blizu škrlatno nebo na zahodu, ki ga gledamo. Kaj praviš, Milena, ali lepote milijonov in milijonov svetov, bajne lepote, čudovite lepote, neslutene lepote, katerih si mi na zemlji morda niti v sanjah ne moremo priklicati pred oči, kaj misliš, Milena, ali vse te lepote skupaj z nebom, kakršnega vidiš sedaj na zahodu, ali vse te lepote skupaj ne bi mogle okrasiti stropov, tal in sten dvoran, da bi bleščale lepše ko škrlatno nebo na zahodu? Ali bi Bog, ki je vse te lepote ustvaril in ki nam drobec te lepote pokazuje na zahodu, ne mogel združiti v dvoranah, ki jih je pripravil svojim zvestim, in bi ne mogel osvetliti dvorane, kjer je postavil svoj prestol, tako da bi tega čudovitega bleska in nepopisnega žarenja človeško oko sploh prenesti ne moglo? Milena, kako se upaš dvomiti o Bogu? Zakaj trepečeš?«

»Ker sem bila predrzna in sem žalila Boga. Silen in mogočen je, jaz pa sem tako majhna in uboga. Ali mi more odpustiti?«

»Ne joči, Milena, že zdavnaj ti je odpustil.«

Milena je pokleknila v cestni prah, iztegnila ročici proti križu, ki je bil prislonjen k cementnemu podstavku, in vpletla v svojo molitev k Tistemu, ki kraljuje za škrlatom na zahodu, prošnjo: »Pošlji, pošlji droben žarek v srce in dušo našega očka, da spregleda...«

Še srednji dve sestrici sta pokleknili k Mileni, povzdignili svoji ročiti in ponavljali besede, ki so vrele iz Milene.

Zanosno je kaplan Anton vzkliknil: »Da bi Bog take molitve ne slišal?«

Gospa se je ozrla na Medveda, da bi videla, če tudi on upa, da je mogoče raztrgati mrežo, v katero se je zamotal in jo zadrgnil okoli sebe njen mož.

Medved je v velikem loku zagnal kamenček iz svoje roke. »Samo Bog more pomagati, saj uravnava življenje in vsako trpljenje usmerja v svoje namene.«

Kaplan Alojz je bil ob svojem tovarišu v zadregi. Sprevidel je, da v tem primeru tovariš Anton ni mogel molčati in da je bilo prav, ker ni molčal. Vest ga je pekla, ker si je priznal, da bi on sam molčal in šel mimo Milene tiho in brez tolažilne besedice, ako pa bi rekel kako besedo, bi ne bila taka, da bi Mileno potolažila.

»Anica!« je tiho, toplo in mehko rekel geometer, prijel zaročenko pod pazduho, jo potegnil od križa in tesno pritisnil njen desni komolec k sebi. »Ali se poročiva maja, kakor sva se domenila?«

»Bog sliši vsak naš vzdih,« je vdano odvrnila Anica in ga pogledala z očmi, polnimi solz. »Premolila sem te praznike, ko si se kujal, bila sem ves čas mirna in prepričana, da se vrneš in bo vse zopet dobro.«

»Tisto o škrlatnem nebu na zahodu naj bo, kakor hoče; gotovo je le, da kaplana pri njegovi vnemi in prizadevanju ne vodijo ne sebične, ne samoljubne misli; ni tak, kakor ga hoče naslikati Jereb in kakor je o njem sodil rajnki doktor Oven. Ni, ni, kaplan ni tak. In kar govori, ne govori za sebe, temveč za ljudi, ki trpijo.«

Anica njegovih besed ni razumela, tesno se je pritisnila k njemu in rekla bolj sebi ko njemu: »Molila bom, da ne bo nikdar nobeden najinih otrok klečal v cestnem prahu pred križem in prosil Boga, naj vrne našega očka družini in Bogu.«

Geometer jo je tesno privil k sebi in se zgrozil: »Kaj misliš, Anica!«

Sodni oficial je tolažil sinčka: »Ne bodi siten. Zvedel sem za nov svet brez konj, brez lokomotive, za svet tam za škrlatnim nebom na zahodu. Vse pravljice, ki jih zbiram zate, da ti jih povem, ko dorasteš, niso niti bleda senca tistega, kar nam je pravkar pričaral pred oči gospod kaplan.«

Gospo je tako pretresel pogled na klečeče komisarjeve otroke, da je položila svojo roko na moževo, ki je vodila voziček. »Pravljice mu boš pripovedoval, ko doraste?« je mehko vprašala moža.

»Pravljice!« se je mož začudil njeni mehkobi in jo vprašaje pogledal. Ko je ujel njen pogled, ki se je vračal h klečečim komisarjevim otrokom, je vneto pristavil: »Dušan, zdaj še ne veš, kaj je lepota. Ko dorasteš in izveš, kaj je lepota, boš ostrmel, ko ti očka pove pravljico o pisanih poljanah, cvetočih vrtovih, belih gradovih in zlatih dvoranah v njih, kjer je zbrana lepota z vsega sveta.« Položil je še drugo svojo roko na ženino in ji mehko rekel: »Pomisli, ženka, kako lepa bo pravljica, v kateri se bodo lesketale lepote z vseh planetov, lepote, o katerih se nam niti sanja ne in o katerih bi človek sploh ne vedel, da nam ni kaplan odprl oči.«

Oficial je iz ženinih oči prestregel pogled, ki ga je pognal v novo navdušenje. Iz tega pogleda je žarelo toliko tihe sreče, da ni sodil nikamor drugam kakor med najvišje lepote tam za škrlatnim nebom na zahodu.